

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку та економіко-правового забезпечення
агропромислового бізнесу**

Мельник Соломія Юріївна

**ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА КОНТРОЛЬ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ І
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА
ACCOUNTING, ANALYSIS AND CONTROL OF THE ENTERPRISE
CASH FLOWS AND FINANCIAL POSITION**

**Спеціальність 071 – облік і оподаткування
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”**

Студентки групи ОПЗЗм - 21
С. Ю. Мельник

(підпис)

Науковий керівник:
к.е.н., доцент **І.М. Белова**

(підпис)

**Дипломну роботу допущено
до захисту:**

**Завідувач кафедри
д.е.н., професор Бруханський Р.Ф.**

(підпис)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1.Економічна сутність грошових потоків та фінансового стану підприємства.....	8
1.2.Основи формування та управління грошовими потоками на підприємстві..	19
1.3.Методичні підходи до оцінки грошових потоків та фінансового стану підприємства.....	27
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	39
2.1.Особливості обліку грошових коштів підприємства.....	39
2.2.Облік джерел формування грошових потоків та фінансового стану на підприємстві.....	50
2.3.Методика складання Звіту про рух грошових коштів.....	66
2.4.Методика складання Балансу (Звіту про фінансовий стан).....	80
Висновки до розділу 2.....	98
РОЗДІЛ 3. КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	100
3.1.Мета, завдання та інформаційне забезпечення контролю грошових потоків.....	100
3.2.Організація контролю грошових коштів на підприємстві.....	110
3.3.Аналіз фінансового стану підприємства.....	116
Висновки до розділу 3.....	136
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	138
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	141
ДОДАТКИ.....	155

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування підприємства – це складний динамічний процес, що є результатом безперервного циклічного руху грошових коштів.

У ринкових умовах господарювання особливої важливості набуває об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства. Для її визначення розроблено велику кількість методик поглибленого аналізу та експрес-аналізу, що базуються на використанні абсолютних та відносних показників. Такі методики дають змогу виявляти проблемні напрямки у діяльності підприємства й досліджувати причини, які їх зумовили, але не дають можливості зробити обґрунтовані висновки про його фінансовий стан у цілому.

Проте при функціонуванні підприємства у ринкових умовах господарювання важливо знати не лише фінансові результати, а й окремо аналізувати рух коштів за звітний період, зокрема вхідні грошові потоки, визначати зміну основних джерел отримання коштів і напрямки їх використання.

На практиці досить часто зустрічається ситуація, коли у звітах підприємства може бути відображена достатня величина прибутку (відповідно оцінка рентабельності буде високою), але водночас підприємство може відчувати гостру нестачу коштів для свого функціонування. Така ситуація досить типова для підприємств в умовах перехідного періоду. І навпаки, прибуток може бути незначний, а фінансовий стан підприємства цілком задовільний. Показані у звітності підприємства дані про формування і використання прибутку не дають повного уявлення про реальний процес руху коштів.

Ще однією із проблем, що виникають перед підприємствами в сучасних умовах, є відновлення і збереження динаміки циклів операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, що є запорукою необхідної ліквідної позиції підприємства і реалізації його попиту на кошти. Вирішення цієї проблеми

неможливе без глибоких досліджень економічних механізмів, що визначають грошові потоки кожного окремого суб'єкта господарювання.

Необхідність в організації обліку, контролю та економічного аналізу грошових потоків на підприємствах обумовлена існуванням практичних потреб фінансового управління, що стоять на рівні проблеми виживання окремих підприємств.

Питання обліку, аналізу та контролю грошових потоків висвітлюються ширше в роботах зарубіжних авторів і частково у вітчизняних спеціалізованих виданнях. Свій внесок у розробку аналітичного забезпечення управління грошовими потоками зробили вітчизняні економісти: Р.Ф. Бруханський, І.М. Белової, Бланк І.О., Голов С. Ф., Т.В. Дідоренко, Лігоненко Л.О., Мних Є.В., М.С. Плюха, Ситник Г.В., І.В. Спільник та інші.

Ефективність управлінських рішень залежить від оперативності та достовірності інформації щодо руху грошових коштів від поточної господарської діяльності та руху грошових коштів, пов'язаного з розвитком підприємства. Тому важливим завданням є удосконалення інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень щодо руху грошових коштів на основі вирішення проблем методики і організації його обліку, контролю та аналізу.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є дослідження науково-методологічних положень стосовно вдосконалення методики і організації обліку, аналізу та контролю грошових потоків підприємств, що охоплює побудову моделі аналітичних досліджень та з'ясування особливостей їх проведення в цілях раціоналізації грошових потоків підприємства.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

- 1) уточнити економічну сутність руху грошових коштів та вдосконалити його класифікацію як основу інформаційної системи обліку, контролю і аналізу;
- 2) визначити сутність, значення та систему розподілу грошових потоків підприємств;

3) дослідити теоретичні основи оцінки, аналізу та діагностики грошових потоків підприємства;

4) конкретизувати економіко-правову сутність і визначення грошових коштів в умовах ринкової економіки;

5) здійснити аналіз рівномірності, синхронності, збалансованості та ефективності використання грошових потоків на підприємстві;

6) виявити тенденції, закономірності і напрями розвитку методики та організації обліку, контролю і аналізу руху грошових коштів та визначити основні проблеми, які потребують вирішення в контексті удосконалення інформаційного забезпечення процесу прийняття рішень щодо руху грошових коштів.

7) конкретизувати методику проведення контролю грошових коштів підприємства;

8) дослідити технологію контролю звіту про рух грошових коштів та запропонувати напрями її удосконалення.

Об'єктом дослідження є процес формування і використання грошових потоків у товаристві з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» с. Юрківці, Заставнівський район, Чернівецька область.

Предметом дослідження є методика та організація обліку, контролю і аналізу руху грошових потоків підприємства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використані такі методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування – при уточненні економічної сутності та вдосконаленні класифікації руху грошових коштів; порівняння, групування, моделювання та методи дослідження документів – при удосконаленні обліку руху грошових коштів; порівняння, групування, моделювання, розрахунок середніх та відносних величин, рядів динаміки, коефіцієнтний метод, економіко-статистичні методи кореляційного та регресійного аналізу – при вдосконаленні контролю і аналізу руху грошових коштів підприємства.

Інформаційно-аналітичною базою є нормативно-правові акти, що регулюють економічну діяльність підприємств, загальноекономічна і спеціальна література з питань обліку, контролю та аналізу руху грошових коштів, офіційні матеріали Міністерства фінансів і Державного комітету статистики України, а також баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій з удосконалення обліку, контролю та аналізу руху грошових коштів підприємства, а також розробленні рекомендацій щодо удосконалення методики, організації обліку, аналізу та контролю грошових коштів у суб'єктів господарювання, зокрема:

1) розкрито економічну та правову сутність поняття «грошові кошти» та «грошові потоки»;

2) обґрунтовано методику розкриття інформації про наявність і рух грошових коштів у звіті про рух грошових коштів, яка сприяє підвищенню точності його формування;

3) визначено напрями удосконалення обліку грошових потоків підприємства з метою підвищення корисності облікової інформації для управління ліквідністю підприємства;

4) проведено аналіз фінансового стану підприємства та зроблено обґрунтовані висновки щодо оптимізації позитивного та негативного грошових потоків підприємства;

5) конкретизовано методику проведення контролю грошових коштів підприємства;

6) досліджено технологію контролю звіту про рух грошових коштів та запропоновано напрями її удосконалення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їхнє використання дає змогу забезпечити адекватність, структурованість та логічність відображення в обліку грошових потоків; підвищити достовірність, оперативність та релевантність інформації, що міститься у звітних формах;

покращити якість інформації, продукуюваної системою бухгалтерського обліку та контролю для потреб управління.

Апробація результатів. Основні положення і результати дипломного дослідження висвітлені у статті «Теоретичні аспекти формування системи управління грошовими потоками підприємства» і опубліковані в збірнику «Обліково-аналітичне та правове забезпечення інвестиційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку»: збірник наукових праць всеукр. наук.-прак. конф. (30 березня 2017 р., м.Тернопіль). Тернопіль: Крок, 2017. – С. 178-181.

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій та списку використаної літератури. Основний зміст роботи викладено на 141 сторінці. Магістерська робота містить 17 рисунків, 12 таблиць, список використаних джерел із 126 найменувань на 13 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність грошових потоків та фінансового стану підприємства

У Фінансовому словнику-довіднику визначається, що гроші – це металеві, паперові або електронні знаки, які слугують мірою суспільної норми вартості при купівлі-продажу і виконують роль загального еквіваленту, тобто виражають вартість усіх інших товарів і обмінюються на будь-який з них [118, с. 117].

На думку М. Савлука, гроші не були винайдені людством і не є продуктом творення держави, а з'явилися стихійно як результат еволюційного розвитку товарного виробництва й обміну. Тому гроші не можна вольовим способом відмінити там, де для їх існування є об'єктивні передумови, які не можна запровадити там, де таких передумов немає [40, с. 58].

У. Джевосон писав наприкінці XIX ст. [115, с. 5]: “Гроші для економічної науки – це те, що квадратура кола для геометрії”. “Гроші є найбільш абстрактною, загадковою і не завжди передбачуваною формою господарського життя”, – відзначають сучасні економісти [124, с.195].

Нині практичного значення набуло визначення грошей, що ґрунтується на функції збереження вартості (накопичення). Великий вплив на його формулювання мали праці Дж. Кейнса. Він висунув на перший план резервну функцію (функцію збереження вартості) як визначальну властивість грошей. До цього економісти, як правило, віддавали перевагу функції засобу обігу.

“Гроші виступають одиницею виміру основних параметрів життя. І хоча моральні константи залишаються в стихії безмежної буденної свідомості, проте

нова людина формується через усвідомлення необхідності фінансового успіху” [126, с. 189].

Меркантилісти трактували гроші, як найвищу і абсолютну форму багатства [5, с. 117].

«Гроші визначаються їх функціями; гроші – це те, що використовується як гроші» [115, с. 62]. Це висловлювання Дж. Хікса добре відображає особливості підходу до розгляду грошей як економічної категорії прихильників загального русла економічної теорії. Суть його полягає у виділенні певних функцій, виконуваних грошима, виборі “головної” функції і подальшій побудові на цій основі статистичних показників грошової маси.

На думку Дж. Кейнса, особлива якість, яка відводить грошам специфічне місце в системі господарських зв’язків, полягає в ліквідності. “Особливість грошей полягає лише у відносному перевищенні ліквідності над витратами вмісту”, – писав він [63, с. 193]. У цьому відношенні гроші перевершують всі інші елементи господарського обороту, наприклад, товари, цінні папери тощо.

Сутність грошей проявляється в їхніх основних функціях, зокрема міри вартості, засобів обігу, нагромадження та утворення скарбів, платежу і світових грошей.

Функцію міри вартості гроші виконують ідеально, адже вартість усіх товарів вимірюється грошима. Засіб обігу пов’язаний з обігом товарів в умовах розвинутого товарного виробництва й обміну, що здійснюється за допомогою грошей у послідовності товар-гроші-товар. Засіб нагромадження та утворення скарбів зумовлений випаданням грошей зі сфери обігу, здебільшого гроші нагромаджують у формі рахунків у банку, акціях тощо, виступають як резерв багатства, регулюють грошовий обіг.

Гроші, як засіб платежу, пов’язані з кредитними грошима (векселі, банкноти, платіжні доручення, чеки тощо). Світові гроші являють собою конвертованість валюти, тобто вільний обмін за плаваючим курсом національної валюти на валюту іншої держави.

Гроші виступають основним інструментом функціонування ринкової економіки. Вони виконують свої функції у результаті безперервного руху в сфері обігу, де функціонують реально, як наявна цінність, і тому повинні виступати в певній формі, яка б забезпечувала їм необхідну довіру з боку суб'єктів ринку та необхідні зручності і вигоди останнім. Рух грошей у готівковій та безготівковій формах являє собою грошовий обіг, який у свою чергу обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві.

Як зазначив М. Афанасьєв [4], гроші виділилися з товарного світу і протистоять йому. Якщо товари знаходяться у сфері обігу тимчасово, то гроші є постійним її учасником.

Вивчення закономірностей та особливостей руху грошей у процесі суспільного відтворення не можливе без побудови моделі грошового обігу.

Часто термін «грошовий обіг» ототожнюють з грошовим оборотом. На думку Є. О. Алісова [1], оборот є тим, що вже відбулося, чи відбудеться в майбутньому, утворюючи певний замкнутий цикл руху грошової маси, а обіг – відбиває безперервність процесу обертання грошей і охоплює безліч їх оборотів у часі.

Більшість науковців також дотримуються думки, що це два різних визначення, наприклад, М.С. Палюх визначає грошовий оборот як рух грошей у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання національного продукту, який здійснюється шляхом безготівкових розрахунків і за допомогою обігу готівки. При цьому він також уточнює, що грошовий обіг – це сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, які відбуваються в національному господарстві [89].

За економічним призначенням окремих грошових потоків сукупний грошовий оборот поділяється на три сектори [40]:

- 1) грошовий обіг (обслуговує створення, реалізацію, обмін і споживання матеріальних цінностей та послуг);
- 2) кредитний оборот (обслуговує переміщення вартості між економічними суб'єктами на зворотних, еквівалентних та платних засадах);

3) фіскально-бюджетний оборот (обслуговує розподільні відносини між економічними суб'єктами).

Формою організації грошового обороту в країні, визначеною загальнодержавними законами, є грошова система. З економічної точки зору грошову систему слід розуміється як один з визначених, історично обумовлених типів державного регулювання вартості грошових знаків [36]. За сферою охоплення економічних відносин грошова система – явище надзвичайно широке, адекватне всьому грошовому обігу. Всі грошові потоки незалежно від сфери економіки, з якої вони походять та форми в якій вони здійснюються, є об'єктами регулятивного впливу грошової системи.

Грошова система складається з функціональних (національної валюти, масштабу цін, грошових знаків) та організаційних елементів (готівковий і безготівковий грошовий обіг, сукупності державних органів, що здійснюють управління грошовим обігом).

Грошовий обіг не є простим повторенням обігу товарів і підпорядковується своєму специфічному закону [40, с. 88]. Його сутність полягає в тому, що протягом даного періоду для обігу необхідна лише певна, об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів.

Поняття «грошовий потік» можна розглядати з теоретичної та практичної точок зору. Так, з теоретичної позиції грошовий потік визначений як матеріально-речова субстанція економічних відносин, що виникають під дією об'єктивних економічних законів, опосередковуючи взаємовідносини господарюючих суб'єктів і відображаючи степінь задоволення їх фінансових інтересів.

З позиції сучасної практики грошовий потік являє собою кількісно виражену та документально підтверджену сукупність притоків і відтоків грошових коштів за певний період часу. Тобто, грошовий потік – це сукупність надходжень і виплат грошових коштів за певний період часу, в процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

У фінансовій літературі грошовий потік розглядається як стійка сукупність розподілених у часі процесів надходження та вибуття грошових коштів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті здійснення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Визначення доходів і витрат коштів, що представляють господарську діяльність організації, наведено у Бізнес словнику [6].

Розглянемо детальніше визначення грошового потоку, що надають різні дослідники даної проблематики (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення грошових потоків зарубіжних та вітчизняних дослідників

Автор/джерело	Визначення грошового потоку
Е. Джонс [47]	Рух грошей у бізнесі, що є ключовим чинником його прогресу й успіху, називають потоком коштів
Дж. К. Ван Хорн [20]	Рух грошових коштів фірми представляє собою безперервний процес, де активи фірми – це чисте використання грошових коштів, а пасив і власний капітал – чисті джерела
Клименко О. В. [64]	Грошовий потік виникає тоді, коли коли відбувається витрачання грошових коштів з рахунків підприємства або з каси
Бочаров В. В. [21]	Обсяг грошових коштів, які отримує чи виплачує підприємство протягом звітного чи планового періоду
Бланк І. [17, с. 132]	Сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю, яка характеризує рух капіталу, грошових фондів – готівкових та безготівкових, а також оборот окремих фінансових інструментів
Савицька Г. В. [103, с. 472]	Безперервний процес руху грошових коштів у часі
Івашкевич В. Б. [59, с. 544]	Приплив і відтік капіталу, як результат діяльності за певний період
Стецюк П. А [110]	Грошовий потік об'єднує в собі різні типи різнонаправленого руху грошових коштів, що зумовлює наявність різних груп його класифікації

У Фінансовому словнику визначається грошовий потік сукупністю розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів, що генеруються в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства [118, с. 122].

У багатьох наукових працях автори ототожнюють поняття «грошовий» і «фінансовий потік». Наприклад, О. Школьник визначає фінансові потоки, як сукупність розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів, що формується в процесі господарської діяльності [123]. Р. Горбунов у свою чергу

називає фінансовий потік потоком витрат або доходів компанії протягом деякого проміжку часу [37]. Зазначені визначення ототожнюються з поняттям «грошовий потік» у Ковальова та Бланка.

Азаренко М. розглядає фінансові потоки як цілеспрямований рух, зміну (обсягів, типів, форм та видів) фінансових ресурсів певного суб'єкта господарювання, який здійснюється спільно з відповідними його грошовими потоками, але обов'язково з урахуванням чинника часу, який позначається на ліквідності зазначених фінансових ресурсів [2].

Петіна Л. визначає фінансовий потік підприємства, як розподілений у часі документально оформлений рух фінансових коштів підприємства єдиних за змістом, формою і напрямом руху в процесі здійснення ним господарської діяльності, спрямованої на забезпечення його ефективного розвитку на всіх стадіях життєвого циклу [92].

На думку М. Дем'яненка, переміщення (рух) фінансових ресурсів, а також відповідні фінансові відносини, що супроводжують цей рух, в сукупності становлять фінансовий потік. Фінансовий потік – це багатогранне поняття, яке характеризується різновидами фінансових ресурсів та економічних відносин, що виникають внаслідок їх руху [44, с. 36].

Грошовий потік уособлює фінансово-економічні відносини між окремими суб'єктами господарювання з приводу реалізації створеної продукції. Грошові потоки, які можуть бути записані як Т-Г і Г-Т, розкривають відносини обміну, посередником яких виступають гроші.

Поняття «фінансовий потік» у широкому розумінні включає рух будь-яких коштів (вартостей) – фінансових ресурсів, а поняття «грошовий потік» – у більш вузькому розумінні як рух безпосередньо грошових коштів (грошей). Відповідно, грошові та фінансові потоки є різними самостійними поняттями, які мають своє призначення та використовуються в певній сфері.

Вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють багато груп критеріїв і їх функціонально-організаційні особливості, відповідно до яких структурують грошові потоки. Тому для зручності ідентифікації грошових потоків,

формування упорядкованої їх сукупності виділимо ряд ознак, за якими можна класифікувати грошові потоки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація грошових потоків

№ п/п	Класифікаційні ознаки грошових потоків підприємств	Види грошових потоків
1.	За масштабами обслуговування	Грошовий потік по підприємству Грошовий потік по структурних підрозділах (центрах відповідальності) Грошовий потік за окремими господарськими операціями
2.	За видами господарської діяльності	Сукупний грошовий потік Операційний грошовий потік Інвестиційний грошовий потік Фінансовий грошовий потік
3.	За видами виробленої продукції	Грошовий потік від реалізації основної продукції Грошовий потік від реалізації побічної продукції
4.	За спрямованістю руху грошових коштів	Вхідний (позитивний) грошовий потік Вихідний (негативний) грошовий потік
5.	За формами здійснення	Готівковий грошовий потік Безготівковий грошовий потік
6.	За видом валюти, яка використовується	Грошовий потік у національній валюті Грошовий потік в іноземній валюті
7.	За рівнем достатності грошового потоку	Надлишковий грошовий потік Дефіцитний грошовий потік Оптимальний грошовий потік
8.	За методом оцінки в часі	Поточний (теперішній) грошовий потік Очікуваний (майбутній) грошовий потік
9.	За значимістю у формуванні кінцевих результатів господарської діяльності	Пріоритетний грошовий потік Другорядний грошовий потік
10.	За характером формування в періоді, який розглядається	Регулярний грошовий потік Нерегулярний грошовий потік
11.	За передбаченістю виникнення або можливістю планування	Передбачуваний (плановий) Непередбачуваний (неплановий)
11.	За часом отримання	Ретроспективний (минулий) грошовий потік Оперативний (поточний) грошовий потік Майбутній грошовий потік

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Аналіз економічної літератури свідчить про наявність різноманітних тлумачень сутності фінансового стану та визначень фінансової стійкості, фінансового положення підприємства, про відсутність єдиної думки щодо групування та способу обчислення показників оцінки фінансового стану.

Фінансовий стан підприємства – це сутнісна характеристика діяльності підприємства у певний період, що визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати її в майбутньому. Для визначення фінансового стану використовують низку аналітичних показників: ліквідності, платоспроможності, майнового стану, рентабельності тощо.

В об'єктивній оцінці фінансового стану зацікавлені всі користувачі бухгалтерської (фінансової) звітності, що у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку об'єднані в три основні групи:

- 1) особи, що безпосередньо займаються бізнесом на даному підприємстві;
- 2) особи, що не працюють на підприємстві, але мають пряму фінансову зацікавленість у даному бізнесі (наприклад, власники акцій);
- 3) особи, що мають непряму фінансову зацікавленість у даному бізнесі (податкові служби; фондові біржі, що займаються купівлею-продажем цінних паперів; органи, що контролюють ціни, експорт і імпорт; профспілка; і інше).

Показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством. У кожного з партнерів підприємства – акціонерів, банків, податкових адміністрацій – свій критерій економічної доцільності. Тому й показники оцінки фінансового стану мають бути такими, щоб кожний партнер зміг зробити вибір, виходячи з власних інтересів.

Оцінка фінансового стану підприємства має здійснюватись шляхом обчислення системи економічних показників, які характеризують господарсько-фінансове становище суб'єктів господарювання.

До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, належать такі:

- 1) показники оцінки майнового стану підприємства; показники ліквідності та платоспроможності;
- 2) показники оцінки фінансової незалежності (показники оцінки структури джерел засобів підприємства);
- 3) показники ділової активності (обертання дебіторської та кредиторської заборгованостей, обертання оборотних коштів, ресурсовіддача);
- 4) показники аналізу рентабельності (прибутковості) (загальна рентабельність, аналізу оборотності капіталу та трансформації активів, аналізу рентабельності капіталу);
- 5) показники позицій підприємства на ринку цінних паперів. Інформаційною базою аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами певних ділових рішень. Складання фінансової звітності відбувається на основі національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку [84].

Крім фінансової звітності використовується інформація, яка доступна тільки внутрішнім користувачам, тобто підрозділам та працівникам підприємства. Кожен з них використовує ту інформацію, яка йому необхідна для прийняття відповідних управлінських рішень. Тому в процесі аналізу фінансового стану підприємства використовується така інформація: конструкторсько-технологічна; планово-нормативна (фінансовий план, нормативи запасів); дані всіх видів господарського обліку (оперативний, бухгалтерський, статистичний); звітність: оприлюднена фінансова звітність

(річна) та квартальна, а також комерційна звітність, яка складається за спеціальними вказівками, та обов'язкова статистична звітність; позаоблікова інформація: маркетингові дослідження, закони, інструкції та експертна інформація.

Фінансовий аналіз передбачає дослідження важливих аспектів грошового обороту та прийняття заходів із закріплення фінансово-економічного стану господарюючого суб'єкта. Стабільний фінансовий стан підприємства означає своєчасне виконання зобов'язань перед його персоналом, партнерами та державою, що припускає фінансову стійкість, нормалізацію плато- і кредитоспроможності та рентабельності активів, власного капіталу й продажів.

У процесі фінансового аналізу вибирають і оцінюють критерійні показники, використовуючи їх для прийняття обґрунтованих фінансових та інвестиційних рішень з урахуванням індивідуальних особливостей діяльності господарюючого суб'єкта. Параметри, отримані у результаті аналітичної роботи, повинні бути оцінені з позиції їх відповідності рекомендованим (нормативним) значенням, а також умовам діяльності конкретного підприємства.

Показники (фінансові коефіцієнти), отримані у результаті аналізу поточної (операційної) діяльності, використовують з метою фінансового планування, прогнозування та контролю.

Зміна тих чи інших факторів внутрішньої та зовнішньої середовища часто викликає потребу в коректуванні фінансової стратегії й тактики з урахуванням впливу цих факторів на фінансове становище підприємства. Тому виникає необхідність багатоваріантних підходів до оцінки наслідків виникнення різних ситуацій у господарській діяльності, що повинно знаходити відображення у фінансовому аналізі.

Фінансовий аналіз допомагає приймати управлінські рішення, які направлені на зміцнення фінансово-економічного стану підприємства в інтересах власників.

Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства можуть застосовуватися різні методи аналізу. Проаналізувавши літературні джерела авторів, які досліджували дане питання можна визначити наступні методи оцінки фінансового стану підприємства: коефіцієнтний, комплексний, інтегральний, безбитковий, рівноважний.

У вітчизняній науково–практичній літературі з фінансового аналізу та фінансового менеджменту використовуються такі терміни, як інтегральна оцінка, інтегральний фінансовий аналіз та комплексний фінансовий аналіз.

Усі наведені терміни застосовуються для позначення однієї й тієї самої функціонально-організаційної форми фінансового аналізу.

Мету рейтингової оцінки фінансового стану підприємства можна інтерпретувати наступним чином: у достатньо короткі строки провести розрахунки на основі обраної математичної моделі комплексного фінансового дослідження операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства – об'єкта дослідження, ідентифікувати фактичні результати та обґрунтувати прогнозний тренд розвитку фінансового стану суб'єкта господарювання у коротко- або довгостроковому періодах. Результатом такого аналізу буде кількісне вираження спроможності об'єкта дослідження забезпечити стабільність фінансово-господарської діяльності, приріст ринкової вартості підприємства та забезпечення доходу його власників у коротко- та довгостроковій перспективах.

Методика рейтингової оцінки має наступні переваги:

- 1) базується на комплексному багатомірному підході до оцінки фінансової діяльності підприємства;
- 2) здійснюється на основі даних публічної фінансової звітності підприємства; враховує досягнення всіх конкурентів;
- 3) здійснюється з врахуванням математичних моделей.

Удосконалення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе за рахунок:

- 1) збільшення виручки від реалізації;
- 2) продажу частини основних фондів;
- 3) рефінансування дебіторської заборгованості.

Скорочення вихідних грошових потоків можливе за рахунок:

- 1) зниження витрат, які відносяться на собівартість продукції;
- 2) зниження витрат, які покривають за рахунок прибутку.

Основним заходом покращення фінансового стану є збільшення виручки від реалізації. В свою чергу розмір виручки від реалізації залежить від:

- 1) обсягів реалізації продукції;
- 2) ціни одиниці продукції, що реалізується

Отже, можна зробити такий висновок, що грошовий потік об'єднує декілька елементів, що включають у свій склад численні види (класифікацію) потоків, які обслуговують господарську діяльність і виникають при її здійсненні підприємством.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану підприємства дає якісну та кількісну інформацію про його діяльність, яка необхідна для багатьох суб'єктів ринку.

1.2. Основи формування та управління грошовими потоками на підприємстві

Управління грошовими потоками підприємства передбачає здійснення послідовного та цілеспрямованого впливу на формування грошових потоків з метою досягнення поставлених цілей.

До основних (базових) функціонально-організаційних характеристик грошових потоків агропромислових підприємств можна віднести наступні [117, с. 58]:

1) причину та джерело формування грошового потоку, що відповідає господарським операціям або їх сукупності, виконання яких і передбачає генерування руху грошових коштів – формування грошового потоку;

2) фактори формування абсолютної величини грошового потоку;

3) вплив грошового потоку на майно в частині зміни (збільшення або зменшення) абсолютної величини грошових коштів та їх еквівалентів, що перебувають у розпорядженні – формування його резерву ліквідності, тобто стійкий залишок грошових коштів у розпорядженні підприємства у поточний період, що є джерелом забезпечення виконання поточних зобов'язань;

4) форма узгодження грошового потоку, тобто процедура ідентифікації та структурування грошового потоку, забезпечення управління його зіставності (віднесення, виходячи із характеристик господарської операції, руху грошових коштів до того чи іншого виду грошового потоку), групування та зведення грошових потоків з метою формування узагальнюючих показників оцінки грошових потоків;

5) кількісне оцінювання грошового потоку шляхом розрахунку на основі узгодження грошових потоків абсолютної величини узагальнюючих показників руху грошових коштів (операційного, інвестиційного чи фінансового грошового потоків), фінансових показників та грошових коефіцієнтів.

Залежно від видів господарської діяльності розрізняють грошові потоки від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Виділимо надходження грошових коштів на агропромислове підприємство та їх вибуття по кожному виду діяльності (табл. 1.3).

Відповідно до зазначеної таблиці операційний грошовий потік формується в результаті взаємодії великої кількості вхідних та вихідних грошових потоків, що визначає складну структуру інформаційно-методологічної підтримки управлінських фінансових рішень. Управління

інвестиційними грошовими потоками за окремими напрямками інвестиційної діяльності потребує використання різних підходів до оцінки грошових потоків та їх планування, зокрема оцінки окупності вкладених інвестицій.

Таблиця 1.3

Надходження та вибуття грошових потоків на агропромислове підприємство залежно від видів господарської діяльності [117]

Види діяльності	Надходження грошових коштів	Вибуття грошових коштів
Операційна	-виручка від реалізації товарів, робіт і послуг; -аванси, отримані від покупців; -погашення дебіторської заборго-ваності; -надходження від погашення бартеру	-оплата рахунків постачальників і підрядників; -виплата заробітної плати; -відрахування до бюджету та позабюджетних фондів; -оплата процентів за кредит
Інвестиційна	-кошти, отримані від реалізації основних засобів і нематеріальних активів; -дивіденди, проценти від довгострокових капітальних вкладень; -повернення інших капітальних вкладень	-придбання основних засобів і нематеріальних активів; -довгострокові фінансові вкладення; -придбання інноваційних проектів
Фінансова	-короткострокові кредити та позики; -середньострокові кредити та позики; -довгострокові кредити та позики; -надходження від емісії акцій; -цільове фінансування	-повернення короткострокових кредитів і позик; -середньострокові кредити та позики; -повернення довгострокових кредитів і позик; -виплата дивідендів; -погашення векселів та інших боргових зобов'язань

У свою чергу управління фінансовими грошовими потоками пов'язано з особливостями, що проявляються у співвідношенні завдань фінансової діяльності з потребами операційної та інвестиційної діяльностей.

Прийняття управлінських фінансових рішень, унаслідок виконання яких формується склад та структура вхідних грошових потоків агропромислового підприємства від фінансової діяльності, залежить від таких факторів [117, с. 89]:

1) політики щодо структури капіталу (фінансування за рахунок власного чи позиченого капіталу);

2) специфіки джерела формування дефіциту грошових коштів: мобілізація короткострокового позичкового капіталу для покриття вихідних грошових потоків від операційної діяльності та мобілізація довгострокового позичкового або власного капіталу для покриття вихідних грошових потоків по інвестиційній діяльності;

3) тимчасове підтримання резерву ліквідності за рахунок короткострокових зобов'язань (вхідних фінансових грошових потоків).

Цикл грошових потоків операційної діяльності являє собою період повного обороту грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за одержану сировину і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості за поставлену готову продукцію.

Що стосується інвестиційної діяльності, то в ній цикл грошових потоків – це період часу, за який грошові кошти, вкладені в необоротні активи, повернуться на підприємство у вигляді накопиченої амортизації, відсотка або виручки від реалізації цих активів. Фінансова діяльність підприємства слугує збільшенню грошових коштів в розпорядженні підприємства для фінансового забезпечення операційної і фінансової діяльності.

Покриття вихідних грошових потоків в агропромислових підприємствах має здійснюватись в основному за рахунок операційного грошового потоку і лише в окремих випадках – за рахунок фінансової діяльності, наприклад, пролонгації або реструктуризації заборгованості.

На відміну від операційного грошового потоку, грошовий потік від інвестиційної діяльності агропромислового підприємства має переважно обслуговуючий характер відносно передбаченої статутними документами основної діяльності й не розглядається як основне джерело формування його потреби у капіталі. Для абсолютної величини інвестиційного грошового потоку характерне здебільшого від'ємне значення, оскільки доходи від даного виду діяльності, як правило, не перекривають потреби агропромислового

підприємства в інвестиційному капіталі, зокрема потреби на фінансування реальних інвестицій.

Залежно від об'єктів інвестування розрізняють інноваційну діяльність та капітальні вкладення [34, с. 10-11].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність – одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу [54].

Інноваційна діяльність (від англ. *innovation* – нововведення) – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність – діяльність, спрямована на комерціалізацію накопичених знань, технологій і обладнання. Результатом інноваційної діяльності є новий або додатковий продукт або продукт з новими якостями.

Інновації, за Й. Шумпером, це не просто нововведення, а новий фактор виробництва [77, с. 139]. Він перераховує п'ять характерних випадків нових комбінацій:

- 1) випуск нового продукту або відомого продукту нової якості;
- 2) впровадження нового, досі невідомого в цій галузі, методу виробництва;
- 3) проникнення на новий ринок збуту – відомий чи невідомий;
- 4) отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів;
- 5) організаційна перебудова, зокрема створення монополії чи її ліквідація.

Капітальні вкладення, у свою чергу, це частина інвестицій, спрямована на відтворення основних засобів виробничого і не виробничого призначення, на створення нових, реконструкцію і розвиток наявних основних засобів, включаючи об'єкти соціальної сфери [77].

На сьогодні інновації стають основним засобом збільшення прибутку для агропромислових підприємств за рахунок кращого задоволення ринкового попиту та зниження виробничих витрат [112, с. 61].

Визначено, що на підприємстві вхідний грошовий потік розпочинається на етапі підписання договору про виконання договірних зобов'язань (рис. 1.1).

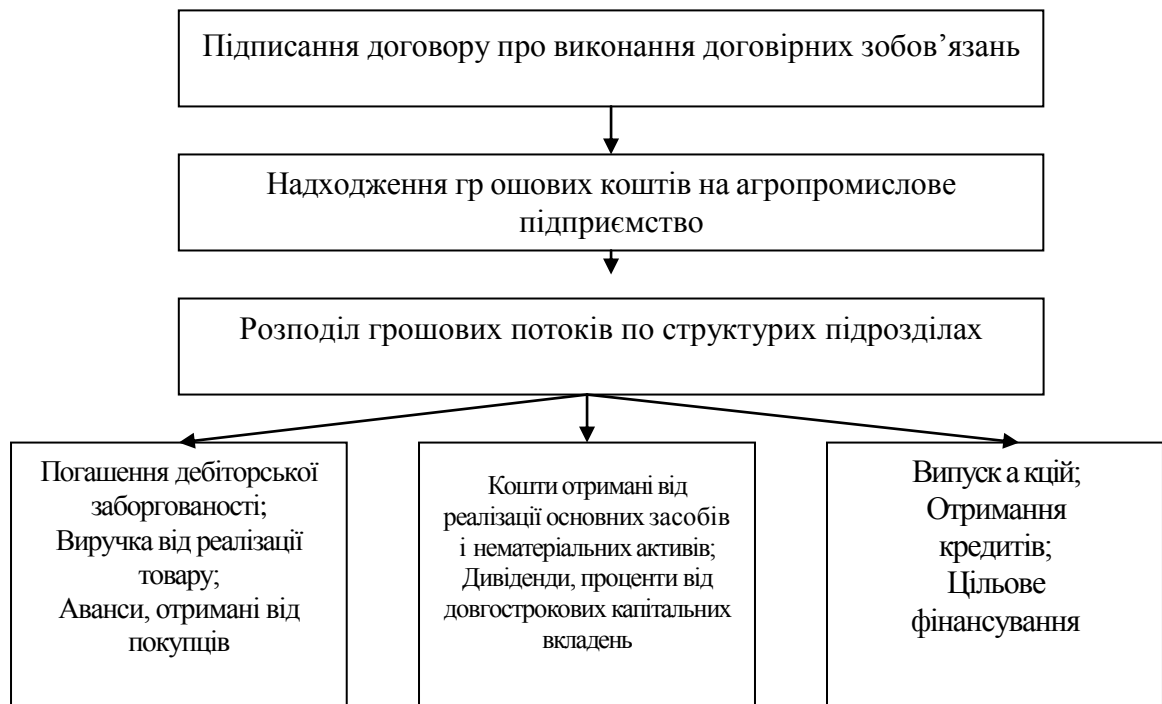

Рис. 1.1. Формування вхідного грошового потоку на підприємстві

Далі відбувається його розподіл по структурних підрозділах і відповідно до фінансово-господарської діяльності агропромислового підприємства. Оскільки основна діяльність є головним джерелом прибутку, вона і є основним джерелом надходження грошових коштів – виручки від реалізації продукції в поточному періоді, погашення дебіторської заборгованості, аванси, отримані від покупця. Відповідно до інвестиційної діяльності надходження пов'язані з продажем основних засобів, нематеріальних активів, з отриманням дивідендів, відсотків від довгострокових фінансових вкладень, з поверненням інших фінансових вкладень.

Надходження від фінансової діяльності відбуваються у результаті отримання кредитів або емісії акцій, а також цільового фінансування.

Вихідний грошовий потік виникає тоді, коли відбувається витрачання грошових коштів з агропромислового підприємства або каси (рис. 1.2).

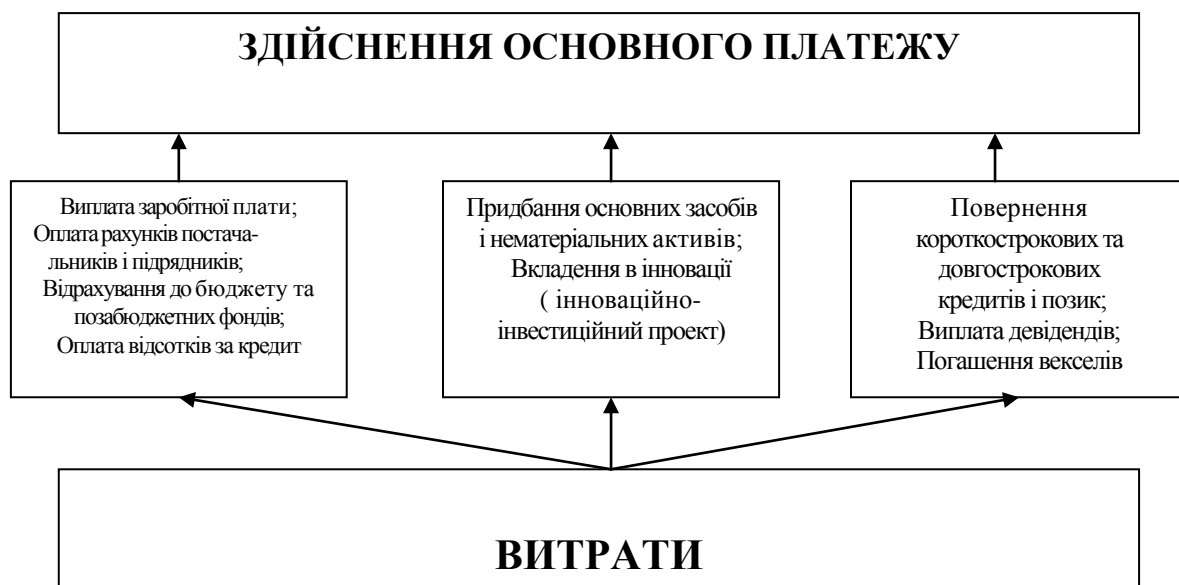

Рис. 1.2. Формування вихідного грошового потоку в агропромисловому підприємстві

Відтік грошових коштів у результаті основної діяльності відбувається в зв'язку з платежами за рахунками постачальників і підрядників, з виплатою заробітної плати, відрахуваннями в бюджет і позабюджетні фонди, сплатою відсотків за кредит, відрахуваннями на соціальну сферу.

У результаті фінансової діяльності відтік коштів відбувається у зв'язку з поверненням короткострокових та довгострокових кредитів і позик, виплатою дивідендів, погашенням векселів і закінчується вихідний грошовий потік при здійсненні останнього платежу.

Управління грошовими потоками є одним із найважливіших сегментів фінансової роботи на підприємстві, від ефективності організації якого залежать як поточні результати діяльності, так і майбутні темпи розвитку агропромислового підприємства [119, с. 237].

При здійсненні будь-якої господарської діяльності підприємства можуть стикатись з невизначеністю, адже практично неможливо спрогнозувати загрози та наслідки, що можуть виникнути у майбутньому в результаті тієї чи іншої діяльності підприємства. Ймовірність загрози втрати агропромисловим

підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи поява додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності називають ризиком [113].

Саме фінансові ризики виступають неодмінним та об'єктивним атрибутом фінансової діяльності агропромислового підприємства, а їх носієм є фінансові ресурси, формування та використання яких пов'язано з усіма видами ризиків, що асоціюються з активами, що їх утворюють.

Ефективне функціонування системи управління ризиками вимагає дотримання ряду принципів, які мають бути закладені в неї ще на етапі проектування і побудови [102], зокрема:

1) максимальне охоплення сукупності ризиків передбачає прагнення до найбільш повного охоплення можливих сфер виникнення ризиків, що дозволяє звести ступінь невизначеності до мінімуму;

2) мінімізація впливу ризиків вимагає зусиль у напрямках мінімізації (спектру можливих ризиків і ступеня їх впливу на діяльність компанії);

3) адекватність реакції на ризики припускає можливість адекватної і швидкої реакції на всі зміни в сукупності ризиків; прийняття обґрунтованого ризику, тобто прийняття ризику можливо лише в тому разі, якщо він ідентифікований і оцінений, вироблено та впроваджено механізм його моніторингу.

Управління грошовими потоками та ризиками тісно пов'язано з управлінням фінансами, бо є безпосередньою його частиною. Управління фінансами підприємств визначається як управління потоками вхідних і вихідних коштів підприємства для формування, розподілу і використання необхідних фінансових ресурсів, максимізації його прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності. Для забезпеченості ефективного управління фінансами необхідно так організувати роботу фінансових служб, щоб розумно використовувати як власні фінансові ресурси, так і залучені додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх із найбільшим ефектом, вести прибуткові операції на фінансовому ринку.

Отже, управління грошовими потоками є ключовим аспектом діяльності агропромислового підприємства, оскільки за його допомогою здійснюється формування і регулювання всіх сфер діяльності, розглядається як найважливіший самостійний об'єкт фінансового менеджменту, що потребує постійного вдосконалення. Безумовно для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю агропромислового підприємства необхідно приймати виважені управлінські рішення, які базуватимуться на врахуванні зазначених елементів.

1.3. Методичні підходи до оцінки грошових потоків та фінансового стану підприємства

Господарська діяльність будь-якого підприємства передбачає рух фінансових ресурсів у формі їх надходження або витрачання. Цей рух коштів у часі являє собою безперервний процес і визначається поняттям «грошовий потік», який включає численні види потоків, обслуговуючих фінансово-господарську діяльність.

У загальному вигляді під фінансовими ресурсами розуміють сукупність фондів грошових коштів, які є у розпорядженні держави, підприємства, організації, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу [18, с. 501].

Однією з основних особливостей фінансових ресурсів в агропромислових підприємств є сезонність їх формування і витрачання, що є природним процесом, який визначає особливості кругообігу коштів, зокрема на одних етапах потреба у вільних фінансових ресурсах незначна, на інших -відбувається наростання витрат.

Сезонність для агропромислових підприємств породжує тривалість кругообігу фінансових ресурсів, які протягом року включаються до витрат з оплати праці, матеріалів і в накладні витрати та в довгострокові активи, які

об'єднуються з потоком прямих витрат виробництва. У кінцевому рахунку в процесі реалізації ці витрати повертаються у дебіторську заборгованість і грошові кошти.

Нерівномірне надходження і витрачання грошових коштів підприємства за тимчасовими інтервалами може призвести до фінансового дефіциту та формування значних обсягів тимчасово вільних активів. До моменту використання зазначених активів у господарському процесі вони вважаються непродуктивними, тому що втрачають свою вартість у часі від інфляції та з інших причин, які негативно впливають на рівень платоспроможності агропромислових підприємств.

Основними джерелами надходження коштів є виручка від реалізації продукції, виконаних робіт для інших підприємств (покупців і замовників, інших дебіторів), інші надходження коштів. Таким чином підприємства вступають в розрахункові взаємовідносини з іншими підприємствами, організаціями, установами, окремими особами. Особлива увага і належний контроль має здійснюватись за виникненням і своєчасним погашенням дебіторської заборгованості [25].

Для аналізу стану грошових потоків агропромислових підприємств використовують «Звіт про рух грошових коштів» відповідно до Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1, що дає змогу підприємству визначити його прибутковість і водночас – дефіцит або надлишок суми грошових коштів. Він показує порядок фінансування операцій будь-якого підприємства та використання ним фінансових ресурсів, а також дає можливість оцінити спроможність підприємства залучати та використовувати грошові кошти і їх еквіваленти.

Звіт про рух грошових коштів відображає грошові надходження і виплати у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, де розподіл грошових коштів показує вплив кожного із зазначених напрямків діяльності на загальний рівень грошових надходжень агропромислового підприємства. Проведення аналізу джерел надходження коштів та напрямів їх витрачання дає

можливість керівникові отримати більше змістовної інформації щодо операційної та інвестиційної політики агропромислового підприємства, характеру відносин з кредиторами, дебіторами тощо. Основним призначенням даного звіту є оцінка здатності підприємства акумулювати й використовувати грошові кошти за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел [76].

Ключовим в аналізі грошових потоків є розрахунок чистого грошового потоку від операційної діяльності. На основі даних про грошові потоки визначається фінансова гнучкість агропромислового підприємства, тобто його здатність генерувати грошові кошти для своєчасного реагування на різкі зміни конкурентного і ринкового середовища, непередбачувані потреби та можливості.

Відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для складання Звіту про рух грошових коштів застосовуються такі методи [33]:

1) прямий метод – за яким розкриваються основні види валових надходжень грошових коштів чи валових виплат грошових коштів із розкриттям конкретних джерел та напрямів використання;

2) непрямий метод – за яким чистий прибуток (збиток) коригується відповідно до впливу:

- операцій негрошового характеру;
- будь-яких відрахувань або нарахувань минулих чи майбутніх надходжень грошових коштів, що відносяться до операційної діяльності;

4. будь-яких відрахувань або нарахувань минулих чи майбутніх виплат грошових коштів, що відносяться до операційної діяльності;

5. статей доходу або витрат, пов'язаних із рухом грошових коштів від інвестиційної чи фінансової діяльності.

Вся інформація звіту розподіляється між графами “Надходження” – значення збільшення грошових коштів та “Видаток” – зменшення грошових коштів.

Непрямий метод складання звіту про рух грошових коштів у НП(С)БО 1 застосовується щодо операційної діяльності, а прямий метод – щодо інвестиційної і фінансової діяльності.

Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності визначається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування на суми, наведені в негрошових статтях та в статтях, які пов'язані з рухом грошових коштів у результаті інвестиційної і фінансової діяльності, а також змін оборотних активів та поточної кредиторської заборгованості, пов'язаних з операційною діяльністю, протягом звітного періоду.

В свою чергу рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначається на підставі аналізу змін, що відбулися, за статтями I розділу активу Балансу – “Необоротні активи” та статті “Поточні фінансові інвестиції”.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначається на підставі аналізу змін, що відбулися за статтями I розділу пасиву Балансу – “Власний капітал” та статтями, пов'язаними з фінансовою діяльністю; II розділ пасиву “Забезпечення наступних витрат і платежів”; III розділ пасиву “Довгострокові зобов'язання”; розділ пасиву “Поточні зобов'язання”.

Прямий метод потребує звернення до звіту про фінансові результати, якщо необхідно порівняти прибутковість діяльності агропромислового підприємства та її забезпеченість реальними грошима, а непрямий метод дозволяє не стільки проаналізувати структуру надходжень і витрачання грошей, скільки встановити внутрішні причини генерування та відтоку коштів внаслідок здійснення операційної діяльності, зокрема показати величину закладеного у собівартість продукції прибутку, продемонструвати роль амортизації у формуванні додатнього грошового потоку, пояснити, чому підприємство, що працює прибутково, має труднощі з готівковими коштами і виплатою дивідендів.

При застосуванні непрямого методу можна відслідкувати зв'язок між одержаним фінансовим результатом і зміною грошових коштів на рахунку агропромислового підприємства.

У результаті аналізу руху грошових коштів можна зробити попередні висновки про причини дефіциту грошових коштів, зокрема низьку рентабельність продажу активів і власного капіталу; великі капітальні витрати, незабезпечені відповідними джерелами фінансування; велике податкове навантаження, а також виплати акціонерам; надлишкову частку позикового капіталу в пасиві балансу і пов'язані з цим високі витрати на обслуговування капіталу (відсоткові платежі); зниження показників оборотності оборотних активів, тобто залучення до обороту підприємства додаткових грошових ресурсів.

Оскільки грошові кошти, перебуваючи в касі або на рахунках в банку, не приносять доходу, а їх еквіваленти – короткострокові фінансові вкладення мають невисоку прибутковість, їх потрібно мати в наявності на рівні безпечного мінімуму.

Збільшення або зменшення залишків готівки на рахунках в банку обумовлюється рівнем незбалансованості грошових потоків, тобто припливом і відтоком грошей. В той час як перевищення позитивного грошового потоку над негативним збільшує залишок вільної грошової готівки і, навпаки, перевищення відтоків над притоками призводить до нестачі коштів та збільшення потреби в кредиті.

Грошовий потік від операційної діяльності розглядається як основне джерело фінансового забезпечення його господарської діяльності у наступні періоди. Тому однією із ключових характеристик ефективно функціонуючого агропромислового підприємства є наявність протягом тривалого періоду позитивного операційного грошового потоку із відносно стабільною абсолютною величиною. При цьому високий рівень абсолютної величини операційного грошового потоку має розглядатися як позитивне явище [117].

Притоки (надходження) грошей за певний період часу є складовими частинами потоку грошових коштів. Сукупність притоків або надходжень в агропромислове підприємство здійснюються від виручки реалізованих товарів, робіт та послуг, авансів, отриманих від покупців, надходження коштів за дебіторською заборгованістю, цільового фінансування, реалізації фінансових інвестицій, отриманих відсотків, отриманих позик та реалізації необоротних активів, що сукупно утворює позитивний потік грошових коштів.

В той час як сукупність відтоків або виплат грошей, а саме оплата рахунків постачальників та підрядників, виплата заробітної плати, відрахування до бюджету та позабюджетні фонди, витрати на оплату авансів, придбання фінансових інвестицій, придбання необоротних активів, погашення позик – це негативний потік грошових коштів.

Класично методику аналізу фінансового стану підприємства, наявності ліквідних активів, ефективного використання капіталу та забезпечення платоспроможності визначають за допомогою фінансових показників, зокрема коефіцієнти ліквідності, фінансової стійкості, ефективності основної діяльності, ефективності використання капіталу, ділової активності.

Методики розрахунку наведено в табл. 1.5.

Останнім часом у практиці фінансового управління для аналізу грошових потоків, виявлення причин їх нестачі або надлишку, визначення джерел надходжень і напрямків використання застосовують так звані «грошові коефіцієнти».

Характерною ознакою грошових коефіцієнтів є те, що кожен з них залежно від вирішуваних питань оперує різними видами грошових потоків або величиною найбільш ліквідних активів підприємства (грошові кошти та їх еквіваленти). Вони мають свою внутрішню логіку та орієнтовані на вирішення певних фінансових завдань [166].

Розглядаючи реальну вартість грошей, керівники агропромислових підприємств повинні брати до уваги не тільки можливість виникнення інфляції,

а й здатність інвестування, адже метою кожного управління є можливість з грошей робити додаткові гроші.

Таблиця 1.5

Основні фінансові коефіцієнти, що використовуються в управлінні фінансами підприємств [111]

Показники	Алгоритм розрахунку
<i>Ліквідності</i>	
Коефіцієнт поточної ліквідності	Відношення поточних активів до короткострокових зобов'язань
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення найбільш ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
<i>Фінансової стійкості</i>	
Коефіцієнт загальної платоспроможності (частка власних джерел фінансування активів)	Відношення величини акціонерного капіталу до сумарних активів
Коефіцієнт фінансової залежності	Співвідношення позикового і власного капіталу
Частка власних джерел фінансування оборотних активів	Відношення власного капіталу (за вирахуванням позаоборотних активів, довгострокових пасивів і збитків) до оборотних активів
<i>Ефективності основної діяльності</i>	
Прибутковість реалізації	Відношення прибутку від реалізації до виручки
Рентабельність продукції	Відношення прибутку від реалізації до витрат на виробництво і реалізацію
<i>Ефективності використання капіталу</i>	
Рентабельність активів, ROA	Відношення чистого прибутку до середньорічної величини активів
Рентабельність інвестиційного капіталу, ROIC	Відношення величини прибутку до виплат відсотків і податків, помноженої на різницю між одиницею і податковою ставкою, до суми позикового і власного капіталу
Рентабельність оборотного капіталу	Відношення чистого прибутку до поточних активів
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку до власного капіталу
<i>Ділової активності</i>	
Коефіцієнт фондоддачі	Відношення виручки до середньої вартості поза оборотних активів за період
Коефіцієнт оборотності всіх активів	Відношення виручки до середньої вартості активів за період
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості продукції, реалізованої за звітний період, до середньої величини запасів у цьому періоді
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	Відношення виручки до середньої величини оборотного капіталу за період
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення виручки до середньої величини короткострокової дебіт. заборгованості за період
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	Відношення виручки до середньої величини грошових коштів за період

Зміну вартості грошей зумовлює сукупність чинників, які визначають рівень їх корисності для власника у конкретний момент часу.

Основними причинами зміни вартості грошей А. М. Поддєрьогін вважає [117, с. 92]:

1. інфляційні (або дефляційні) процеси в економіці, що є ризиком зміни купівельної спроможності грошей;
2. комерційну надійність (ненадійність) бізнес-партнерів, наявність ризику невиконання зобов'язань.

Грошові потоки є основним об'єктом кількісної оцінки вартості грошей у часі, як результат проведення фінансових операцій або реалізації фінансових відносин. Ціна грошей формується на грошовому ринку у вигляді процента і залежно від порядку його застосування до грошових потоків використовують простий та складний проценти.

При використанні простого процента об'єктом нарахування виступає виключно абсолютна величина боргу, а при використанні складного (нарощеного) процента – об'єктом виступає абсолютна величина боргу, збільшена на суму нарахованих у попередні періоди процентів.

Процес, за якого гроші рухаються від поточного часу до майбутнього є накопиченням (компаундуванням), а процес, за якого гроші рухаються від майбутнього часу до теперішнього, є дисконтуванням.

Майбутня вартість (FV) вкладених сьогодні грошей [117] з урахуванням нарахованої суми процента визначається за формулою (1.1):

$$FV = PV + I = PV * (1 + n*i), \quad (1.1)$$

де PV – початкова сума грошових коштів (теперішня вартість);

I – сума процента за обумовлений період часу;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється розрахунок відсоткових платежів в обумовленому періоді;

i - відсоткова ставка, виражена десятковим дробом.

Для розрахунку майбутньої суми вкладу за складними процентами використовується формула:

$$FV = PV*(1 + i)^n \quad (1.2)$$

За умови негативної тенденції постає питання щодо залучення додаткового грошового потоку, а отже, збільшення вхідного грошового потоку. Одним із таких методів є грошовий потік від інвестиційного проекту, який визначається як різниця між загальними грошовими потоками за певний період часу у випадку реалізації проекту та у випадку відмови від нього. Таким чином, грошовий потік проекту визначається як додатковий грошовий потік [105, с 220].

У системі управління реальними інвестиціями оцінка ефективності інвестиційних проектів є одним з найважливіших етапів. Від того, наскільки об'єктивно та всебічно вона проведена, залежать терміни повернення вкладеного капіталу, варіанти альтернативного його використання, додатково генерований ним грошовий потік у майбутньому періоді [105].

Одним із основних показників оцінки ефективності інвестицій є чиста теперішня вартість (Net Present Value – NPV), під якою розуміють різницю між величиною здійснених інвестицій та майбутніми грошовими надходженнями, виражену в скоригованій у часі грошовій одиниці. Вона характеризує загальний абсолютний результат інвестиційної діяльності, її кінцевий ефект і дає змогу порівняти теперішню вартість майбутніх грошових надходжень від реалізації інвестиційного проекту з теперішньою вартістю інвестицій.

За економічною сутністю NPV це:

- 1) теперішня вартість грошових надходжень мінус теперішня вартість виплат, дисконтованих з використанням середньозваженої ціни власного та позиченого капіталу;
- 2) теперішня вартість економічного прибутку, дисконтованого за ставкою, яка дорівнює втратам упущених можливостей;
- 3) теперішня вартість грошових надходжень мінус теперішня вартість виплат, дисконтованих за ставкою, яка дорівнює втратам упущених можливостей.

Метод оцінки за чистою поточною вартістю дає найточнішу оцінку інвестиційних проектів порівняно з іншими методами, які в деяких випадках

можуть показати протилежні результати (індекс рентабельності та внутрішня норма дохідності). За цим методом розраховують абсолютний результат, що отримують від реалізації проекту, він враховує вартість грошей в часі та ризик проекту, показує правильні результати при оцінці альтернативних проектів і враховує всі грошові потоки.

Індекс рентабельності (profitability index PI) потребує для розрахунку ту саму інформацію про дискontовані грошові потоки, що й показник чистої зведеної вартості, розраховується спі в відношенням зведених доходів до зведених на ту ж дату інвестиційних витрат I_0 . Цей індекс показує, скільки одиниць теперішньої вартості грошового потоку припадає на одиницю вкладених інвестицій.

Тотальне управління якістю (TQM) – це концепція, що передбачає всебічне та добре скоординоване використання систем і методів управління якістю у всіх сферах діяльності від досліджень і розробок до післяпродажного обслуговування за участі керівництва та службовців усіх рівнів і при раціональному використанні технічних можливостей підприємства [57, с 164].

TQM формує сукупність поглядів на менеджмент підприємства, знаходиться у постійному розвитку й орієнтується на пошук підходів до забезпечення якості діяльності підприємства в цілому. Це найбільш досконала система управління якістю, зорієнтована на зменшення браку, запобігання випуску неякісної продукції.

Ожже, головна ідея TQM полягає в тому [49], що підприємство повинно працювати не тільки над якістю продукції, але і над якістю організації роботи в ньому, включаючи роботу персоналу, і з цим не можна не погодитись.

Сутність оцінки фінансового стану підприємства полягає в отриманні повної, достовірної й своєчасної інформації щодо фінансових можливостей підприємства, визначенні змін, тенденцій розвитку та факторів впливу. Об'єктом аналізу може бути підприємство, його структурний підрозділ, а також господарська операція.

Суб'єктами аналізу є користувачі фінансової інформації щодо діяльності підприємства, які безпосередньо або опосередковано зацікавлені в її отриманні. Оцінка фінансового стану діяльності підприємства допомагає своєчасно вирішувати питання поліпшення поточного руху фінансових ресурсів, їх формування та використання, планування економічної діяльності. На її основі будується фінансове забезпечення стратегії й тактики підприємства на перспективний період.

Наявність фінансових ресурсів є необхідною, але не достатньою умовою для оцінки раціональності господарської діяльності, що відображається у фінансовому стані підприємства. Визначення фінансового стану підприємства як відображення тільки якісної сторони господарської діяльності, по атрибутивних ознаках, є оцінним, в його основі повинні лежати також і кількісні дані.

Сукупність показників, на основі яких надається висновок щодо фінансового стану, можна умовно віднести до трьох напрямів розвитку, які з різних сторін характеризують можливості підприємства: оперативні, тактичні та стратегічні. Оперативні можливості відображають поточний стан фінансово-господарської діяльності (вчасне погашення поточних зобов'язань, забезпечення виробничої діяльності та ін.). Тактичні характеризують можливість досягнення короткострокових локальних напрямів розвитку (збільшення прибутковості, модернізація обладнання, підвищення продуктивності, інвестування та ін.). Стратегічні можливості підприємства відображають перспективи щодо залучення, розміщення та координації необхідних ресурсів для досягнення бажаного рівня розвитку в довгостроковій перспективі (зміна масштабів діяльності, одержання відповідної долі ринку, певного рівня конкурентоздатності та ін.).

Таким чином, доцільно зробити висновок, що фінансовий стан підприємства – це об'єктивна комплексна категорія, яка за допомогою системи показників визначає його оперативні, тактичні та стратегічні можливості в фінансово-економічному аспекті.

Висновки до розділу 1

У першому розділі розкрито економічну сутність управління грошовими потоками та узагальнено їх класифікаційні ознаки, визначено роль в ефективному та якісному управлінні ними й проаналізовано методичні підходи до оцінки грошових потоків агропромислових підприємств.

1. На основі проведеного теоретичного дослідження розкрито сутність дефініції «грошові потоки», а саме різнонаправлений рух розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів у готівковій та безготівковій формі.

2. Визначено відмінність понять грошовий потік та фінансовий потік, перш за все зв'язок з економічною категорією «гроші» та «фінанси». А також тим, що грошові потоки як форма вираження фінансових відносин на підприємстві відображають порядок та особливості їх реалізації виключно як рух грошових коштів, а фінансовий потік пов'язаний із перерозподілом бюджетних і позабюджетних фондів держави з метою збалансування фінансових ресурсів у секторах економіки країни.

3. Обґрунтовано, що відповідно до видів господарської діяльності головним компонентом визначення профільності агропромислових підприємств є операційна діяльність, у свою чергу інвестиційна діяльність має підпорядкований характер по відношенню до операційної, а фінансова діяльність носить підпорядкований характер по відношенню до операційної та інвестиційної діяльності.

4. Фінансовий стан розглядається як економічна категорія, сукупність показників, фінансова спроможність підприємства, комплексне поняття, характеристика певних сторін фінансово-господарської діяльності та ін. Це обумовлює необхідність уточнення сутності даного поняття.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Особливості обліку грошових коштів підприємства

Банки відкривають поточні та вкладні (депозитні) рахунки згідно з інструкцією Національного банку України [61].

Поточний рахунок відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів.

Вкладний (депозитний) рахунок – відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом в управління на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) і підлягають поверненню клієнту відповідно до законодавства України та умов договору.

Законодавством не обмежується кількість відкритих рахунків у банку, проте клієнт може відкривати лише один поточний рахунок для формування статутного капіталу.

Відкриваючи чи закриваючи рахунки підприємству, установа банку повідомляє про це податковий орган за місцем реєстрації власника рахунка та Національний банк протягом трьох робочих днів із дня відкриття рахунка. Форма і зміст такого повідомлення встановлюються центральним податковим органом України. Операції за рахунками здійснюються тільки після отримання повідомлення від податкового органу про взяття цих рахунків на облік.

Безготівкові розрахунки в господарському обороті України проводяться відповідно до Інструкції «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», затвердженою постановою Правління Національного банку України від 29.03.2001 р. № 135 та зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 25.04.2001 р. за № 368/5559. При здійсненні безготівкових розрахунків можуть

застосовуватись акредитивна, інкасова, вексельна форми розрахунків, а також форма розрахунків за розрахунковими чеками та з використанням розрахункових документів на паперових носіях та у електронному вигляді.

Встановлені чіткі правила використання при здійсненні розрахункових операцій платіжних документів (інструментів): меморіального ордера; платіжного доручення; платіжної вимоги – доручення; розрахункового чека; акредитива. Використання банківських платіжних карток та векселів як платіжних інструментів регулюється чинним Законодавством, у тому числі окремими нормативно-правовими актами Національного банку. Підприємства для здійснення розрахунків самостійно обирають платіжні інструменти (за винятком меморіального ордера) і зазначають їх під час укладення договорів.

Розрахункові документи повинні відповідати вимогам установлених стандартів і мати залежно від їх форми такі реквізити: назва документа; номер документа; дата складання; дата валютування; сума платежу; назва платника і одержувача коштів; назва банків платника і одержувача; призначення платежу. На першому примірнику документа ставиться відбиток печатки, зразок якої заявлений платником банку платника в картці зі зразками підписів та відбитка печатки, а також підпису відповідальних осіб платника, які вповноважені розпоряджатися рахунком. Більш докладно правила заповнення реквізитів наведено в додатку А.

Якщо на документі відсутній будь-який реквізит, що передбачений документом, банк такий документ до виконання не приймає.

Готівка з поточного рахунка в касу господарства на оплату праці, пенсій, допомоги по лікарняних листках, премій, витрати господарські та на відрядження видається банком на підставі чеків. Грошовий чек являє собою розпорядження підприємства банку видати указану в ньому суму готівки з його поточного рахунка. Підприємство одержує чекові книжки в обслуговуючій його установі банку.

При списанні грошових коштів з поточного рахунка підприємства за касове і розрахункове обслуговування здійснених господарських операцій банк виписує меморіальний ордер.

Установи банків періодично, але не рідше одного разу на місяць надсилають підприємствам поштою або видають через уповноважену підприємством особу виписку з поточного рахунка, додаючи копії документів, на підставі яких банк здійснював операції по рахунку.

Для обліку операцій поточного рахунка передбачено рахунок № 31 «Рахунки в банках» який відносять до групи активних рахунків.

Аналітичний облік за рахунком 31 у розрізі кореспондуючих рахунків відображають у листках-розшифровках на основі доданих до виписки банку розрахункових документів, у яких зазначено номер документа, дату, коротке найменування та суму операції [74].

Для аграрних підприємств облік операцій по рахунку № 31 «Рахунки в банку» здійснюється в Журналі-ордері № 2 с.-г. та відомості в хронологічному порядку на підставі даних виписок банку по поточному рахунку і доданих до них документів за кожний день або інший період часу. Суми по кореспондуючих рахунках групують у виписці загалом, а потім відображують в журналі-ордері. Залишок коштів на поточному рахунку на початок місяця переносять з журналу-ордера за минулий місяць. По закінченні місяця у відповідних розділах підсумовують дебетові і кредитові обороти по рахунку № 31 за місяць і виводять залишок коштів на кінець місяця. Він повинен співпадати із залишком коштів, що наведений у виписці банку за останній день місяця. Щомісячно оборот по кредиту рахунка № 31 Журналу-ордера № 2 с.-г. та відомості звіряють з даними інших реєстрів (ф. № 1 с.-г., 4 с.-г. та ін.) і переносять загальною сумою в Головну книгу в графу «Оборот по кредиту». Одночасно, суми що складають цей кредитовий оборот записують по дебету відповідних кореспондуючих рахунків в Головній книзі в розділі «Обороти по дебету» в графах з кредиту рахунків – з Журналу-ордера № 2 с.-г. та відомості.

Синтетичний облік операцій за поточним рахунком здійснюють на грошовому рахунку 31 «Рахунки в банках».

На дебеті рахунка відображають надходження (збільшення) грошей, на кредиті – їх списання. Сальдо рахунка може бути тільки дебетовим і показує залишок грошей на певну дату. Оборот по дебету цього рахунка показує надходження готівки з каси, одержання коштів від покупців і замовників за реалізовану продукцію та ін. На кредиті рахунка 31 відображають зменшення коштів у зв'язку з видачею готівки в касу, погашенням заборгованостей постачальникам, підрядникам, до бюджету, в банк за одержані кредити, тобто списання коштів. Рахунок 31 «Рахунки в банках» має наступні субрахунки:

311 «Поточні рахунки в національній валюті».

312 «Поточні рахунки в іноземній валюті».

313 «Інші рахунки в банку в національній валюті».

314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті».

315 «Спеціальні рахунки в національній валюті».

316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті».

В обліку сума помилково зарахованих на рахунок коштів відображається за К 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» і Д 31, а їх повернення – за Д 685 – К 314. Нарахована сума пені відноситься до витрат операційної діяльності і відображається за Д 948 «Визнані штрафи пені, неустойки» в кореспонденції з К 685. Перерахування пені відображається за дебетом 685 – кредитом 311.

Якщо при перевірці виписок встановлена помилка у списанні коштів, то роблять запис за Дебетом 374 «Розрахунки по претензіях» і кредитом 31. Після відновлення банком помилково списаної суми на основі виписки банку робиться зворотний запис: за дебетом 31 – за кредиту 374.

При здійсненні розрахунків за допомогою акредитивів використовуються субрахунки:

313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»

314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті».

На суму відкритого акредитива в національній валюті за рахунок власних коштів роблять записи:

Дебет 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»

Кредит 311 «Поточний рахунок в національній валюті».

Якщо акредитив відкритий за рахунок кредиту, наданого банком, то роблять проведення:

Дебет 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»

Кредит 601 «Короткострокові кредити банку в національній валюті».

При одержанні повідомлення про списання грошових коштів на користь постачальника покупець робить запис:

Дебет 63 «Розрахунки з постачальниками»

Кредит 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті».

Невикористаний залишок коштів перераховується на поточний рахунок покупця або спрямовується на погашення банківського кредиту, що відображається на Дт 311, 601 – Кт 313.

Отримані по чеку грошові кошти на виплату авансу по відрядженню працівника: Дт 301; 302 – Кт 311; 312 (Корінець чеку, прибутковий касовий ордер).

Отримані по чеку грошові кошти на господарські потреби, на виплату відпускних: Дт 301 – Кт 3111 (корінець чеку, прибутковий касовий ордер).

Здана готівка з каси підприємства в банк: Дт 311; 312 – Кт 301; Кт 302 (об'ява на внесок готівкою).

Перераховані грошові кошти на спеціальний рахунок для відкриття акредитиву: Дт 313 – Кт 311 (платіжне доручення, заява на відкриття акредитиву).

Відкритий картрахунок в національній (іноземній) валюті Дт 313; 314 – Кт 311; 312 (платіжне доручення).

Зарахована на поточний рахунок сума, отримана від продажу валюти по курсу НБУ: Дт 311 – Кт 711 (виписка банку, меморіальний ордер).

Зараховано на поточний рахунок у банку грошові кошти, які надійшли від покупців (замовників) за реалізовану продукцію (роботи, послуги): Дт 311 – Кт 361(виписка банку).

Зараховано на поточний рахунок у банку грошові кошти, які надійшли від інших дебіторів як погашення заборгованості: Дт 311 – Кт 377 (виписка банку).

Зараховано на поточний рахунок залишки в банках, кошти невикористаних акредитивів, лімітованих чекових книжок: Дт 311 – Кт 313.

Зараховано на поточний рахунок одержані штрафи, пені, неустойки: Дт 311– Кт 715.

Списані засоби з картрахунку для оплати витрат, понесених підзвітною особою: Дт 372 – Кт 313; 314 (Сліп, квитанція платіжного терміналу, чек банкомату і ін.).

Перераховані грошові кошти на виплату пенсій: Дт 472 Кт 311 (платіжне доручення).

Відповідно до Декрету КМУ «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» зі змінами та доповненнями іноземна валюта – розуміється як власне іноземна валюта, так і банківські метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або банківських металах [39].

Операції в іноземній валюті діляться на: поточні торгівельні, неторговельні та операції пов'язанні з рухом капіталу.

Для відображення в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті слід керуватися П(С)БО 21 та Планом рахунків [97; 93].

Операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції (дата визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат).

Валютний курс установлюється Національним банком України, як курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни. Різниця між

оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах називається курсовою різницею.

При цьому курсові різниці за монетарними статтями в іноземній валюті визначаються не тільки на дату здійснення розрахунків, а й на дату балансу (п. 7) [97]. До монетарних статей відносять статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи й зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів. Курсові різниці від перерахунку грошових коштів в іноземній валюті та інших монетарних статей про операційну діяльність відображаються у складі інших операційних доходів (витрат), а від перерахунку монетарних статей про інвестиційну і фінансову діяльність – у складі інших доходів (витрат), за винятком курсових різниць, які обліковуються згідно з п. 9 [97]. Тому у бухгалтерському обліку для нарахування курсових різниць використовуються такі субрахунки:

– 714 «Дохід від операційної курсової різниці», за яким узагальнюється інформація про доходи від курсових різниць за активами й зобов'язаннями підприємства, пов'язаними з операційною діяльністю підприємства;

– 744 «Дохід від не операційної курсової різниці», який пов'язаний з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства;

– 945 «Втрати від операційної курсової різниці», на якому ведеться облік втрат за активами й зобов'язаннями операційної діяльності підприємства від зміни курсу гривні до іноземної валюти;

– 974 «Втрати від не операційних курсових різниць», – втрати за активами й зобов'язаннями не операційної діяльності підприємства від зміни курсу гривні до іноземної валюти.

Немонетарні статті (інші, ніж монетарні) за справедливою вартістю в іноземній валюті відображаються за валютним курсом на дату визначення цієї справедливої вартості.

Приймання готівки до каси проводиться за прибутковими касовими ордерами, підписаними головним бухгалтером або особою, уповноваженою керівником підприємства. Про приймання підприємствами готівки в касу за

прибутковими касовими ордерами видається засвідчена відбитком печатки цього підприємства квитанція, яка є відривною частиною прибуткового касового ордера за підписами головного бухгалтера.

У разі ведення автоматизованого обліку касових операцій, наприклад з використанням програмного комплексу «1 С: «Підприємство 8.2.», для створення прибуткового касового ордеру у електронному форматі послідовно вносять дані у необхідні поля електронного документа. Таким чином, після заповнення всіх реквізитів документа надається команда на «печать».

Приймання одержаної з банку готівки в касу та видача готівки з каси для здавання її до банку теж оформляються відповідними касовими ордерами (прибутковим або видатковим) з відображенням такої касової операції в касовій книзі. Документом, що свідчить про здавання виручки до банку, є відповідна квитанція до прибуткового документа банку на внесення готівки, засвідчена підписами відповідальних осіб банку та відбитком печатки (штампа) банку. Документом, що свідчить про здавання виручки до банку через інкасаторів, є копія супровідної відомості до сумки з готівковою виручкою (готівкою), засвідчена підписом та відбитком печатки інкасатора- збирача.

Виплати, пов'язані з оплатою праці, проводяться касиром підприємства або за видатковими касовими ордерами на кожного одержувача чи за видатковими відомостями.

Реєстрація касових ордерів і видаткових відомостей може здійснюватися за допомогою комп'ютерних засобів, які забезпечують формування і роздрукування потрібних касових документів. Водночас у документі «Вкладний аркуш журналу реєстрації прибуткових і видаткових касових ордерів», який формується і роздруковується за відповідний день, забезпечується також формування даних для обліку руху коштів.

Щоденно в кінці робочого дня касир підсумовує операції за день, виводить залишок готівки в касі на початок наступного дня і передає до бухгалтерії як звіт касира другі примірники, що є відривною частиною аркуша касової книги (копію записів у касовій книзі за день), з прибутковими і

видатковими касовими ордерами під підпис у касовій книзі. Готівка, яка видана за видатковими відомостями на виплати, пов'язані з оплатою праці, відображається в касовій книзі після закінчення строків цих виплат та закриття вищезазначених документів оформлених відповідними видатковими касовими ордерами.

Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій з цілю групування інформації про рух грошових коштів в касі в національній валюті призначено активний рахунок 30 «Готівка» [93]. До нього ведеться два субрахунки: 301 «Готівка в національній валюті» та 302 «Готівка в іноземній валюті». В редакції наказу Міністерства фінансів України від 09.12.2011 г. N 1591 у Плані рахунків бухгалтерського обліку субрахунки відсутні (для всіх рахунків).

Але у наказі передбачено, що підприємства можуть самостійно вводити субрахунки, виходячи з потреб управління, контролю, аналізу та звітності, використовуючи субрахунки, визначені Інструкцією до Плану рахунків бухгалтерського обліку за №291 [61]. Узагальнення інформації про наявність і рух грошових коштів у національній валюті в касах, грошових документів, які знаходяться в касі підприємства (поштових марок, сплачених проїзних документів тощо) здійснюється в Журналі 1 і відомостях до цього Журналу 1.1, 1.3. Журнал 1 використовується для відображення оборотів за кредитом рахунків 30 «Готівка», 33 «Інші кошти». У відомостях до Журналу 1 відображаються обороти за дебетом рахунків 30, 33. Записи у Журналі 1 та відомостях здійснюються на підставі первинних та зведених облікових документів (звітів касира і доданих до них прибуткових та видаткових касових ордерів) у розрізі кореспондуючих рахунків у хронологічному порядку підсумками за 2 - 3 дні. Можливо накопичення даних про операції з грошовими коштами за кожний день попередньо у допоміжній відомості у потрібному аналітичному розрізі з наступним перенесенням підсумкових оборотів за місяць до Журналу 1 і відомостей до нього. Залишки на відповідних рахунках у відомостях на кінець місяця встановлюються як різниця між сумою сальдо на

початок місяця і дебетових оборотів по рахунку за поточний місяць і сумою кредитових оборотів за місяць. Сальдо рахунків перевіряється з відповідними документами – звітами касира.

З поточного рахунку отримано готівку та оприбутковано в касу для виплати депонованої заробітної плати – *Дт 301 Кт 311*.

Видана депонована зарплата Палюху М.С. – *Дт 662 Кт 301*.

Внесено невикористану авансову суму Ткаченко М.К. – *Дт 301 Кт 372*.

Оприбуткована готівка (виручка) за реалізацію продукції – *Дт 301 Кт 701*.

Готівка здана в банк, але буде зарахована після святкових днів – *Дт 333 Кт 301*

Видано Заєць Б.Ф. на відрядження – *Дт 372 Кт 301*.

З поточного рахунку отримано готівку та оприбутковано в касу для виплати заробітної плати (авансу) – *Дт 301 Кт 311*.

Видана зарплата – *Дт 661 Кт 301*.

Отримано доплати за реалізовані товари – *Дт 30 Кт 71*.

Отримання відсотків. Одержаних у вигляді грошових коштів – *Дт 30 Кт 372*.

Оприбуткування коштів від перепродажу акцій – *Дт 30 Кт 45*.

Погашення довгострокової дебітори – *Дт 30 Кт 18*.

Погашення зобов'язань із довгострокової оренди – *Дт 53 Кт 30*.

Повернення довгострокової фін допомоги – *Дт 55 Кт 30*.

Списання нестачі грошових коштів у касі на винну особу – *Дт 375 Кт 30*.

Придбання поточної фінінвестиції – *Дт 35 Кт 30*.

Оплата разової допомоги працівнику за рахунок страхового фонду – *Дт 65 Кт 30*.

Погашення іншої кредиторки – *Дт 685 Кт 30*.

Погашення заборгованості з дивідендів перед учасниками – *Дт 671 Кт 30*.

Особливість відображення у бухгалтерському обліку операцій на рахунку 331 «Грошові документи в національній валюті», пов'язана з реалізацією товарів в роздрібній торгівлі при реалізації товарів та розрахунками не готівкою, а банківськими платіжними картками (БПК). Передача товару

покупцеві та отримання БПК від покупця для магазину є моментом реалізації. Сума проданих товарів з розрахунками за посередництвом БПК у бухгалтерському обліку відображається по дебету субрахунку 331 «Грошові документи в національній валюті». Для зарахування виручки торгове підприємство передає платіжне повідомлення банку-еквайру та зараховує кошти на субрахунок 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті». Зарахування грошових коштів на поточний рахунок підприємства потверджується виписками з поточного рахунку. Комісійні винагороди банку відносять на дебет рахунку 93 «Витрати на збут».

За дебетом рахунку 33 відображається надходження грошових документів у касу підприємства та коштів в дорозі, за кредитом – вибуття грошових документів та списання коштів у дорозі після їх зарахування на відповідні рахунки.

Грошові документи обліковуються на субрахунках 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті» за їх номінальною вартістю. Аналітичний облік ведеться за видами грошових документів.

На субрахунках 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті» та 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті» обліковуються грошові кошти (переважно грошова виручка), внесені до кас банків, ощадних кас чи кас поштових відділень для зарахування на рахунки в банку, але ще не зараховані за призначенням.

За дебетом цих рахунків відображаються здані до банку суми, за кредитом – суми, зараховані на поточні рахунки. На перше число кожного місяця сальдо за субрахунками 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті» та 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті» повинно збігатися з розміром виручки, зданої до банківської установи в останній день місяця.

На субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» відображаються операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових

актів Національного банку України та правил використання електронних грошей, узгоджених з Національним банком України.

Електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. При цьому з метою бухгалтерського обліку не визнаються електронними грошима наперед оплачені картки одноцільового використання: дисконтні картки торговців, картки автозаправних станцій, квитки для проїзду в міському транспорті тощо, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами.

Аналітичний облік грошових коштів у дорозі може вестися в розрізі відділень зв'язку та інших установ (організацій), які прийняли перекази за кожним первинним документом, який підтверджує здавання грошових сум.

Облік господарських операцій на рахунку 33 ведуть у Журналі 1 та Відомості 1.3 (сільськогосподарські підприємства – у Журналі- ордері № 1 сг. та Відомості № 1.3 сг.). Записи в цих регістрах здійснюють на підставі виписок банку, квитанцій на здачу готівки, актів про використання коштів та інших документів. В кінці місяця кредитовий оборот Журналу 1 (Журналу-ордера № 1 сг.) переносять в Головну книгу.

2.2. Облік джерел формування грошових потоків та фінансового стану на підприємстві

Надійну інформацію для управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств можна одержати лише при правильній організації бухгалтерського обліку коштів та їх еквівалентів. На жаль, методологія українського бухгалтерського обліку, навіть при переході на міжнародні стандарти ведення обліку й складання звітності, не дає можливості створення повної й достовірної інформації про реальні обсяги коштів, що використовуються в обороті. Справа в тому, що існуючі аналітичні показники,

у тому числі у фінансовій звітності, що фіксують інформацію на заданих тимчасових інтервалах, в силу своєї статичності не забезпечують менеджерів достатньою й необхідною інформацією про грошові потоки [7].

Визнаючи грошові потоки як самостійний об'єкт обліку, варто визначити мету й структуру системи інтегрованого обліку грошових потоків. Основною метою системи інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків є забезпечення користувачів (у першу чергу внутрішніх) інформацією про грошові потоки, необхідної й достатньої для своєчасного прийняття управлінських рішень.

Об'єктами управління, що підтримуються інтегрованою системою обліку грошових потоків є: система готівкових та безготівкових розрахунків; управління оборотними засобами; політика залучення нових ресурсів; структура капіталу підприємства; рівень і динаміка фінансових результатів діяльності підприємства.

Взаємозалежність і взаємозв'язок управлінського, фінансового й стратегічного обліку грошових потоків у єдиній системі інтегрованого обліку грошових потоків наведена на рис. 2.1.

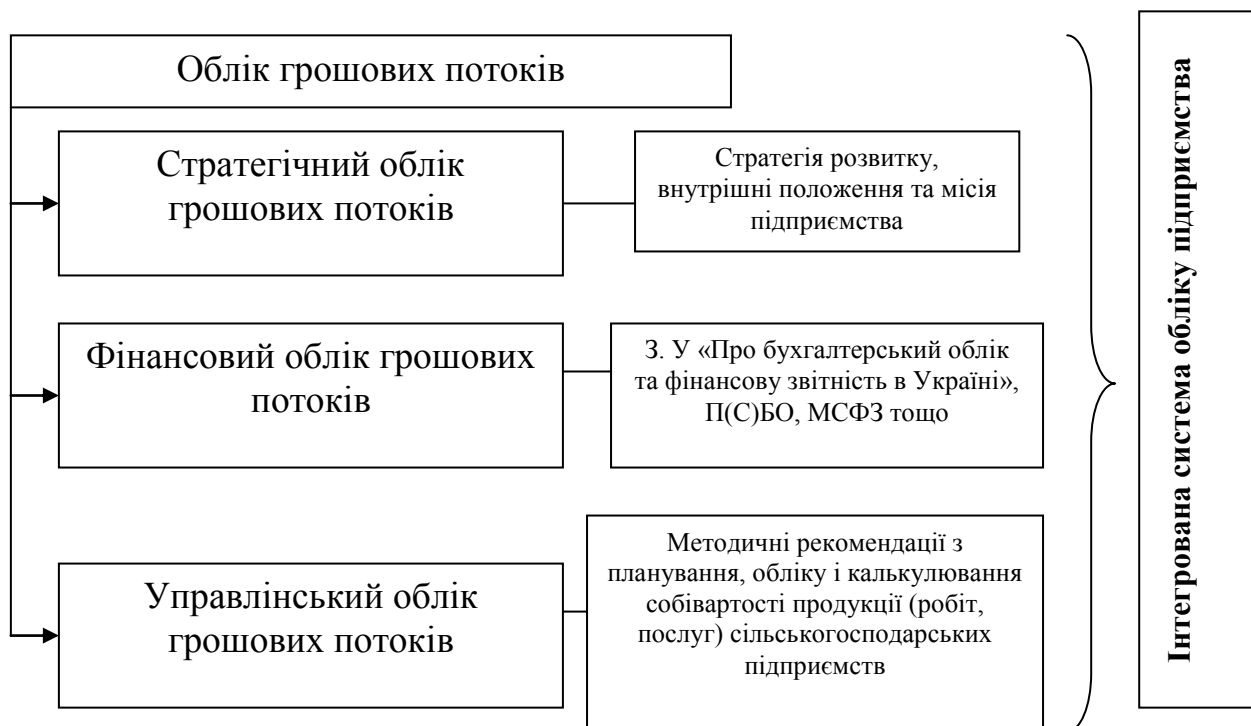

Рис. 2.1. Облік грошових потоків в інтегрованій обліковій системі підприємства

Впровадження системи інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків повинна містити у собі ряд етапів:

1-й етап: зазначити обсяг економічних відомостей, які повинні надходити у фінансовий відділ бухгалтерії. Ці відомості повинні давати повну картину фінансового стану підприємства. Серед внутрішніх користувачів можна виділити три ієрархічних рівні: керівник підприємства (менеджер вищої ланки); керівники структурних підрозділів (менеджери середньої ланки); керівники відділів (менеджери нижньої ланки). При визначенні інформаційних потреб кожного рівня менеджерів варто враховувати: необхідний вид облікової інформації, обумовлений класифікаційними ознаками грошових потоків, необхідну ступінь деталізації інформації й точність її виміру.

2-й етап: визначити джерела й строки подання цих відомостей. Система інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків повинна вчасно забезпечувати апарат управління сільськогосподарського підприємства необхідною для роботи інформацією, що забезпечить тісне співробітництво із підрозділами підприємства. У системі бухгалтерського обліку підприємства вся зібрана інформація повинна не просто накопичуватися для чергової передачі керівництву, а групуватися, узагальнюватися, аналізуватися з метою прийняття необхідних рішень і внесення пропозицій.

3-й етап: розподілити обов'язки по веденню бухгалтерського обліку грошових потоків між працівниками різних структурних підрозділів і відділів так, щоб були охоплені всі напрямки руху грошових коштів (у т.ч. і прогнозовані). При цьому варто чітко визначити терміни надання інформації, виконавців (із вказівкою в посадових інструкціях).

4-й етап: розробити форми облікових реєстрів, у яких будуть фіксуватися, групуватися або піддаватися аналітичній оцінці одержувані відомості. Форми облікових реєстрів повинні вписуватися в загальну систему документації, прийняту на підприємстві, що дозволить використати інформацію цих форм не тільки в бухгалтерії для цілей бухгалтерського обліку, але й в інших підрозділах і відділах.

5-й етап: розробити форми внутрішньої звітності, ґрунтуючись на чіткому поділі інформаційних потоків між системами управлінського й фінансового обліку. Будучи частиною єдиного обліково-контрольного механізму підприємства, внутрішньогосподарська звітність про грошові потоки повинна забезпечити можливість більш детального й ґрунтовного вивчення стану справ на підприємстві й прийняття обґрунтованих і ефективних управлінських рішень.

Отже, система інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків повинна реагувати на зміну інформаційних запитів користувачів та надавати їм максимально повну, правдиву, неупереджену та достовірну інформацію. При цьому значно зростає роль внутрішнього контролю за обліковою інформацією, так як саме застосування контролю забезпечує досягнення запланованих результатів та ефективну роботу підприємства.

Стратегічний облік грошових потоків – це один з основних напрямків цілісного стратегічного обліку, який практично не досліджений на сьогоднішній день. Брак досліджень з даної проблеми, на наш погляд, пов'язаний з відсутністю необхідної для його здійснення інформації про грошові потоки, отриманої із систем фінансового й управлінського обліку. Стратегічний облік грошових потоків здатен забезпечити підприємству переваги в умовах сильної конкуренції, є частиною його стратегії й базується на різних типах інформації, що включає в себе дані фінансового й управлінського обліку [39].

До об'єктів стратегічного обліку грошових потоків варто віднести: сукупний грошовий потік на прогнозований період; чистий грошовий потік від операційної діяльності на прогнозований період; чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності на прогнозований період; чистий грошовий потік від фінансової діяльності на прогнозований період; вільний грошовий потік на прогнозований період; дисконтований грошовий потік.

Кожний з виділених об'єктів обліку може бути додатково деталізований виходячи з вищевказаної класифікації грошових потоків (рис. 2.2).

Рис. 2.2 Об'єкти управління, які підтримуються стратегічним обліком грошових потоків

Стратегічний облік грошових потоків повинен:

- 1) бути підтримкою для прийняття і виконання стратегічних рішень в галузі: управління грошовими потоками; формування ціни капіталу і управління структурою капіталу; визначення фінансової стійкості підприємства;
- 2) допомагати у визначенні типів рішень;
- 3) допомагати у контролі за впровадженням стратегії управління грошовими потоками;
- 4) враховувати не тільки фінансові показники ефективності;
- 5) слідкувати за змінами в часі.

На рівні стратегічного управління грошовими потоками підприємства принципово важливо визначити вплив зміни об'єктів обліку на об'єкти стратегічного управління грошовими потоками – ріст власного капіталу й приріст вартості підприємства. Саме із цієї причини варто враховувати взаємозв'язок грошових потоків з капіталом підприємства, його структурою і їхній вплив на ринкову вартість фірми. Таким чином, дані стратегічного обліку

грошових потоків можуть бути використані для визначення вартості підприємства, для прогнозування майбутніх дивідендів. Прогнозування майбутніх дивідендів доцільно здійснювати на комплексній основі даних про прибуток і про рух грошових коштів.

Для раціональної організації фінансового обліку грошових потоків необхідно:

- 1) визначити порядок одержання облікової інформації про грошові потоки з реєстрів бухгалтерського обліку;
- 2) зробити вибірку для керівників різних рівнів, яким необхідна облікова інформація про грошові потоки з урахуванням строків її подання;
- 3) визначити величину грошових потоків у розрізі їх видів за окремі інтервали часу;
- 4) оцінити вплив інфляції на достовірність звітної інформації;
- 5) визначити порядок ведення реєстрів обліку грошових потоків у вигляді розроблених таблиць, що містять інформацію, яка використовується для підготовки фінансової звітності з необхідними поясненнями до неї.

Об'єктами фінансового обліку грошових потоків повинні бути наступні види грошових потоків:

- 1) сукупний грошовий потік звітного періоду;
- 2) чистий грошовий потік операційної діяльності звітного періоду;
- 3) чистий грошовий потік інвестиційної діяльності на прогнозований період;
- 4) чистий грошовий потік фінансової діяльності звітного періоду;
- 5) вільний грошовий потік звітного періоду.

При побудові системи фінансового обліку грошових потоків варто брати до уваги також фактори, що впливають на їхній розмір і ефективність (рис. 2.3).

Управлінський облік – це система внутрішнього оперативного управління, основною метою якої є забезпечення менеджерів підприємства всією необхідною їм інформацією для прийняття оптимальних управлінських рішень [31].

Виділемо основні об'єкти управлінського обліку грошових потоків. До них варто віднести наступні грошові потоки, інформація про які може формуватися на будь-який момент часу (щодня, щотижня, щодакдно): чистий грошовий потік по операційній діяльності; чистий грошовий потік по інвестиційній діяльності; чистий грошовий потік по фінансовій діяльності; вільний грошовий потік.

Рис. 2.3. Об'єкти управління, які підтримуються фінансовим обліком грошових потоків

Кожен із виділених об'єктів обліку може бути додатково деталізований виходячи з вищевказаної класифікації грошових потоків. Інформація управлінського обліку повинна доповнювати інформацію фінансового обліку, а не суперечити їй. Порівнянність інформації повинна бути забезпечена як в управлінській, так і фінансовій звітності.

Створення ефективної системи управлінського обліку на підприємстві вимагає включення до об'єктів управлінського обліку як матеріальних, так і грошових потоків, що мають важливе інформаційне значення.

Основне завдання управлінського обліку грошових потоків – інформаційна база для прийняття управлінських рішень в галузі оперативного управління стану й руху грошових коштів підприємства та застосування сучасних методологій і технологій планування.

Отже, з метою відображення необхідної інформації в управлінському обліку особливого значення набуває аналітичний розріз надання інформації, що в свою чергу вимагає застосування додаткових параметрів обліку у вигляді субрахунків та інших аналітичних чинників.

При організації обліку готової продукції основним є визначення її характеру. Згідно з цією ознакою продукцію групують за формою (уречевлена, результати виконаних робіт чи наданих послуг), ступенем готовності (готова продукція, напівфабрикати та незавершене виробництво) та технологічною складністю (проста, складна).

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про готову продукцію визначаються П(С)БО 9 «Запаси» [94] та 16 «Витрати» [96].

В бухгалтерському обліку готова продукція оцінюється у відповідності до П(С)БО 9 «Запаси» [94] за первісною вартістю, яка визначається згідно з П(С)БО 16 «Витрати» [96].

П(С)БО 16 «Витрати» визначає два поняття собівартості готової продукції: собівартість реалізованої продукції та виробнича собівартість продукції [96].

Оцінка готової продукції при її продажі залежить від облікової політики підприємства, в частині оцінки запасів при їх вибутті. При цьому можуть застосовуватися методи, передбачені П(С)БО 9 «Запаси» [94].

Готова продукція, виготовлена на підприємстві, є складовою запасів. Відповідно до Інструкції № 291 [62] до готової продукції належить продукція, обробка якої закінчена та яка пройшла випробування, приймання, укомплектування згідно з умовами договорів із замовниками і відповідає технічним умовам і стандартам.

Одночасно із цільовим (основним) продуктом у єдиному технологічному процесі може бути одержано супутню продукцію. Ця продукція за якістю відповідає встановленим стандартам або технічним умовам, приймається відділом технічного контролю і призначається для подальшої переробки або відпуску стороннім підприємствам (п. 428 Методрекомедацій № 373) [75].

Надходження готової продукції власного виробництва за фактичною виробничою собівартістю або за нормативною вартістю відображається за Дт рахунку 26 «Готова продукція» у кореспонденції з Кт рахунку 23 «Виробництво». Собівартість реалізованої готової продукції визначається за методами оцінки вибуття запасів.

При відображенні продажу готової продукції в бухгалтерському обліку зазначаються дві її оцінки: оцінка, що прийнята підприємством згідно з обліковою політикою – первісна вартісна (за дебетом рахунку 901 «Собівартість реалізації готової продукції») та оцінка, що визначається за домовленістю сторін (за кредитом рахунку 701 «Дохід від реалізації готової продукції»).

Аналітичний облік готової продукції на підприємствах ведеться за місцями її зберігання та окремими видами у натуральних, умовно-натуральних і вартісних показниках. Для синтетичного обліку готової продукції призначено активний рахунок 26 «Готова продукція». Цей рахунок призначений для узагальнення інформації про наявність та рух продукції, виготовленої підприємством.

Облік готової продукції включає такий комплекс робіт, при виконанні яких забезпечується своєчасний і якісний облік виробництва, випуску та реалізації готових виробів не тільки в цілому за звітній період, але і за коротші проміжки часу, контроль за цілісністю і своєчасним відвантаженням готової продукції покупцям [26, с. 291].

Облік готової продукції здійснюється на основі первинних документів – актів, накладних, відомостей випуску продукції; документів, що засвідчують якість. З використанням комп'ютерної техніки на багатьох виробничих

підприємствах прийнято вести облік реалізації готової продукції без застосування узагальнюючих документів. Виняток становить формування оборотно-сальдової відомості за рахунком 26 «Готова продукція». Цей документ характеризує інформацію щодо оборотів і залишків готової продукції [2, с. 651].

Для узагальнення інформації про витрати на виробництво продукції відповідно до Інструкції №291 [62] призначено рахунок 23 «Виробництво». Прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати, а також розподілені загально-виробничі витрати відображаються за Дт рахунку 23. За Кт рахунку 23 відображається, зокрема, вартість фактичної виробничої собівартості завершеної виробництвом готової продукції, яка списується у Дт рахунку 26 «Готова продукція».

Аналітичний облік за рахунком 23 ведеться за видами виробництв, статтями витрат і видами або групами продукції, що виробляється. На великих виробництвах аналітичний облік витрат може вестися за підрозділами підприємства та центрами витрат і відповідальності.

Що стосується синтетичного та аналітичного обліку, то готова продукція обліковується на підприємствах за місцями її зберігання та окремими видами у встановлених одиницях виміру натуральних (характеризують кількість, обсяг та вагу продукції відповідно до їх фізичних властивостей, використовують для кількісного обсягу готових виробів), умовно-натуральних (показники, необхідні для одержання узагальнених показників з обміну однорідної продукції).

На складі в облікових регістрах (картках, відомостях, сальдових відомостях, оборотних відомостях або книзі складського обліку) готова продукція обліковується в кількісному вираженні.

Кількісний облік готової продукції за її видами та місцями зберігання може бути організований декількома способами: в сортових картках складського обліку; без картковим способом [38].

Оприбутковують готову продукцію на склади з виробництва за накладними (приймально-накладними) або відомостями здачі продукції

За дебетом рахунка 26 «Готова продукція» відображають надходження готової продукції власного виробництва за фактичною виробничою собівартістю. В аналітичному обліку можливе відображення готової продукції за обліковими цінами. При списанні готової продукції з рахунка 26 «Готова продукція» суму відхилень фактичної виробничої собівартості готової продукції від вартості готової продукції за обліковими цінами (дані – відхилення) визначають як добуток рівня (відсотка) відхилень і вартості відпущеної за складу готової продукції за обліковими цінами. Рівень (відсоток) відхилень визначають діленням суми відхилень на початок місяця з сумою відхилень за продукцією, що надійшла на склад. Із виробництва за звітний місяць, на суму вартості залишку готової продукції за обліковими цінами на початок місяця та вартості оприбуткованої за звітний місяць з виробництва на склад готової продукції від її вартості за обліковими цінами. Суму відхилень фактичної виробничої собівартості готової продукції від її вартості за обліковими цінами, яку відносять до реалізованої продукції, відображають за кредитом рахунка 26 «Готова продукція» і дебетом відповідних рахунків, на яких відображено вибуття готової продукції.

Аналітичний облік готової продукції ведуть за її видами у Відомості руху готової продукції [58].

Безпосередньо у оборотно-сальдовій відомості відображають операції з передачі на склад готової продукції від виробництва (дебет 26, кредит 23), напівфабрикатів, призначених для реалізації (дебет 26, результати (дебет 79, кредит 26), витрати готової продукції на виробництво (дебет 80, кредит 26), або витрати від псування готової продукції (дебет 84, кредит 26), чи від стихійного пиха, катастроф на малих підприємствах (дебет 85, кредит 26), списання собівартості реалізованої готової продукції (дебет 90, кредит 26), витраченої для загально виробничих потреб (дебет 92, кредит 26), витрат на збут (дебет 93, кредит 26), для власних потреб (дитячі дошкільні заклади та ін.), або на списану нестачу (дебет 94, кредит 26) на підприємствах, що використовують рахунки класу 9. Придбання готової продукції підзвітними особами (дебет 26,

кредит 37), відображають у Журналі 3, до оцінку готової продукції (дебет 26, кредит 42) - (дебет 26, кредит 71) .

Як і за попередніми рахунками, кредитовий обіг із оборотно-сальдової відомості переносять у Головну книгу.

Облік готової продукції повинен забезпечити контроль за виконанням завдань по випуску продукції згідно договірному асортименту на всіх стадіях її руху: зберіганням готової продукції за обсягом, асортиментом та якістю; своєчасною випискою документів на відвантаження; поданням розрахункових документів покупцям та контроль своєчасного здійснення платежів; використанням матеріальних і фінансових ресурсів за допомогою складання планових і фактичних калькуляцій собівартості продукції.

Для синтетичного обліку готової продукції призначено активний рахунок 26 «Готова продукція». Якщо готова продукція даного виробництва повністю спрямовується для Використання на самому підприємстві, то на рахунку 26 «Готова продукція» вона може не оприбутковуватися, а враховуватися на субрахунку 201 «Сировина і матеріали» або інших, залежно від призначення цієї продукції.

Підприємство враховує рух продукції рослинництва та переробки протягом року за плановою виробничою собівартістю готової продукції, яку в кінці звітної періоду доводять до фактичної собівартості. Для обліку призначено рахунок 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

По дебету рахунка 27 відображається надходження сільськогосподарської продукції, по першому – вибуття сільськогосподарської продукції внаслідок і продажу, безоплатної передачі тощо. На цьому рахунку обліковують продукцію, одержану від власних рослинницьких, тваринницьких та промислових підрозділів підприємства, яка призначена для продажу на сторону та для іншого невиробничого споживання (видачі й продажу працівникам, передачі в невиробничу сферу, наприклад, в дитячі садки, їдальні тощо); продукцію, яка призначена для споживання в тваринницьких підрозділах як корми або для виробництва кормів у кормоцехах; продукцію, яка вирощена для годівлі

худоби, а також продукцію та відходи, одержані при доведенні товарної продукції та насіння до належних кондицій; насіння та посадкового матеріалу, включаючи саджанці, призначені для закладання та ремонту власних насаджень.

Продукція сільськогосподарського виробництва поточного року обліковується за плановою собівартістю, яку в кінці звітної періоду доводять до фактичної собівартості. Підприємства, які не обчислюють собівартість продукції, наприклад фермерські господарства, беруть її на облік за поточними (діючими на момент складання звітності) цінами. Різниця між фактичною і плановою собівартістю готової продукції, яка визначається в кінці року, відноситься пропорційно на рахунок продукції та на інші рахунки, на які ця продукція була списана протягом року [71].

Реалізованою продукцією підприємства вважається продукція (товари, роботи, послуги), за яку покупцеві (замовникові) пред'явлені розрахункові документи. Пред'явленими розрахунковими документами (покупцеві, замовникові) вважаються документи з моменту подачі їх до установи банку (за умови здійснення розрахункових операцій через установи банків), або передачі їх покупцеві (замовникові) відповідно до умов, передбачених договором (контрактом), тобто без участі установ банку.

Якщо покупець (замовник) за умовами договору одержує продукцію безпосередньо на підприємстві-виробнику, то така продукція вважається реалізованою після видачі і відповідного оформлення документами та пред'явлення покупцеві-замовникові розрахункових документів.

Реалізованою вважається також продукція, за яку підприємство-продавець одержало плату або авансові платежі. Реалізованою продукцією вважається продажна вартість відвантаженої продукції, зазначеної в оформлених як підстава для розрахунків з покупцями (замовниками) документах, або продажна вартість відвантаженої продукції (виконаних робіт, послуг), зарахована як платіж на готову продукцію (виконаних робіт, послуг), зазначеної в оформлених як підстава для розрахунків з покупцями

(замовниками) документах, або продажна вартість відвантаженої продукції (виконаних робіт, послуг), зарахована як платіж на рахунки підприємства в установах банків

Для відображення собівартості реалізованої продукції призначений рахунок 90 «Собівартість реалізації», який наприкінці звітнього періоду списується в дебет рахунка 79 «Фінансові результати». Для відображення податків на додану вартість, акцизного збору використовується рахунок 70 «Доходи від реалізації» (в дебет рахунка). Витрати на збут (рах 93) списуються на зменшення фінансових результатів – в дебет рахунка 79 «Фінансові результати». Доходи від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відображаються на кредиті рахунка 70 «Доходи від реалізації», субрахунок 701 «Дохід від реалізації готової продукції». Для отримання фінансових результатів від реалізації продукції (робіт, послуг) наприкінці звітнього періоду одержане сальдо на рах. 70 «Доходи від реалізації» списуємо на активно-пасивний рахунок 79 «Фінансові результати».

Облік реалізації продукції включає в себе не тільки дотримання завдань, при виконанні яких забезпечується результативний та прогресивний облік виробництва та реалізації готової продукції за певний період, а також контроль за своєчасним відвантаженням готової продукції покупцям. Однією із складовою моделі є аналіз реалізації продукції. Реалізація готової продукції займає головне місце в процесі управління сучасним підприємством. Розробка плану за обсягом реалізації готової продукції є важливою складовою в плануванні діяльності підприємства і його розвитку. Аналіз виконання такого плану допомагає визначити, наскільки продуктивною була робота відділу продажу у звітному періоді, а також, наскільки обґрунтованими були рішення при складанні плану [50].

Переважно бухгалтерський баланс як головний носій фінансової інформації для цілей оцінки і аналізу фінансово-економічного стану підприємства характеризується у формі чіткої системи взаємопов'язаних і взаємозалежних показників.

Питання лише в тому чи всю суттєву інформацію містить балансове узагальнення (наприклад, повний обсяг нематеріального економічного потенціалу реально існуючого на підприємстві), рівень резервування і страхування основного капіталу, відповідність сучасному рівню цін, оцінених статей балансу, реальність витрат і доходів майбутніх періодів тощо.

Одна з найважливіших характеристик фінансово-економічного стану підприємства продуктивна енергія його потенціалу (економічних ресурсів і капіталу) з позиції довготермінової перспективи. Вітчизняні вчені цілком аргументовано відзначають, що фінансовий аналіз звітності, базуючись на різних співвідношеннях структур активів і пасивів, не може за цими співвідношеннями подати рівень інвестиційної привабливості підприємства чи охарактеризувати очікувану віддачу від інвестицій.

Фінансовий стан підприємства, його стійкість багато в чому залежить від оптимальності структури джерел капіталу (співвідношення власних і залучених коштів), від оптимальності структури активів підприємства і, в першу чергу, від співвідношення основних і оборотних коштів, а також від зрівноваженості активів і пасивів підприємств за функціональною ознакою.

Для того, спершу проаналізуємо структуру джерел капіталу сільськогосподарського підприємства та оцінимо ступінь фінансової стійкості і фінансового ризику. З цією метою обчислюються коефіцієнти: фінансової незалежності, концентрації позикового капіталу, фінансової залежності, поточної заборгованості, стійкого фінансування, фінансової незалежності капітальних джерел, фінансової залежності капітальних джерел, покриття боргів власним капіталом, фінансового левериджу (фінансового ризику).

Фінансово стійким є підприємство, у якого основними джерелами фінансування необоротних активів є власний капітал і частково довгострокові кредити і позики. Оборотні активи повинні формуватися як за рахунок власного капіталу, так і за рахунок короткострокових позикових коштів. При цьому всі можливі підходи до фінансування активів підприємств поділяються на три категорії: агресивний, помірний та консервативний.

Фінансовий стан підприємства з погляду платоспроможності характеризується величиною, структурою і ступінню ліквідності активів та величиною, структурою і швидкістю дозрівання зобов'язань до погашення. Отже, платоспроможність підприємств в першу чергу залежить від ступеня ліквідності балансу. Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів за активом, згрупованих за ступенем спадаючої ліквідності із зобов'язаннями за пасивом, згрупованих за строками зростання терміновості їх погашення. Перша стадія аналізу полягає у співставленні відповідних груп активів і пасивів в абсолютному вираженні. Баланс вважається ліквідним за умови дотримання наступних співвідношень:

$\geq A1$ (абсолютно ліквідні активи: грошові кошти та поточні фінансові інвестиції) $\geq P1$ (найбільш термінові зобов'язання: кредиторська заборгованість і кредити банку, терміни повернення яких настали);

$A2$ (швидко реалізовані активи: векселі отримані, всі види поточної дебіторської $P2$ (середньострокові зобов'язання з терміном погашення до одного року);

$\geq$ заборгованості) $\geq A3$ (повільно реалізовані активи: виробничі запаси, готова продукція, товари) $\geq P3$ (довгострокові зобов'язання);

$A4$ (важко реалізовані активи: основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, незавершене будівництво, довгострокова $P4$ (власний капітал) $\geq$ дебіторська заборгованість).

Крім того, в межах окремо взятого сільськогосподарського підприємства стійкий фінансовий стан забезпечується за рахунок грамотного, вмілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати його господарської діяльності. А саме: обґрунтованого виробничого та фінансового планування; підвищення якості і конкурентоспроможності продукції; зниження собівартості за рахунок ресурсозбереження; скорочення постійних витрат; зменшення частки споживаного прибутку; зниження інвестиційної активності; реалізація не використаного майна тощо.

Таким чином, оцінка фінансового стану підприємства, дозволяє зробити наступні висновки:

1) фінансовий стан підприємств галузі визначається за допомогою чинників внутрішнього (фінансова стійкість) та зовнішнього прояву (платоспроможність);

2) результати аналізу показників фінансової стійкості та платоспроможності дозволяють стверджувати, що сільськогосподарські підприємства регіону – це підприємства з нестійким фінансовим станом;

3) з метою фінансового оздоровлення галузі слід забезпечити удосконалення механізмів її державної підтримки та належне управління всім комплексом факторів на рівні сільськогосподарських підприємств, що визначають кінцеві результати їх господарської діяльності.

Отже, для цього необхідно порівняти фактичні обсяги продажу за обраний період часу з планом і фактичними показниками за попередній період. Чим більший приріст обсягів продажу у звітному періоді в порівнянні з попереднім, чим більше відсоток виконання плану, тим ефективніше робота, пов'язана з реалізацією готової продукції.

2.3. Методика складання Звіту про рух грошових коштів

Звіт про рух грошових коштів вміщує грошові надходження і виплати за трьома основними напрямками: рух коштів у результаті операційної діяльності; рух коштів у результаті інвестиційної діяльності; рух коштів у результаті фінансової діяльності.

Аналіз вхідних і вихідних грошових потоків показує надлишок або дефіцит грошових коштів за певний період. Сукупний грошовий потік повинен прагнути до нуля. Але на практиці такий стан підприємство має дуже рідко.

За станом руху грошових потоків можна визначити, який вид діяльності є найбільш результативним, а також судити про якість управління

підприємством. Якість управління підприємством можна охарактеризувати як високу в тому випадку, якщо за результатами звітного періоду чистий рух грошових коштів у результаті, операційної діяльності має позитивне значення, у результаті інвестиційної та фінансової діяльності – негативне.

Це означає, що в результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації продукції, підприємство отримує досить грошових коштів, щоб мати можливість інвестувати, ці кошти, а також погашати залучені кредити.

У разі якщо рух грошових коштів в результаті операційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а в результаті інвестиційної – негативне, то це свідчить про нормальну якість управління підприємством. Суть такої структури грошових потоків зводиться до наступного, підприємство направляє грошові кошти отримані від операційної діяльності, а також кошти, отримані як кредити та додаткові вкладення власником (фінансова діяльність) на придбання необоротних активів (оновлення основних засобів, вкладення капіталу в нематеріальні активи, здійснення довгострокових інвестицій).

У цій ситуації також бажано позитивне значення по статті «Чистий рух коштів за звітний період» (стор. 3400, форми №3). Необхідно зазначити, що фінансування витрат інвестиційної діяльності за рахунок надходження від фінансової діяльності не завжди є негативним результатом. Залучення інвестицій для розвитку підприємства в цей час – явище, яке часто зустрічається. Більш того, від’ємне значення по статті «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» позитивне по статті «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» може також означати, що підприємство під невеликий відсоток отримало кредит і інвестувало отримані грошові кошти на більш вигідних умовах. Іншими словами, як перша ситуація, так і друга є прийнятними при оцінці якості управління підприємством.

Насторожує, ситуація, при якій рух коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а в результаті операційної – негативне. У цьому випадку стан підприємства можна охарактеризувати як кризовий, якість управління в такій ситуації не витримує ніякої критики. Сенс

такої структури капіталу зводиться до наступного, підприємство фінансує витрати операційної діяльності за рахунок надходжень від інвестиційної та фінансової, тобто за рахунок залучених кредитів, додаткової емісії акцій і інше.

У Звіті про рух грошових коштів відображають надходження й вибуття грошових коштів та їх еквівалентів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (п. 2 р. II НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності») [84]. Це дозволяє проаналізувати здатність підприємства генерувати надходження коштів, а також напрям їх витрачання для оцінки необхідності в них на майбутнє.

Виходячи із суті звіту, до нього не включають:

- 1) внутрішні зміни в складі грошових коштів (*наприклад*, рух із каси в банк або з одного банківського рахунка на інший);
- 2) негрошові операції (бартерні операції, отримання активів за договором фінансової оренди, придбання активів шляхом емісії акцій тощо).

Звітний період для складання ЗРГК – календарний рік. Така форма не входить до обов'язкового комплексу проміжної (щоквартальної) звітності. Адже відповідно до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV проміжну звітність складають у складі Балансу та Звіту про фінансові результати. Водночас підприємствам, які звітують за міжнародними стандартами, слід урахувувати положення МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність», згідно з яким повний комплект проміжної фінзвітності, крім порівняльної інформації, повинен включати всі 5 форм фінзвітності, у т.ч. і ЗРГК (щонайменше, у стислій формі).

НП(С)БО 1 [84] конкретно не встановлює одиницю виміру, у якій має складатися ЗРГК. Водночас шапка перед формою Балансу (Звіту про фінансовий стан) указує на таку одиницю виміру, як тисяча гривень без десяткових знаків.

Ми вважаємо, що така одиниця виміру має застосовуватися до всіх звітів. Тому й ЗРГК пропонуємо складати в тисячах гривень без десяткових знаків.

До речі, про порядок округлення таких знаків НП(С)БО 1 також не згадує. Однак логічно використовувати загальноприйняті правила.

НП(С)БО 1 [84] пропонує на вибір для заповнення дві форми звіту: за прямим методом (форма № 3); за непрямим методом (форма № 3-н).

Бажаний спосіб складання та відповідну форму звіту підприємства вправі вибрати на власний смак. Однак пропонуємо взяти до уваги таке.

Заповнення Форми № 3 передбачає використання даних із дебетових або кредитових оборотів рахунків обліку грошових коштів (30 «Готівка» і 31 «Рахунки в банках») за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку операцій, активів або зобов'язань. Зважаючи на те що більшість підприємств не веде глибоку аналітику за наведеними рахунками, під час складання звіту за прямим методом можуть виникати певні проблеми.

Форма № 3-н передбачає використання вже готових показників із Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). І лише незначну кількість рядків вимагає заповнювати шляхом аналізу аналітики за рахунками обліку грошей. Це, з одного боку, дозволяє економити час і сили під час складання Форми, а з іншого – робить зміст статей Звіту менш зрозумілим із точки зору користувача інформацією.

Перш ніж перейти до заповнення, нагадаємо: згідно з п. 9 р. II НП(С)БО 1 і п.п. 4.3–4.5 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433 [73]:

1) суми надходжень і видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності у ЗРГК, наводять окремо;

2) якщо одна операція, що генерує потоки грошових коштів, включає суми, які належать до різних видів діяльності, ці суми наводять окремо в складі відповідних видів діяльності;

3) внутрішні зміни в складі грошових коштів, такі як передання грошових коштів власним філіям або придбання валюти за гривні, до Форми № 3 не включають;

4) у Форму № 3 не включають негрошові операції, такі як отримання активів у фінансову оренду, бартерні операції, залік зустрічних однорідних вимог, придбання активів шляхом емісії акцій тощо.

Порядок заповнення ЗРГК за прямим методом (форма № 3).

Перший розділ «Рух коштів у результаті операційної діяльності».

У статті «Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» (код рядка 3000) використовують аналітичні дані Кт рахунків 36, 681 (у частині отриманих передплат) та 70 у кореспонденції з Дт рахунків 30, 31 та відображають грошові надходження від основної діяльності, тобто від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), платежів за оренду інвестиційної нерухомості з урахуванням відповідних вирахувань з доходу (ПДВ, акцизний податок тощо). Основною прийнято вважати ту діяльність, для провадження якої компанія створювалася та від якої вона отримує левову частку доходу.

У статті «Повернення податків і зборів» (код рядка 3005) використовують аналітичні дані Кт 64 у кореспонденції з Дт31 та показують одержані з бюджету на рахунки підприємства в установах банків суми податків і зборів.

У статті «Повернення податків і зборів, у тому числі податку на додану вартість» (код рядка 3006) використовують Кт відповідного субрахунку рахунка 64з Дт 31 та наводять суму бюджетного відшкодування ПДВ шляхом зарахування грошових коштів на рахунки в банках.

У статті «Цільового фінансування» (код рядка 3010) використовують аналітичні дані з Кт 48 у кореспонденції з Дт 30, 31 (у частині надходжень для операційної діяльності) та зазначають суму цільових надходжень із бюджету, державних цільових фондів, а також інших осіб для здійснення видатків на операційну діяльність підприємства.

У статті «Інші надходження» (код рядка 3095) використовують аналітичні дані Дт 30, 31 з Кт рахунків 37, 68, 71 та показують інші надходження грошових коштів від операційної діяльності, для відображення яких за ознаками суттєвості неможливо виділити окрему статтю, або не включені в попередні статті звіту ЗРГК у результаті операційної діяльності, зокрема, від

реалізації оборотних активів, надходження від діяльності обслуговуючих господарств тощо.

У статті «Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг)» (код рядка 3100) використовують аналітичні дані Дт рахунків 63, 68, 371 (у частині виданих *передплат*) у кореспонденції з Кт рахунків 30, 31 та наводять суму грошей, сплачених постачальникам і підрядникам за одержані ТМЦ, прийняті роботи та надані послуги.

У статті «Витрачання на оплату праці» (код рядка 3105) використовують аналітичні дані Дт 66 у кореспонденції з Кт 30, 31 та показують суму коштів, сплачених як оплата за виконану роботу, а також суми допомоги, винагород тощо.

У статті «Відрахування на соціальні заходи» (код рядка 3110) використовують аналітичні дані Дт 65 у кореспонденції з Кт 30, 31 та показують місце для суми сплаченого єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

У статті «Зобов'язань з податків і зборів» (код рядка 3110) використовують аналітичні дані Дт 64 у кореспонденції з Кт 30, 31 та відображають загальну суму сплачених до бюджету податків і зборів, у т.ч. авансових платежів із податку на прибуток.

У статті «Інші витрачання» (код рядка 3190) використовують аналітичні дані за Дт 37, 68, 94 тощо з рахунків Кт 30, 31 та наводять суму використаних грошових коштів на інші напрями операційної діяльності, для відображення якої за ознаками суттєвості неможливо виділити окрему статтю або яка не включена в попередні статті (видача коштів під звіт, оплата операційної оренди тощо).

У статті «Чистий рух коштів від операційної діяльності» (код рядка 3195) відображають суму рядків $3000 + 3005 + 3010 + 3095 - (3100 + 3105 + 3110 + 3115 + + 3190)$.

Другий розділ «Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності».

У статті «Надходження від реалізації фінансових інвестицій» (код рядка 3200) відображають аналітичні дані Кт 37 (Кт 74, якщо відображали напряму) у кореспонденції з Дт 30, 31 та показують суму грошових надходжень від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських чи торговельних цілей).

У статті «Надходження від реалізації необоротних активів» (код рядка 3205) відображають аналітичні дані Кт 377, 712, 742 у кореспонденції з Дт 30, 31 та відображають надходження грошових коштів від продажу інвестнерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, і групи вибуття, а також інших довгострокових необоротних активів (окрім фінансових інвестицій).

У статті «Надходження від отриманих відсотків» (код рядка 3215) відображають аналітичні дані Кт 373 у кореспонденції з Дт 30, 31 та зазначають надходження грошей у вигляді відсотків за позиками іншим сторонам (інші, ніж позики, здійснені фінансовою установою) за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо.

У статті «Надходження від отриманих дивідендів» (код рядка 3220) відображають аналітичні дані Кт 373 у кореспонденції з Дт 30, 31 та зазначають місце для суми отриманих грошима дивідендів (окрім виплат за інструментами, які визнаються еквівалентами грошових коштів, або утримуються для дилерських чи торговельних цілей).

У статті «Надходження від деривативів» (код рядка 3225) відображають аналітичні дані Кт 379 у кореспонденції з Дт 30, 31 та показують надходження грошей, зокрема від ф'ючерсних, форвардних контрактів, контрактів «своп» та опціонів (за винятком тих контрактів, які укладаються в межах основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікують як фінансову діяльність).

У статті «Інші надходження» (код рядка 3225) відображають аналітичні дані Дт 30, 31 із Кт рахунків 37, 68 тощо та відображають надходження, для яких за ознаками суттєвості неможливо виділити окрему статтю, або які не включені в попередні статті цього розділу ЗРГК.

У статті «Витрачання на придбання фінансових інвестицій» (код рядка 3255) відображають аналітичні дані Дт 14, 35 у кореспонденції з Кт 30, 31 та наводять витрати грошей на придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах (інші, ніж виплати за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

У статті «Витрачання на придбання необоротних активів» (код рядка 3260) відображають аналітичні дані Дт 63, 68 у кореспонденції з Кт 30, 31 та показують виплати грошей для придбання (створення) основних засобів, нематактивів й інших необоротних активів (окрім фінансових інвестицій). У цій статті також відображають суми сплачених відсотків, які капіталізуються в первісну вартість кваліфікаційних необоротних активів.

У статті «Виплати за деривативами» (код рядка 3270) відображають аналітичні дані Дт 379 у кореспонденції з Кт 30, 31 та заносять суми коштів, сплачених за деривативами, зокрема, ф'ючерсними контрактами, форвардними контрактами, контрактами «своп» й опціонами тощо (за винятком випадків, коли такі контракти укладаються для операційної діяльності підприємства або виплати класифікуються як фінансова діяльність).

У статті «Інші платежі» (код рядка 3290) відображають аналітичні дані з Дт 37, 68 у кореспонденції з Кт 30, 31 та показують інші платежі, для відображення яких за ознаками суттєвості неможливо виділити окрему статтю або які не включені в попередні статті цього розділу ЗРГК.

У статті «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» (код рядка 3295) відображають суму рядків $3200 + 3205 + 3215 + 3220 + 3225 + 3250 - (3255 + 3260 + 3270 + 3290)$.

У третьому розділі «Рух коштів у результаті фінансової діяльності» відображають такі статті.

У статті «Надходження від власного капіталу» (код рядка 3300) відображають аналітичні дані Кт 40, 42, 45, 46 у кореспонденції з Дт 30, 31 та заносять суму надходжень коштів від розміщення акцій та інших операцій, що призводять до збільшення власного капіталу.

У статті «Надходження від отримання позик» (код рядка 3305) відображають аналітичні дані Кт 50, 51, 52, 55, 60, 62 у кореспонденції з Дт 30, 31 та показують отримання грошей у зв'язку з виникнення боргових зобов'язань (позик, векселів, облігацій, а також інших видів короткострокових і довгострокових зобов'язань, не пов'язаних з операційною й інвестиційною діяльністю).

У статті «Інші надходження» (код рядка 3340) відображають Аналітичні дані Дт 30, 31 у кореспонденції з Кт 685, 37 та інші надходження грошей, для відображення яких за ознаками суттєвості неможливо було виділити окрему статтю або які не включені в попередні статті цього розділу ЗРГК.

У статті «Витрачання на викуп власних акцій» (код рядка 3340) відображають аналітичні дані Дт 45 у кореспонденції з Кт 30, 31 та показують грошові виплати на придбання (викуп) власних акцій.

У статті «Витрачання на погашення позик» (код рядка 3350) відображають аналітичні дані Дт 50, 60 у кореспонденції з Кт 30, 31 та наводять суми грошей, витрачених на повернення раніше отриманих запозичень.

У статті «Витрачання на сплату дивідендів» (код рядка 3355) відображають аналітичні дані Дт 67 у кореспонденції з Кт 30, 31 та зазначають суму дивідендів, виплачених грошима.

У статті «Інші платежі» (код рядка 3390) відображають аналітичні дані Кт 30, 31 та показують інші грошові витрачання, для відображення яких за ознаками суттєвості неможливо було виділити окрему статтю або які не включені в попередні статті цього розділу ЗРГК.

У статті «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» (код рядка 3395) показують суму рядків $3300 + 3305 + 3340 - (3345 + 3350 + 3355 + 3360 + 3365 + 3390)$.

У статті «Чистий рух грошових коштів за звітний період» (код рядка 3400) показують суму рядків $3195 + 3295 + 3395$.

У статті «Залишок коштів на початок року» (код рядка 3405) показують рядок 1165 графи 3 Балансу (Звіту про фінансовий стан) та наводять суму грошових коштів, відображених у Балансі (Звіті про фінансовий стан) підприємства на початок звітнього періоду.

У статті «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів» (код рядка 3410) показують аналітичні дані рахунків 30, 31 у кореспонденції з субрахунками 714, 744, 945, 974 та відображають суми збільшення або зменшення (наводиться в дужках) залишка грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти під час зміни валютних курсів протягом звітнього періоду.

У статті «Залишок коштів на кінець року» (код рядка 3415) показують суму $3405 + (-) 3400 + (-) 3410$ і має дорівнювати рядку 1165 графи 4 Балансу (Звіту про фінансовий стан).

Заповнюючи Звіт про грошові кошти непрямим методом зауважимо: такий варіант звіту – це по суті симбіоз прямого та непрямого методів заповнення. Так, одна половина наведеної форми – щодо грошових потоків операційної діяльності – складається шляхом коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування зі звіту про фінансові результати (ф. № 2). Частина ЗРГК щодо інвестиційної та фінансової діяльності заповнюють шляхом вибірки необхідних даних за аналітикою рахунків активів і зобов'язань у кореспонденції з рахунками 30, 31 (аналогічно заповненню ЗРГК за прямим методом).

Дане підприємство використовує прямий спосіб заповнення Звіту про грошові кошти.

У світовій практиці Звіт про рух грошових коштів складають за двома методами: прямий полягає у зіставленні знаходження та видатків грошових коштів за певними видами активів у межах інвестиційної та фінансової діяльності; непрямий – передбачає послідовне коригування прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оприбуткування на нараховану амортизацію, зміну забезпечень наступних виплат і платежів, збиток (прибуток) від реалізованих курсових різниць, збиток (прибуток) від фінансової та інвестиційної діяльності, витрати на сплату відсотків та зміну в чистих оборотних активах тощо.

Порівняння прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів по відношенню до видів діяльності наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Порівняння прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів по відношенню до видів діяльності

Грошові потоки за видами діяльності	Прямий метод	Непрямий метод
Грошові потоки від операційної діяльності	Грошові потоки, що отримані від покупців	Коригування прибутку підприємства
	Виплати постачальникам і персоналу	Амортизація
	Сплачені відсотки	Грошові потоки від використання поточних активів й операційних поточних зобов'язань:
	Виплачені податки	- дебіторської заборгованості; - товарно-матеріальних запасів; - витрат майбутніх періодів; - податкових платежів; - кредиторської заборгованості; - за іншими зобов'язаннями
	Чистий грошовий потік від операційної діяльності	Чистий грошовий потік від операційної діяльності
Грошові потоки від інвестиційної діяльності		
Грошові потоки від фінансової діяльності		

Прямий метод складання звіту про рух грошових коштів базується на безпосередньому використанні даних із реєстрів бухгалтерського обліку щодо дебетових або кредитових оборотів коштів за рахунками 30 «Готівка» і 31

«Рахунки в банках» за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку активів або зобов'язань.

Якщо підприємство обирає складання Звіту про рух грошових коштів за формою 3-н, то насправді за непрямим методом у звіті визначають тільки ту частину, яка пов'язана з операційною діяльністю. Показники руху коштів від інвестиційної та фінансової діяльності визначають за прямим методом: окремо відображають усі надходження, які потім зменшують на суму витрачань та інших платежів. Тобто, та частина, яка стосується руху коштів внаслідок інвестиційної та фінансової діяльності, в обох формах (за прямим та непрямим методом) є ідентичною (рядки 3200-3395). Сумарні показники (рядки 3400-3415) у формах звітності за прямим та непрямим методами також обчислюють однаково.

Непрямий метод складання Звіту про рух грошових коштів полягає в тому, що спочатку зазначають суму чистого прибутку (збитку), яку потім коригують з метою отримання величини чистої зміни коштів через виключення впливу негрошових операцій. Під негрошовими розуміють операції, що не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів: бартерні операції; придбання активів за допомогою емісії акцій; обмін власних акцій на акції іншого підприємства; списання дебіторської та кредиторської заборгованостей [19].

Відповідно до вимог Н(С)БО у звіті не показують внутрішні зміни (внутрішні обороти) у складі грошових коштів. Що ж до розміщення грошових коштів за депозитним договором, укладеним на строк, що перевищує 12 місяців, на умовах повернення вкладу після закінчення встановленого договором строку (Д-т 184 К-т 311, 312), а також оформлення депозитів за допомогою ощадних (депозитних) сертифікатів (Д-т 143, 352 К-т 311, 312), та наступного їх повернення (Д-т 311, 312 К-т 143, 184, 352), то ці операції не можна ідентифікувати як внутрішні зміни у складі грошових коштів, а отже, в звіті їх слід відображати в складі руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.

Водночас, варто окремо підкреслити, що, на відміну від руху грошових коштів унаслідок придбання іноземної валюти, який не включають до звіту, у ньому в обов'язковому порядку показують надходження на поточний рахунок у національній валюті грошових коштів, отриманих від продажу іноземної валюти (Д-т 311 К-т 334), а також курсову різницю між ціною продажу валюти та її балансовою вартістю (Д-т 942 К-т 334) у складі показників відповідно рядку «Інші надходження» та «Інші витрачання» форми №3. Пояснити це можна лише тим, що за згаданою операцією визнають дохід від реалізації іноземної валюти та витрати в сумі курсової різниці між ціною продажу та балансовою вартістю валюти на дату її продажу. Інакше кажучи, від зазначеної операції виникає фінансовий результат, який впливає на утворення чистого прибутку (збитку) діяльності підприємства.

При цьому слід зауважити, що суму грошових коштів в іноземній валюті, перераховану з поточного валютного рахунка для продажу (Д-т 334 К-т 312), не відображають у звіті, оскільки це є внутрішня зміна у складі грошових коштів. Складання Звіту про рух грошових коштів непрямим методом можна охарактеризувати такими коригуваннями чистого прибутку:

1) коригування на зміни негрошових оборотних активів та короткострокових зобов'язань:

- + зменшення (- збільшення) негрошових оборотних активів;
- + збільшення (- зменшення) короткострокових зобов'язань.

2) коригування на суми операцій основної (операційної) діяльності, які не зумовлюють руху грошових коштів:

- + нарахований знос необоротних активів;
- + нараховані, але не сплачені витрати;
- нараховані, але не отримані доходи;

3) коригування на суми операцій, не пов'язаних з основною (операційною) діяльністю:

+ збитки (- прибутки) від реалізації довгострокових активів та погашення боргових зобов'язань.

Отже, непрямий метод складання Звіту про рух грошових коштів передбачає коригування суми чистого прибутку за даними Звіту про фінансові результати на суми негрошових витрат і доходів. При цьому, суми негрошових доходів віднімають, а суми негрошових витрат (амортизація необоротних активів і т. ін.) – додають до суми чистого прибутку. Сума чистого прибутку підлягає коригуванню на відхилення залишків на рахунках операційних активів та зобов'язань за даними Балансу підприємства: приріст активів або зменшення зобов'язань свідчать про вибуття грошових коштів, а зменшення активів або приріст зобов'язань – про їх надходження.

Звіт про рух грошових коштів, складений непрямим методом, має ряд переваг для аналізу показників діяльності підприємства. Він показує взаємозв'язок отриманого чистого прибутку зі змінами активів та зобов'язань підприємства. Він простіший для використання, не вимагає великих розшифровок оборотів за рахунками, тому в зарубіжній практиці його використовують частіше. Недоліком є відсутність у звіті даних про обсяги реальних грошових потоків від окремих видів операційної діяльності. У кінці звітнього періоду такий ґрунтовний аналіз грошових потоків за видами діяльності можна виконати лише шляхом додаткових вибірок.

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що діючий План рахунків бухгалтерського обліку підприємств і організацій зорієнтований, в основному, на складання Балансу та Звіту про фінансові результати і не враховує потреб складання Звіту про рух грошових коштів, на що необхідно звертати увагу практикуючим бухгалтерам при визначенні облікової політики підприємства та відкритті аналітичних рахунків, на яких бажано виокремлювати операції з інвестиційної та фінансової діяльності.

2.4. Методика складання Балансу (Звіту про фінансовий стан)

Згідно з п. 1 розділу II Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73 [84], давно знайомий нам Баланс має дещо іншу назву. Нині його іменують «Баланс (Звіт про фінансовий стан)». Але, як і раніше, – це форма звіту, котра відображає активи, зобов'язання та власний капітал підприємства (п. 7 р. II НП(С)БО 1) [84].

Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. Тому річний Баланс складають станом на кінець дня 31 грудня. Місячні (на останню дату місяця) і квартальні форми (станом на 31 березня, 30 червня, 30 вересня та 31 грудня) Балансу НП(С)БО 1 [84] називає проміжними, які заповнюють наростаючим підсумком із початку звітного року.

Фінансову звітність, у тому числі й Баланс, мають складати всі підприємства, які зобов'язані вести бухгалтерський облік. Це впливає із ч. 1 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [53].

Проте відповідь на запитання: *хто саме має складати та подавати Баланс як форму № 1*, слід шукати в п. 2 р. I НП(С)БО 1. У ньому зазначено, що норми цього стандарту поширюються на юридичних осіб усіх форм власності, які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством. Винятками є: банки; бюджетні установи; суб'єкти малого підприємництва (у т.ч. суб'єкти малого підприємництва – юрособи, що відповідають критеріям мікропідприємництва) та представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, для яких установлена скорочена за показниками фінансова звітність у складі Балансу та звіту про фінансові результати, форма й порядок складання яких визначаються П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».

Згідно з п. 2 Порядку подання фінансової звітності, затвердженого постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419, Баланс у комплекті з іншими формами звітності подають:

- 1) органам, до сфери управління яких належать підприємства;
- 2) трудовим колективам на їх вимогу;
- 3) власникам (засновникам) відповідно до установчих документів;
- 4) іншим органам і користувачам, зокрема, органам державної статистики, податковим органам (пп. 16.1.5 ПКУ).

Згідно з п. 5 Порядку № 419, квартальна фінансова звітність, зокрема Баланс, має бути складений і наданий користувачам звітності не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом. Дедлайн для річного Балансу в комплекті фінзвітності – не пізніше 28 лютого, наступного за звітним роком.

Якщо дата подання звітності припадає на неробочий день, термін подання фінзвітності переноситься на перший після вихідного робочий день (п. 10 Порядку № 419).

Податковим органам фінзвітність подають у строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств (разом із квартальною чи річною декларацією) (п. 46.2 ПКУ).

У НП(С)БО [84] 1 прописано *«правило викреслювання рядків»* і механізм додавання рядків у фінзвітність. Це повною мірою стосується й Балансу.

Згідно з п. 4 р. II НП(С)БО 1, підприємствам можна не наводити статей, за якими відсутня інформація до розкриття. Виняток із правила – стаття наводиться, якщо інформація за нею була в попередньому звітному періоді.

До Балансу можна й додавати рядки. Однак не будь-які, а лише ті, що перелічені в додатку 3 до НП(С)БО 1, й обов'язково – зі збереженням назви та коду рядка й у тому разі, якщо стаття відповідає таким критеріям: інформація є суттєвою; оцінка статті може бути достовірно визначена.

Баланс складається з двох рівних між собою частин — активу та пасиву.

Актив містить три розділи:

- I. Необоротні активи;

- II. Оборотні активи;
- III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Пасив, своєю чергою, має чотири обов'язкові розділи й один – додатковий:

- I. Власний капітал;
- II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення;
- III. Поточні зобов'язання і забезпечення;
- IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття;
- V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду (додатковий рядок Балансу).

У НП(С)БО 1 [84] прописано *«правило викреслювання рядків»* і механізм додавання рядків до фінзвітності. Це повною мірою стосується й Балансу. А тому останній розділ (так само, як і додаткові рядки) наводять у тому випадку, коли показник є суттєвим і має достовірну оцінку.

НП(С)БО 1 не містить інструктивних матеріалів щодо його заповнення. Однак відповіді можна знайти в Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом від 28.03.2013 р. № 433 . Крім того, наказом Мінфіну України від 11.04.2013 р. № 476 затверджені Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності, які теж варто взяти до уваги.

У першому розділі «Необоротні активи» відображають такі статті:

У статті «Нематеріальні активи» (код рядка 1000) відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно з П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». Рядок відображає залишкову вартість нематеріальних активів. Його показник розраховують у такий спосіб: Рядок 1000 = Рядок 1001 - Рядок 1002

У статті «Нематеріальні активи: первісною вартістю» (код рядка 1001) відображається Сальдо Дт 12. У рядку відображають первісну вартість нематеріальних активів (вартість придбання, собівартість розробки, тощо)

введених в експлуатацію нематеріальних активів, визнаних такими за П(С)БО 8.

У статті «Нематеріальні активи: накопичена амортизація» (код рядка 1002) відображається Сальдо Кт 133. Рядок відображає суму амортизації нематеріальних активів, накопиченої за час їх експлуатації (наводиться в дужках).

У статті «Незавершені капітальні інвестиції» (код рядка 1005) відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість необоротних активів), виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів (у т.ч. необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу).

У статті «Основні засоби» (код рядка 1010) наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів. Рядок 1010 відображає залишкову вартість основних засобів та інших необоротних матеріальних активів. Показник рядка розраховується в такий спосіб: Рядок 1010 = Рядок 1011 - Рядок 1012

У статті «Основні засоби: первісна вартість» (код рядка 1011) відображається сальдо Дт 10, 11 (*не враховується сальдо Дт 100*). Тут наводять первісну (переоцінену) вартість основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

У статті «Основні засоби: знос» (код рядка 1012) відображається сальдо Кт 131, 132 (*не враховується знос інвестиційної нерухомості, якщо її облік ведуть за первісною вартістю*). Суму зносу основних засобів та інших

необоротних матеріальних активів відображають за даними бухгалтерського обліку та наводять у дужках.

У статті «Інвестиційна нерухомість» (код рядка 1015) відображається вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості згідно з П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість».

1) Якщо підприємство обліковує інвестиційну нерухомість за первісною вартістю (з урахуванням зносу), то тут наводять її залишкову вартість:

Рядок 1015 = Рядок 1016 - Рядок 1017.

2) У разі коли інвестиційну нерухомість обліковують за справедливою вартістю, у цьому рядку зазначають її справедливу вартість на дату балансу, сальдо Дт 100.

У статтях «Первісна вартість інвестиційної нерухомості» (код рядка 1016) та «Знос інвестиційної нерухомості» (код рядка 1017) відображається сальдо Дт 100, Кт 135. Якщо інвестиційну нерухомість обліковують за первісною вартістю, у цих рядках наводять первісну вартість інвестиційної нерухомості та сума зносу (у дужках).

У статті «Довгострокові біологічні активи» (код рядка 1020) відображається вартість довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться за П(С)БО 30 «Біологічні активи».

1) Якщо підприємство обліковує довгострокові біологічні активи за первісною вартістю з урахуванням зносу, то в такому рядку відображають їх залишкову вартість: Рядок 1020 = Рядок 1021 - Рядок 1022

2) Якщо довгострокові біологічні активи оцінюють за справедливою вартістю, тут наводять їх справедливу вартість на дату балансу сальдо Дт 161, 163, 165.

У статтях «Первісна вартість довгострокових біологічних активів» (код рядка 1021) та «Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів» (код рядка 1022) відображається Сальдо Дт 162, 164, 166, Кт 134. Коли довгострокові біологічні активи обліковують за первісною вартістю, то в

додаткових статтях окремо наводяться їх первісна вартість та сума накопиченої амортизації (у дужках).

У статтях «Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств» (код рядка 1030) та «Довгострокові фінансові інвестиції: інші фінансові інвестиції» (код рядка 1035) відображається сальдо Дт 141, 142, 143. У рядках 1030 та 1035 наводять фінансові інвестиції, які підприємство має намір утримувати протягом періоду, що перевищує рік, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

Окремо виділяють:

- 1) інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств (в асоційовані, дочірні підприємства та в спільну діяльність);
- 2) та інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю чи собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестиції.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» (код рядка 1040) відображається сальдо Дт 181, 182, 183. У рядку відображають заборгованість фізичних і юридичних осіб, яка не виникає під час нормального операційного циклу та буде погашена після 12 місяців із дати балансу.

У статті «Відстрочені податкові активи» (код рядка 1045) відображається сальдо Дт 17. У рядку показують суму податку на прибуток, що буде відшкодовано в наступних періодах (унаслідок тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки) і який визначається за П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

У статті «Гудвіл» (код рядка 1050) відображається сальдо Дт 191, 193. У статті наводять суму перевищення вартості придбання над часткою покупця в справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання, що визначається відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств».

У статті «Відстрочені аквізиційні витрати» (код рядка 1060) страховики відображають аквізиційні витрати, що мали місце протягом поточного та/або

попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту).

У статті «Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах» (код рядка 1065) страховики відображають кошти в централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам.

У статті «Інші необоротні активи» (код рядка 1090) відносять вартість необоротних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені в наведені вище статті розділу «Необоротні активи».

Усього за розділом I (код рядка 1095) такий показник розраховують як суму рядків 1000, 1005, 1010, 1015, 1020, 1030, 1035, 1040, 1045, 1050, 1060, 1065, 1090.

У другому розділі «Оборотні активи» відображають такі статті:

У статті «Запаси» (код рядка 1100) відображають сальдо Дт 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28 (згорнуте сальдо без урахування субрахунку 286). У статті відображають загальну вартість активів, які визнаються запасами згідно з П(С)БО 9 «Запаси»:

1) які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;

2) які перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;

3) які утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.

Якщо підприємство наводить у Балансі додаткові рядки 1101–1104, то показник рядка 1100 повинен бути більшим або дорівнювати сумі рядків 1101, 1102, 1103, 1104. Саме показник цього рядка стосовно запасів включають у підсумок балансу.

У статтях «Виробничі запаси» (код рядка 1101), «Незавершене виробництво» (код рядка 1102), «Готова продукція» (код рядка 1103) відображають сальдо Дт 20, 22. Вартість запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, сировини, основ і допоміжних матеріалів, палива, купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання під час нормального операційного циклу. Сальдо Дт 23, 25, витрати на незавершене виробництво та незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва й валова заборгованість замовників за будівельними контрактами. Сальдо Дт 26, 27, запаси виробів на складі, обробка яких завершена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками й відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), і роботи, які не прийняті замовником, відображаються в складі незавершеного виробництва. Сальдо Дт 28 (за мінусом Дт 286 та Кт 285), вартість (без суми торгових націнок) залишків товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу.

У статті «Поточні біологічні активи» (код рядка 1110) відображають сальдо Дт 21. У статті відображають вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі й у нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні та відгодівлі) за справедливою або первісною вартістю – залежно від методу оцінки, який застосовує підприємство.

Крім того, тут відображають біологічні активи рослинництва (зернові, технічні, овочеві й інші культури) за справедливою вартістю, облік яких ведеться за П(С)БО 30.

У статті «Депозити перестрахування» (код рядка 1115) страховики наводять суму за угодами перестрахування, які характеризуються передачею незначного страхового ризику або відсутністю передачі страхового ризику та

використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі.

У статті «Векселі одержані» (*код рядка 1120*) сальдо Дт 34, відображають заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи й надані послуги, яка забезпечена векселями.

У статті «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги» (*код рядка 1125*) відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи чи послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто).

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами» (*код рядка 1130*) відображається, сальдо Дт 371. Тут показують суму авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів, а також *сплачений авансовий внесок із податку на прибуток* згідно з податковим законодавством (саме в рядку 1130, а не 1135 – це зазначено в п. 2.28 Методрекомедацій). Тут також відображаються дебетове сальдо рахунка 63 (Дт 63) за контрагентами й договорами, за якими перераховано аванси. Тобто сальдо по рахунку **63** відображається розгорнуто: за *Дт 63* – у *рядку 1130*, за *Кт 63* – у *рядку 1615*. Однак це лише у випадку, коли підприємство в бухобліку не використовує авансового субрахунку 371, а напряду відображає виданий аванс за Дт 63 Кт рахунка обліку грошових коштів (що трапляється доволі часто).

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом» (*код рядка 1135*) відображається, сальдо Дт 641 і 642. У цій статті наводять дебіторську заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплату за податками, зборами й іншими платежами до бюджету. Цей рядок повинен бути більшим або дорівнювати рядку 1136.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками: у тому числі з податку на прибуток» (*код рядка 1136*) відображається, Сальдо Дт

64 (субрахунок податку на прибуток). Окремий рядок відведено для відображення дебіторської заборгованості з податку на прибуток. Показник цього рядка не підлягає включенню в підсумок балансу.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» (код рядка 1140) відображається сальдо Дт 373. У статті відображають нараховані дивіденди, проценти, роялті тощо.

У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з внутрішніх розрахунків» (код рядка 1145) відображається Сальдо Дт 682, 683 та 36, 377 (у частині пов'язаних сторін). У статті відображають заборгованість пов'язаних сторін і дебіторську заборгованість із внутрішніх розрахунків

У статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» (код рядка 1155) відображається, зокрема між учасниками групи тощо Сальдо Дт 372, 374, 375, 376, 377, 378. У статті відображають заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена в інші статті дебіторської заборгованості та яка відображається в складі оборотних активів. Показники наводяться в Балансі за вартістю, яка визначається згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

У статті «Поточні фінансові інвестиції» (код рядка 1160) відображається, сальдо Дт 352. Стаття присвячена фінансовим інвестиціям, які підприємства мають намір утримувати протягом періоду, що не перевищує року та які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів). Крім того, тут знаходять місце довгострокові фінансові інвестиції, котрі підлягають погашенню протягом 12 місяців із дати балансу.

У статті «Гроші та їх еквіваленти» (код рядка 1165) відображається, Сальдо Дт 30, 31, 313, 333, 335, 351. У статті відображають готівку в касі підприємства, гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій, а також грошові кошти в дорозі, електронні гроші, еквіваленти грошей (у національній або іноземній валюті).

Кошти, які внаслідок обмежень не можна використати для операцій протягом року, починаючи з дати балансу або протягом операційного циклу, виключають із цього рядка та відносять до необоротних активів. Якщо різні види грошей та їх еквівалентів розшифровують у додаткових рядках, то показник даного рядка 1165 повинен бути більшим або дорівнювати сумі рядків 1166, 1167.

У статтях «Готівка» (код рядка 1166) та «Рахунки в банках» (код рядка 1167), сальдо Дт 301, 302. Готівка в касі підприємства. До підсумку Балансу ця стаття не включається. Сальдо Дт 311, 312, 313. Гроші на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути вільно використані для поточних операцій. До підсумку Балансу ця стаття не включається.

У статті «Витрати майбутніх періодів» (код рядка 1170) відображають сальдо Дт 39. У такому рядку відображають витрати, що мали місце протягом поточного чи попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

У статті «Витрати майбутніх періодів» (код рядка 1190) зазначають вартість оборотних активів, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включені в наведені вище статті розділу «Оборотні активи», у тому числі:

1) вартість грошових документів підприємства в національній та іноземній валютах; Сальдо Дт 331, 331

2) дебетове сальдо рахунків обліку ПДВ. Сальдо Дт 643, 644.

Усього за розділом II (код рядка 1195) суму рядків 1100, 1110, 1115, 1120, 1125, 1130, 1135, 1140, 1145, 1155, 1160, 1165, 1170, 1180, 1190.

У III роділі «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображають сальдо Дт 286. У розділі III, який складається лише з одного рядка 1200, відображається вартість необоротних активів і груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

В пасиві балансу відображаються такі статті:

У статті «Зареєстрований (пайовий) капітал» (код рядка 1400) відображають сальдо Кт 40. Перший рядок першого розділу пасиву раніше називався статутним капіталом. Зараз його перейменували. Однак незважаючи на це, тут усе ще наводиться зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства.

У статті «Внески до незареєстрованого статутного капіталу» (код рядка 1401) відображають сальдо Кт 404. Інформація про внески, які надходять для формування статутного капіталу, зокрема акціонерного товариства, після його оголошення та до реєстрації відповідних змін до установчих документів.

У статті «Капітал у дооцінках» (код рядка 1405) відображають Сальдо Кт 41. У статті наводять суму дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.

У статті «Додатковий капітал» (код рядка 1410) знаходять своє місце:

1) емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість); сальдо Кт 421.

2) сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал; сальдо Кт 422.

3) вартість безкоштовно отриманих необоротних активів, накопичені курсові різниці, які відповідно до П(С)БО 21 відображають у складі власного капіталу;

4) інші складові додаткового капіталу. Сальдо Кт 423, 424, 425.

Якщо показник цього рядка розшифровують у додаткових рядках 1411 та 1412, то такий рядок має бути більшим або дорівнювати сумі рядків 1411 та 1412.

У статті «Емісійний дохід» (код рядка 1411) відображають сальдо Кт 421. У разі якщо інформація про розмір емісійного доходу відповідає ознакам суттєвості, вона розкривається в такому рядку. Цей рядок включають до загальної суми додаткового капіталу, відображеної в рядку 1410, і не включають до підсумку балансу.

У статті «Накопичені курсові різниці» (код рядка 1412) відображають сальдо Кт 423 (у частині суми курсових різниць, віднесених на збільшення власного капіталу). Інформація про розмір накопичених курсових різниць. Цей рядок включають в загальну суму додаткового капіталу, відображену в рядку 1410, і не включають до підсумку балансу.

У статті «Резервний капітал» (код рядка 1415) відображають сальдо Кт 43. У статті наводять суми резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

У статті «Нерозподілений прибуток(непокритий збиток)» (код рядка 1420) відображають сальдо Кт 441, Дт 442. У статті відображається або сума нерозподіленого прибутку, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується під час визначення підсумку власного капіталу.

У статті «Неоплачений капітал» (код рядка 1425) сальдо Кт 46. У статті знаходить своє місце заборгованість власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Ця сума наводиться в дужках і вираховується під час визначення підсумку власного капіталу. Показник рядків 1425 має бути меншим або дорівнювати рядку 1400.

У статті «Вилучений капітал» (код рядка 1430) сальдо Кт 45. У статті господарські товариства відображають фактичну собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума за цією статтею наводиться в дужках і підлягає вирахуванню під час визначення підсумку власного капіталу. А сам показник має бути меншим або дорівнювати рядку 1400.

Усього по розділу I пасиву балансу (код рядка 1495) показники цього рядка розраховують як суму рядків 1400, 1405, 1410, 1415, 1435 «плюс» або «мінус» рядок 1420 «мінус» рядки 1425, 1430.

У Прозділі Довгострокові зобов'язання та забезпечення відображають такі статті:

У статті «Відстрочені податкові зобов'язання» (код рядка 1500) відображають відстрочені податкові зобов'язання сальдо Кт 54. У статті наводиться сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах і визначається за П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

У статті «Пенсійні зобов'язання» (код рядка 1505) відображають сальдо Кт 472 (у частині зазначених пенсійних зобов'язань) рядку наводять довгострокові зобов'язання, пов'язані з виплатами по закінченні трудової діяльності.

У статті «Довгострокові кредити банків» (код рядка 1510) відображають сальдо Кт 501, 502, 503, 504. У статті відображають заборгованість підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням.

У статті «Довгострокові кредити банків» (код рядка 1515) відображають сальдо Кт 51, 52, 53, 55 (505, 506 у частині відсоткових позик). Стаття відображає довгострокову заборгованість підприємства, що не включена в інші статті, у яких розкривається інформація про довгострокові зобов'язання, зокрема зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), на які нараховуються відсотки.

У статті «Довгострокові забезпечення» (код рядка 1520) відображають сальдо Кт 47. У статті відображають нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), розмір яких на дату складання Балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. Якщо підприємство додатково заповнює рядок 1521, то сума, наведена в рядку 1520, повинна бути більшою або дорівнювати рядку 1521.

У статті «Довгострокові забезпечення витрат персоналу» (код рядка 1521) відображають сальдо Кт 471, 472, 477 (у частині довгострокових забезпечень витрат персоналу). Якщо довгострокова виплата персоналу може бути визнана суттєвою статтею балансу, то її наводять у цій додатковій статті. Цей рядок лише розшифровує рядок 1521, і його не включають у підсумок балансу.

У статті «Цільове фінансування» (код рядка 1525) відображають сальдо Кт 48. Наводиться залишок коштів цільового фінансування та цільових надходжень, які отримані з бюджету та з інших джерел (у т.ч. кошти, вивільнені від оподаткування у зв'язку з наданням пільг із податку на прибуток підприємств). Якщо показник цільового фінансування конкретизують у додатковому рядку 1526, то рядок 1525 повинен бути більшим або дорівнювати йому.

У статті «Благодійна допомога» (код рядка 1526) відображають сальдо Кт 483. У цій додатковій статті відображають залишок коштів (вартість товарів, робіт, послуг), отриманих у вигляді благодійної допомоги, які відповідно до законодавства звільняються від обкладення ПДВ. У підсумок балансу цей рядок включається в складі рядка 1525.

У статті «Інвестиційні контракти» (код рядка 1535) відображають у цій додатковій статті страховики наводять суму за контрактами, які створюють фінансові активи чи фінансові зобов'язання та мають юридичну форму договору страхування, але які не передбачають передання страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають визначенню страхового контракту.

У статті «Призовий фонд» (код рядка 1540) відображають сальдо Кт 475. У цій додатковій статті підприємства, які провадять діяльність із випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї відповідно до оприлюднених умов її випуску та проведення.

У статті «Резерв на виплату джек-поту» (код рядка 1545) відображають сальдо Кт 476. У цій додатковій статті підприємства, які провадять діяльність із випуску та проведення лотерей на території України, наводять залишок сформованого резерву на виплату джекпоту, не забезпеченого сплатою участі в лотереї.

Усього за розділом II (код рядка 1595). Показник цього рядка розраховують як суму рядків 1500, 1505, 1510, 1515, 1520, 1525, 1530, 1535, 1540, 1545.

У третьому розділі пасиву балансу «Поточні зобов'язання та забезпечення» відображають такі статті:

У статті «Короткострокові кредити банків» (код рядка 1600) відображають сальдо Кт 60, 31 (якщо на цьому рахунку обліковується *овердрафт*). Стаття призначена для відображення поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами.

У статті «Векселі видані» (код рядка 1605) відображають сальдо Кт 62. У цій додатковій статті відображається сума заборгованості, на яку підприємство видало векселі на забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників, підрядників та інших кредиторів.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями» (код рядка 1610) відображають сальдо Кт 61. У статті відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 місяців із дати балансу.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги» (код рядка 1615) відображають сальдо Кт 63. У статті відображають суму заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні цінності, виконані роботи й отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо вона наводиться в статті рядка 1605). Якщо ж заборгованість, забезпечена векселями, не відображається в рядку 1605, то її слід наводити в такому рядку (сальдо Кт 62).

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: розрахунками з бюджетом» (код рядка 1620) відображають сальдо Кт 641, 642. Ця стаття відображає заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету (включаючи податки з працівників підприємства). Оскільки в рядку 1621 додатково показують заборгованість за податком на прибуток, то показник такого рядка повинен бути більшим або дорівнювати йому.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: у тому числі з податку на прибуток» (код рядка 1620) відображають сальдо Кт 641 (субрахунок податку на прибуток). В окремому рядку зазначають поточну кредиторську

заборгованість із податку на прибуток. Цей рядок враховують у підсумку балансу у складі рядка 1620.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: розрахунками зі страхування» (код рядка 1625) відображають сальдо Кт 65. У статті відображається сума заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за: розрахунками з оплати праці» (код рядка 1630) відображають сальдо Кт 66. У статті наводять заборгованість підприємства з оплати праці, включаючи депоновану заробітну плату.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами» (код рядка 1635) відображають сальдо Кт 681. У цій додатковій статті відображають суми авансів, одержаних від інших осіб. Якщо підприємство не використовує авансового субрахунку 681 (а показує такі аванси напямучу через субрахунок 361), то порядок відображення кредиторської заборгованості за одержаними авансами дещо зміниться. Тоді залишок на рахунку 361 відобразатиметься розгорнуто: у такому рядку (1635) – сальдо Кт 361, а в рядку 1125 – сальдо Дт 361.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками» (код рядка 1640) відображають сальдо Кт 67. У цій додатковій статті відображають заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язану з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу

У статті «Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків» (код рядка 1645) відображають сальдо Кт 682, 683 та 63 (у частині зобов'язань перед пов'язаними особами). Такий додатковий рядок призначений для відображення заборгованості підприємства пов'язаним сторонам і кредиторської заборгованості з внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків» (*код рядка 1650*) відображають. У цій додатковій статті страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками та премій до сплати перестраховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю.

У статті «Поточні забезпечення» (*код рядка 1660*) відображають сальдо Кт 471, 473, 474 (у частині поточних забезпечень). Тут наводять суму забезпечень, які планується використати протягом 12 місяців із дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

У статті «Доходи майбутніх періодів» (*код рядка 1665*) відображають сальдо Кт 69. У цій статті наводять доходи, отримані протягом поточного чи попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів.

У статті «Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків» (*код рядка 1670*) відображають неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестраховування.

У статті «Інші поточні зобов'язання» (*код рядка 1690*) фіксують суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості не можна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними в інші статті, наведені в розділі III.

Усього за розділом III пасиву балансу (*код рядка 1695*). Показник цього рядка розраховують як суму рядків 1600, 1605, 1610, 1615, 1620, 1625, 1630, 1635, 1640, 1645, 1650, 1660, 1665, 1670, 1690.

У четвертому розділі «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» (*код рядка 1700*) відображають сальдо Кт 680. Для розділу IV відведено лише один рядок, де відображають власне зобов'язання, що визначаються відповідно до П(С)БО 27 «Діяльність, що припиняється».

У п'ятому розділі «Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду» (код рядка 1800). У додатковому розділі V, для якого теж відведено лише один рядок, недержавні пенсійні фонди відображають різницю між вартістю активів пенсійного фонду на звітну дату та сумою зобов'язань пенсійного фонду, що підлягають виконанню на звітну дату. Показник цього рядка включають у підсумок балансу

Баланс (код рядка 1900). Баланс утворюється із суми рядків 1495, 1595, 1695, 1700, 1800 та дорівнює рядку 1300.

Висновки до розділу 2

Грошові кошти є найбільш ліквідними активами у виробничо-фінансовій діяльності підприємств. Вони присутні на початковому та кінцевому етапі облікового циклу, який включає придбання товарів, виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг, а також їх продаж і отримання виручки. Відсутність грошових коштів на рахунках підприємства паралізує діяльність підприємства, зупиняє виробничі процеси, знижує зацікавленість працівників, у зв'язку з несвоєчасними виплатами заробітної плати, призводить до несвоєчасної сплати податків та платежів до бюджету.

Аналізуючи зміст НП(С)БО 1, додатків до нього та Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності можна дійти висновку, що при певному зближенні регламентацій щодо складання Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) з вимогами МСФЗ він (Звіт) ще не повністю задовольняє їм.

Позитивною новацією НП(С)БО 1 є обов'язкове звітування про інший сукупний дохід. Показник сукупного доходу як індикатор змін в активах компанії є дуже інформативним, оскільки лежить в основі прийняття рішень інвесторами і кредиторами. Разом з тим, ще й досі на міжнародному рівні тривають дискусії щодо того, які елементи мають бути наведені у складі іншого

сукупного доходу і коли вони мають бути перекласифіковані в елементи чистого прибутку.

Системи інтегрованого бухгалтерського обліку грошових потоків може забезпечити формування діючої системи управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств. Організація даної системи обліку як по підприємству в цілому, так і по його структурних підрозділах (сегментах, центрах відповідальності, господарських операціях), а при необхідності і по одиницях, які генерують грошові потоки, передбачає формування існуючого обліково-контрольного забезпечення.

Отже, фінансова звітність є провідною категорією, що покликана забезпечити користувачів інформацією і, як наслідок, створити умови для ефективної та цілеспрямованої роботи підприємства. Грошові кошти та їх еквіваленти як найліквідніші активи потребують постійного контролю та повного відображення у фінансовій звітності підприємства. Про взаємозв'язок між прибутком (збитком) від звичайної діяльності й грошовими коштами та іншими їх перетвореннями надає інформацію Звіт про рух грошових коштів», Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та Примітки до річної фінансової звітності.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Мета, завдання та інформаційне забезпечення контролю грошових потоків

Основною метою контролю грошових потоків є висловлення контролером думки про те, чи відповідає фінансова інформація щодо наявності, руху та використання грошових коштів суб'єкта господарювання в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок її підготовки і надання користувачам.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» створено в 2015 році, розташоване в с. Юрківці, Заставнівський район, Чернівецька область, займається вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Виходячи з основної мети цієї частини контролю, необхідно перевірити фінансову звітність товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» та іншу інформацію, яка надається зовнішнім користувачам щодо визначення достовірності відображення в обліку і фінансових звітах наявності та руху грошових коштів й ефективність їх використання відповідно до застосовуваної на підприємстві методики обліку таких активів, нормативних та законодавчих актів, чинних на території України.

Предметом перевірки грошових коштів є процеси та явища, що відображені документально і пов'язані з наявністю і рухом грошових коштів, їхніми залишками та використанням.

Основними об'єктами контролю грошових коштів є: наявність і збереження грошових коштів у касі, операції з руху готівки в касі, операції на рахунках в банку, матеріали інвентаризації, фінансова звітність товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» (рис. 3.1).

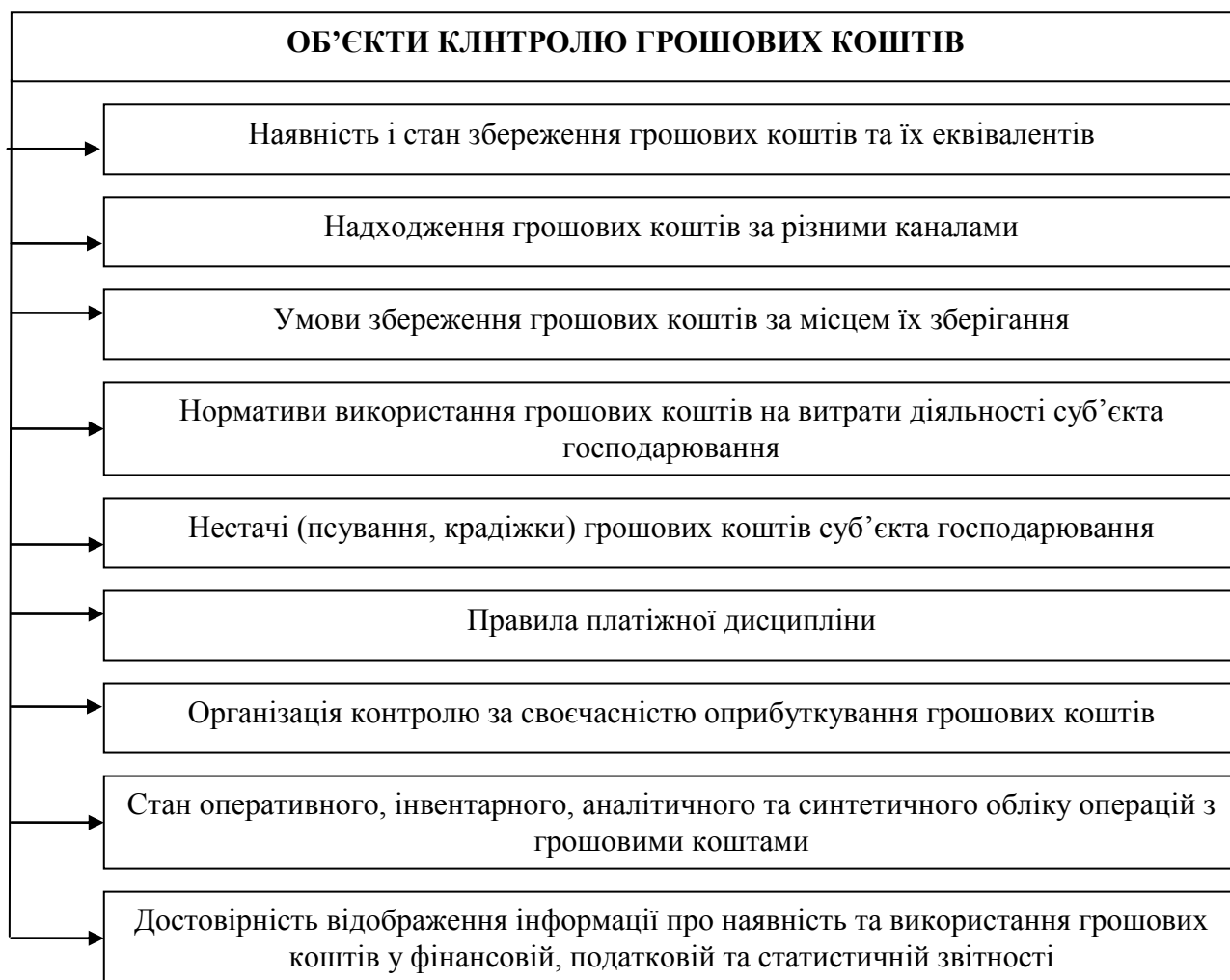

Рис. 3.1. Об'єкти котролю грошових коштів

Для досягнення поставленої мети контролеру необхідно:

- 1) оцінити систему внутрішнього контролю щодо доцільності збереження й використання грошових коштів суб'єкта підприємництва;
- 2) визначити методи перевірки та безпосередніх виконавців;
- 3) розробити програму контрольних процедур по суті.

У процесі контролю операцій з грошовими коштами необхідно розв'язати такі основні завдання:

- 1) підтвердити реальне існування залишків грошових коштів на відповідних рахунках;
- 2) перевірити правильність відображення в обліку операцій з грошовими коштами;
- 3) переконатися у правильності і достовірності подання і розкриття

інформації про залишки грошових коштів, їх рух у фінансовій звітності та в примітках до неї;

4) ознайомитися з умовами зберігання готівки та інших грошових документів у касі;

5) вивчити фактичний порядок документального оформлення операцій знаходження і вибуття грошових коштів, ведення касової книги та книги реєстрації грошових документів, обліку касових операцій;

б) установити законність і достовірність операцій з надходження і списання коштів з банківських рахунків та правильність їх відображення.

З метою належної підготовки до проведення контролю грошових коштів необхідно завчасно з'ясувати основні можливі порушення і зловживання, щоб передбачити в плані проведення аудиту необхідних аудиторських процедур та їхніх виконавців.

До основних видів таких порушень і зловживань щодо законності й достовірності відображення в обліку грошових коштів можна віднести такі випадки (рис. 3.2).

З огляду на зміст можливих порушень аудитор визначає основні джерела інформації, що регламентують порядок здійснення вказаних операцій та підтверджують факт їх здійснення і порядок відображення в обліку та звітності.

Доцільно буде розглянути особливості інформаційного забезпечення аудиторського процесу грошових коштів.

Інформаційне забезпечення – це цілеспрямована робота по збору інформації, її реєстрації, передаванню, обробці, узагальненню, зберіганню та пошуку суб'єктами контролю з метою використання для управління [61, с. 158].

Завданням інформаційного забезпечення є інформування учасників контрольного процесу про стан об'єкту, який контролюється, про його функціонування відповідно до нормативно-правових актів.

ОСНОВНІ ВИДИ ПОРУШЕНЬ ТА ЗЛОВЖИВАНЬ В ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ
недотримання встановлених (законодавчими, нормативно-правовими, внутрішньо розпорядчими документами) норм використання грошових коштів
неправомірність списання втрат за рахунок винних осіб (нестачі, псування, крадіжки) грошових коштів суб'єкта господарювання на витрати діяльності
незаконне привласнення грошових коштів з каси підприємства шляхом маніпулювання обліковими записами та фальсифікації первинних документів
недостовірне відображення курсових різниць, недотримання вимог валютного законодавства при здійсненні операцій з іноземною валютою
відсутність фактичної наявності грошових коштів за умови відображення їх у балансі підприємства
відсутність аналітичного обліку грошових коштів або неповнота відображення даної інформації в регістрах аналітичного обліку
невідповідність даних синтетичного й аналітичного обліку про наявність грошових коштів, невідповідність інформації, що наведена в Головній книзі та фінансовій звітності

Рис. 3.2. Види порушень та зловживань в обліку грошових коштів

Якість облікової інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, проявляється через критерії – вимоги до неї (табл. 3.1.).

До предмета контролю грошових коштів підприємства належать процеси та явища, відображені документально, пов'язані з рухом грошових коштів, їх залишками, оцінкою.

Інформаційне забезпечення аудиту грошових коштів, їхніх еквівалентів можна згрупувати наступним чином: законодавчі та нормативні документи; наказ про облікову політику; наказ про затвердження ліміту готівки в касі; договори та інша документація з банками; акти інвентаризації готівки в касі; договори про матеріальну відповідальність з особами, які ведуть касові операції; накази, розпорядження щодо виплати грошових коштів; Облікові регістри аналітичного й синтетичного обліку про рух грошових коштів у касі та банках; матеріали внутрішнього аудиту, висновки різних експертів; фінансова звітність

(баланс, звіт про рух грошових коштів); первинні документи та інші бухгалтерські документи (прибутковий касовий ордер (ПКО), видатковий касовий ордер (ВКО), журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових документів, касова книга, книга обліку прийнятих і виданих касиром грошей, грошовий чек, обява на внесення готівки, супровідна відомість до сумки з грошовою виручкою, фіскальний касовий чек на товари (послуги), фіскальний касовий чек видачі коштів, розрахункова квитанція, платіжна відомість, розрахунково-платіжна відомість, платіжне доручення, гарантійне доручення, платіжна вимога-доручення, банківська платіжна картка (БПК), виписка з банку, інші документи, передбачені наказом про облікову політику підприємства).

Таблиця 3.1

Вимоги до обліково-аналітичної інформації

Вимоги	Характеристика
1	2
Своєчасність	Дає можливість раціонально та активно впливати на хід фінансово-господарської діяльності
Точність	Інформація має достовірно відображати процес функціонування системи. Усі її показники повинні мати однозначний зміст, який не допускає різних тлумачень
Порівнянність	Інформація повинна своєчасно надходити до споживача (структурного підрозділу, співробітника), до того ж раніше, ніж зміниться описувана ситуація, інакше вона втрачає своє значення
Повнота (достатність)	Кількість інформації повинна бути мінімальною, але достатньою для оцінки ситуації та прийняття рішення на певному рівні управління
Корисність (доцільність)	Передбачає, що в інформаційному потоці не повинно бути даних, показників, не потрібних для вирішення конкретної проблеми або для структурної ланки управління. Інформація повинна відповідати основній меті, задля якої її підготували
Доступність	Полягає у необхідності подавати інформацію у формі, яка не потребує додаткового опрацювання і не ускладнює процесу прийняття рішення
Рентабельність	Зводиться до підготовки такої кількості інформації, яка не повинна коштувати більше, ніж її використання
Адресність	Інформацію слід доводити до відповідального виконавця та користувача
Адекватність	Реальне відображення дійсності, в якій наявні всі суттєві й відкинуті несуттєві ознаки
Адаптивність	Це здатність облікової інформації реагувати на зміни зовнішнього середовища з метою задоволення інтересів користувачів для прийняття раціональних управлінських рішень

В ході контролю Звіту про рух грошових коштів контролер використовує різні специфічні прийоми та способи аудиту: спостереження, опитування, анкетування, запит, порівняння, тестування, документальна перевірка, аналіз, узагальнення, що здійснюється суцільним або вибірконим способом.

Основними прийомами контролю Звіту про рух грошових коштів є: документальний контроль, розрахунково-аналітичні прийоми, прийоми фактичного контролю.

Вище згадані прийоми включають: документальну перевірку за формою, суттю та змістом, арифметичну, логічну, експертну, зустрічну перевірку, статистичне дослідження, анкетування, тестування, оцінку документів за даними кореспондуючих рахунків, опитування, оцінка, прийоми економічно-математичних методів, підрахунок, перерахунок, інвентаризацію, спостереження, запит, порівняння, вибіркочу документальну перевірку, узагальнення та інші.

Перед розглядом сучасного стану та розробкою пропозицій з удосконалення методики контролю звіту про рух грошових коштів необхідно визначити, що є джерелом інформації для здійснення його перевірки. До загальних джерел належать: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до фінансової звітності, Головна книга, первинні документи за касовими і банківськими операціями з грошовими коштами, облікові реєстри поточного обліку операцій з грошовими коштами (відомості, книги); банківські виписки; договори, контракти, угоди, на підставі яких виконувалися платежі (надходження) грошових коштів; матеріали інвентаризації каси; відповіді на запит у банк, до постачальників, покупців, страхових компаній з підтвердження здійснених платежів грошовими коштами; робочі документи внутрішнього контролера; інформація, отримана від керівництва підприємства-клієнта; дані із зовнішніх джерел про валютні курси тощо.

На початковій стадії контролю пропонується проведення інвентаризації грошей в касі. За підсумками інвентаризації необхідно отримати наступні докази:

- 1) наявності та права власності на грошові кошти, грошові документи, еквіваленти грошових коштів;
- 2) умови збереження грошових коштів у касі і напрями їх використання;
- 3) наявність договорів про повну матеріальну відповідальність;
- 4) терміни проведення інвентаризацій та правильність оформлення їх результатів;
- 5) відповідність дотримання чинного законодавства при використанні РРО та дотримання касової дисципліни;
- б) наявність та правильність заповнення журналів реєстрації прибуткових та видаткових касових документів та інші.

Наступним етапом перевірки є безпосереднє вивчення операцій з грошовими коштами. Цей етап передбачає перевірку первинних документів для підтвердження інформації, що міститься в Звіті про рух грошових коштів. Перевірка складається з наступних операцій:

- 1) перевірка відповідності показників синтетичного та аналітичного обліку грошових коштів;
- 2) перевірка наявності та правильності складання первинних документів по операціях з грошовими коштами, заповнення всіх реквізитів, та наявність на кожну операцію підтверджуючих документів;
- 3) відповідність і узгодженість даних синтетичного і аналітичного обліку грошових коштів з даними Головної книги, оборотної відомості, фінансової звітності;
- 4) ознайомлення з договором на банківське обслуговування та з'ясування того, скільки рахунків і в яких банках має підприємство;
- 5) оцінка правильності проведення операцій з іноземною валютою;
- б) перевірка правильності складання бухгалтерських кореспонденцій по операціях з грошовими коштами;

7) співставлення інформації, яка отримана від банків, постачальників, покупців, інших установ по операціях з грошовими коштами та порівняння її з даними обліку підприємства, що перевіряється .

До переваг інформації, яка міститься в первинних документах можна віднести повноту і деталізацію, але цей етап перевірки потребує достатніх витрат часу контролера.

Перевірку звіту слід проводити у такій послідовності:

– *формальна перевірка* (полягає в перевірці заповнення реквізитів звітності, відповідності підписів посадових осіб, визначення виду діяльності підприємства, наявності усіх передбачених показників, наявності необумовлених виправлень, своєчасності подання фінансової звітності відповідним державним органам, виконанні зауважень (якщо мали місце) фінансових органів, щодо складання звітності);

– *аналітична перевірка* (полягає в виявленні проблемних місць і суттєвих відхилень в звітності за допомогою тестів, що дозволяє встановити факти помилок і порушень);

– *перевірка по суті* (полягає в проведенні арифметичної перевірки показників Звіту про рух грошових коштів, їх узгодженості та взаємоув'язки з фінансовою звітністю, обліковими реєстрами, зведеними документами).

Наступним етапом є перевірка фінансових показників (аналіз показників, вивчення їх у динаміці, порівняння з середніми показниками по галузі). Це можуть бути наступні показники:

– коефіцієнт ліквідності грошових потоків, який характеризує здатність підприємства покривати необхідні витрати грошових коштів позитивним грошовим потоком у звітному періоді;

– коефіцієнт якості чистого грошового потоку, який визначає якість чистого грошового потоку за рахунок збільшення питомої ваги чистого прибутку, що отриманий від реалізації продукції і зниження її собівартості;

– коефіцієнт достатності чистого грошового потоку, який визначає достатність акумульованого підприємством чистого грошового потоку з позицій його потреб;

– коефіцієнт ефективності грошового потоку в досліджуваному періоді, який визначає результативність управлінських рішень щодо грошових потоків, їх вплив на стан фінансової рівноваги [14,с.130].

Поетапна перевірка правильності заповнення статей Звіту про рух грошових коштів в розрізі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності повинна забезпечити аудитора доказами за наступними основними аспектами:

1) правильність віднесення руху грошових коштів до відповідного виду діяльності в залежності від характеру господарської діяльності підприємства;

2) правильність віднесення та розподілення грошових коштів між відповідними видами діяльності тих операцій, що включають суми коштів від декількох видів діяльності підприємства;

3) виявлення негрошових операцій, які не повинні включатись в Звіт про рух коштів;

4) перевірка внутрішніх змін в складі коштів і їх еквівалентів, які не повинні відображатись в звіті;

5) перевірка розкриття необхідної інформації про рух грошових коштів у Примітках до фінансової звітності.

Для дослідження комплексної методики контролю звіту про рух грошових коштів, яка забезпечила б логічну детальну перевірку даного звіту, на рис. 3.3 наведено схему проведення такої перевірки.

Особливість звіту про рух грошових коштів полягає у застосуванні двох методів складання звіту про рух грошових коштів: непрямого методу складання Розділу з руху коштів у результаті операційної діяльності; прямого методу – для формування показників по розділах з руху коштів у результаті фінансової та інвестиційної діяльності. Ця особливість вимагає використання відповідних робочих документів.

Рис. 3.3. Схема проведення контролю звіту про рух грошових коштів

При прямому методі складання звіту про рух грошових коштів контролер на основі виписок банку та касових документів здійснює вибірку надходжень або витрачань грошових коштів за фінансовою та інвестиційною діяльністю.

Отже, вивчивши зміст основних джерел інформації контролю грошових коштів та аналізуючи основні порушення відображення вказаних операцій, контролер попередньо оцінює властивий ризик щодо наявності суттєвих викривлень та розробляє план подальших процедур проведення контролю.

3.2. Організація контролю грошових коштів на підприємстві

Будучи значущим і важливим об'єктом діяльності підприємства грошові кошти потребують контролю і формування звітності. Теоретично можливі три підходи до встановлення правил обліку на підприємстві: централізований, децентралізований і змішаний. При першому підході ведення обліку регламентується з єдиного центру. При чому особливого значення не має, державний це орган або громадське об'єднання. Другий підхід передбачає індивідуалізацію правил бухгалтерського обліку для кожного господарюючого суб'єкта. Хоча він забезпечує максимальну адекватність облікових процедур характеру діяльності підприємства, в сучасних умовах господарювання він неприйнятний. Нарешті, можливо розумне поєднання елементів першого і другого підходів. Світовий досвід підказує, що при даному способі за централізованим регулюванням залишається встановлення основних правил і принципів ведення обліку, що забезпечують доступність і корисність фінансової інформації.

В процесі обліку грошових коштів можна виділити такі етапи:

- 1) первинний облік – фіксується в документах (типова форма КО-1, КО-2, КО-3, КО-4, КО-5, платіжне доручення, виписки банку);
- 2) поточний облік – аналітичний і синтетичний, фіксується в облікових регістрах (Журнал 1 і відомості 1.1, 1.2, 1.3);
- 3) зведений, узагальнюючий – синтетичний облік та звітність.

До наявних облікових проблем стосовно руху та наявності грошових коштів слід віднести: визнання та класифікацію грошових коштів; правильне їх відображення у фінансовій звітності; організацію контролю над процесом збереження та використання грошових коштів; оптимізацію надходжень і виплат готівки та формування інформаційної бази даних для аналізу отриманих і втрачених вигод від проведених заходів; повноту та своєчасність відображення в системі обліку руху грошових коштів [106, с. 118].

Нині важливою є необхідність повної автоматизації обліку грошових коштів, що забезпечить високу точність облікових даних, пов'язаних із рухом грошових коштів.

Грошові кошти, а також і операції, що формують грошові потоки, вимагають детального обліку і контролю. Грошові кошти є однією з відповідальних ділянок внутрішньогосподарського контролю, оскільки значна частина зловживань відбувається шляхом розкрадань готівки з каси підприємства. Для контролю за використанням коштів формуються економічні служби на підприємстві. А з метою контролю в області обліку і в області дотримання законодавства застосовують перевірки. Перевірка може бути як внутрішня, так і зовнішня з залученням сторонніх інспекторів.

Процес організації внутрішньогосподарського контролю починається з формування мети та відповідних завдань проведення контролю.

Метою внутрішньогосподарського контролю операцій з грошовими коштами є забезпечення збереження грошових коштів, повноти оприбуткування, раціонального та економного використання, дотримання касової дисципліни й встановленого порядку безготівкових розрахунків.

Процес здійснення операцій з грошовими коштами не є хаотичним процесом, а регулюються і контролюються державою, на основі відповідних законів, постанов, наказів, інструкцій, положень, методичних матеріалів з обліку і звітності, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Вони необхідні для встановлення законності та достовірного відображення господарських операцій, відповідності ведення бухгалтерського обліку фінансовій звітності, а також для проведення аналізу.

До законодавчих джерел інформації відносять:

1. Нормативно-правові акти, що регулюють операції з грошовими коштами: Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою Правління НБУ від 12.2004 № 637; Указ Президента України «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки» від 12.06.95 № 436/95; Постанова Правління НБУ

«Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» від 06.06.2013 № 210.

2. Нормативно-правові акти в частині регулювання безготівкових розрахунків: Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121–111; Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах затверджена постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492; Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті затверджена Постановою Правління НБУ від 21.01.04 № 22; Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.94 № 185/94-ВР.

3. Стандарти обліку: НП(С)БО 1 [84] «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджений наказом МФУ № 73 від 07.02.2013; П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» затверджений наказом МФУ № 91 від 26.04.2000; П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» затверджений наказом МФУ № 193 від 10.08.2000 [97].

Серед облікових джерел контролю – Наказ про облікову політику підприємства, первинна документація з обліку грошових коштів, касова звітність про рух грошових коштів та грошових документів на рахунках підприємства, виписки банків про рух грошових коштів, реєстри аналітичного та синтетичного обліку за рахунками 30 «Готівка», 31 «Рахунки в банках», 33 «Інші кошти», бухгалтерська звітність (форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів», форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»).

Залежно від суті господарських операцій та основних напрямів контролю грошових коштів у процесі внутрішньогосподарського контролю застосовують ряд способів і прийомів:

1) органолептичні: інвентаризація, вибіркові та суцільні спостереження, обстеження, експертизи;

2) розрахунково-аналітичні: економічний аналіз, статистичні розрахунки, інформаційне моделювання;

3) документальні: формальна, нормативно-правова, арифметична перевірки окремого документа, зустрічна перевірка документів, аналітична (камеральна) перевірка звітності та балансів, отримання пояснень від посадових осіб;

4) узагальнення та реалізація результатів контролю: групування, документування результатів контролю, прийняття рішення за результатами контролю, контроль за виконанням прийнятих рішень [12, с. 191].

Під час оцінювання аудитором внутрішнього контролю підприємства враховуються такі компоненти та фактори (рис. 3.4).

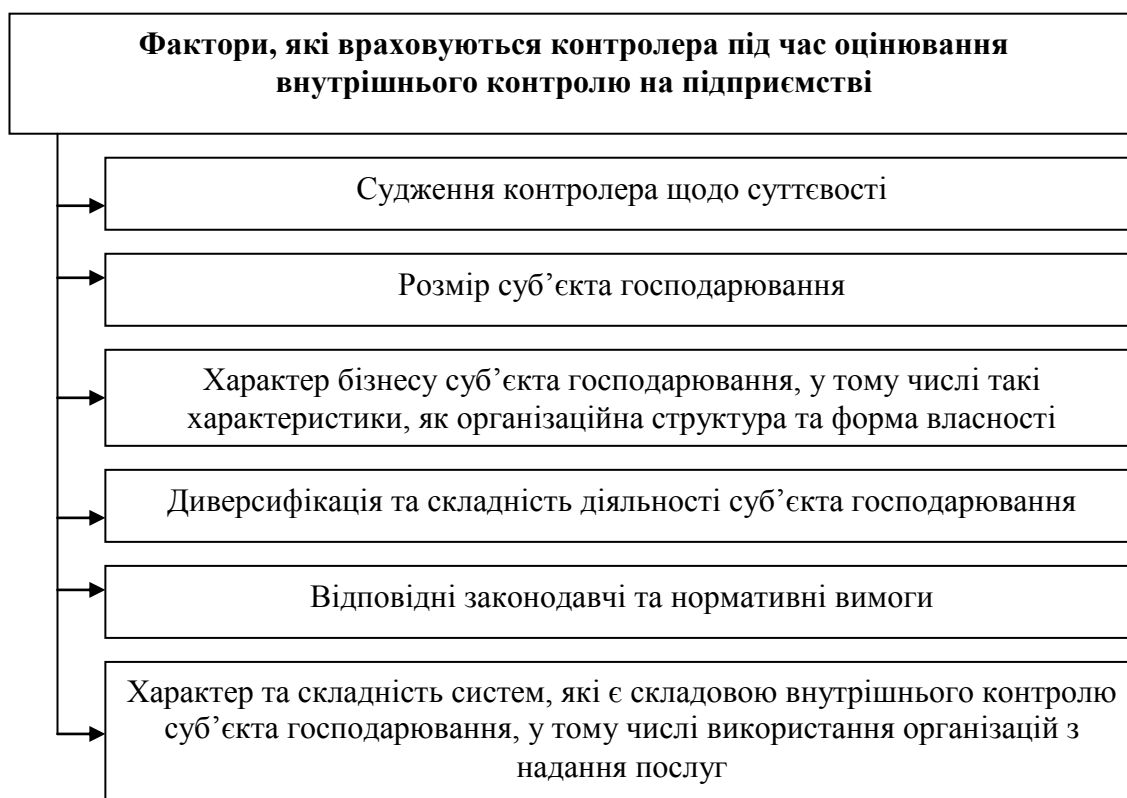

Рис. 3.4. Фактори, які враховуються аудитором під час оцінювання внутрішнього контролю в товаристві з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина»

Провівши дослідження вважаємо, що в процесі внутрішньогосподарського контролю грошових коштів необхідно виділити три основні етапи: організаційно-підготовчий, етап перевірки та заключний етап.

На першому етапі проведення внутрішньогосподарського контролю грошових коштів перевіряючий з'ясовує такі основні питання як: склад

грошових коштів; наявність договорів матеріальної відповідальності; забезпечення належних умов зберігання грошових коштів. Перевіряючий також досліджує систему організації бухгалтерського обліку, в частині дотримання положень облікової політики, зокрема: оцінка наказу про облікову політику, графік документообігу, субрахунки та аналітичні рахунки в робочому плані рахунків; графік інвентаризацій; форми реєстрів податкового обліку; забезпечення організації бухгалтерського обліку у відповідності з діючими вимогами; забезпечення розподілу функціональних обов'язків посадових осіб, які відповідають за стан і рух грошових коштів; забезпечення періодичним проведенням інвентаризації грошових коштів; перевірка наявності форм первинної документації по всіх господарських операціях з грошовими коштами; наявність на підприємстві наказу керівника, який встановлює періодичність перевірок; перевірка дотримання вимог щодо виведення результатів проведених інвентаризацій; дотримання діючих норм ведення готівкових операцій [56, с. 90].

На другому етапі здійснюється безпосередньо процедура перевірки, який розпочинається з інвентаризації каси та грошових еквівалентів. Інвентаризація проводиться раптово. На початку інвентаризації перевіряючий отримує від касира розписку, що всі прибуткові й видаткові документи здані в бухгалтерію та вся готівка, що надійшла, оприбуткована, а видана – списана на витрати.

Інвентаризація грошових коштів в дорозі здійснюється шляхом порівняння сум на відповідних субрахунках з даними квитанцій банківських установ, поштових відділень, копій супровідних відомостей на здачу виручки інкасаторам банку тощо.

На даному етапі перевірки перевіряючий здійснює:

- 1) перевірку на підтвердження інформації про фактичні залишки грошових коштів та їх еквівалентів у касі та на поточних рахунках в банківських установах;

- 2) контроль дотримання чинного законодавства за операціями з грошовими коштами;

3) перевірку своєчасності і правильності документального оформлення оприбутковування і видачі грошових коштів та їх еквівалентів первинними документами типової форми;

4) перевірку правильності перенесення початкових залишків по грошовим коштам;

5) перевірку дотримання підприємством встановленого ліміту зберігання готівкових коштів;

6) контроль зіставності даних аналітичного, синтетичного обліку, Головної книги і Балансу;

7) перевірку стану грошових коштів на рахунках на день проведення перевірки за даними виписок банку і за балансом підприємства;

8) перевірка законності відкриття підприємством рахунків у банку, своєчасності одержання і обробки виписок банку по всіх рахунках;

9) оцінка правильності проведення взаємозаліків з кредитною установою.

На третьому етапі результати контролю узагальнюються, здійснюється аналіз виявлених порушень та встановлюється їх вплив на господарський процес. За результатами проведення внутрішньогосподарського контролю грошових коштів складається висновок щодо виявлених відхилень та встановлених порушень, крім того зазначаються заходи щодо вирішення та поліпшення проблемних питань щодо достатності забезпечення підприємством заходів по збереженню та захисту грошових коштів, їх обліку та підвищення рівня внутрішнього контролю за ними. Також на цьому етапі здійснюється контроль за виконанням прийнятих рішень та реалізацією розроблених заходів щодо усунення і недопущення у майбутньому виявлених порушень.

Основні порушення з якими найчастіше зустрічається перевіряючий:

- 1) помилки в оформленні прибуткових і видаткових касових ордерів;
- 2) помилки в розрахунках;
- 3) перевищення ліміту каси та встановлених строків використання виданої під звіт готівки;

- 4) зловживання службовим становищем (неоприбуткування і привласнення грошей; надлишкове списання грошей по касі, тощо);
- 5) невиконання або неякісне виконання службових обов'язків (формально підписують документи, не зрозумівши їх зміст, інвентаризація проводиться лише на папері, придбання проводяться там, де відповідальна за це посадова особа отримує особисту вигоду та ін.);
- б) неправильна оцінка операцій із заготівлі, виробництва чи реалізації з точки зору доцільності й економічності.
- 7) неправильно складена кореспонденція рахунків тощо.

Керівництво підприємств має розуміти, що грошові кошти здатні приносити економічну вигоду тільки тоді, коли вони раціонально і ефективно використовуються.

Отже, підводячи підсумок вище викладеного вважаємо, що контроль грошових коштів є важливим та невід'ємним елементом системи контролю на підприємстві та держави у цілому.

3.3. Аналіз фінансового стану підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» створено в 2015 році, розташоване в с. Юрківці, Заставнівський район, Чернівецька область, займається вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Метою діяльності підприємства є здійснення виробничої, господарської та комерційної діяльності, задоволення суспільних потреб у продукції, роботах, послугах і реалізація на основі одержаного прибутку соціальних та економічних інтересів акціонерів товариства.

Підприємство є юридичною особою від дня його державної реєстрації та здійснює свою діяльність відповідно до чинного законодавства та Статуту.

Майно товариства складається з основних засобів та оборотних коштів, а також цінностей, вартість яких відображено в балансі. Товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» є власником:

- майна, переданого йому засновником у власність;
- продукції, виробленої товариством у результаті господарської діяльності;
- іншого майна, набутого на підставах, не заборонених чинним законодавством.

Товариство має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в банку, товарний знак, який затверджується правлінням товариства, печатку зі своєю назвою.

Статутний фонд товариства становить 315 500 гривень, який поділено на 1262000 простих іменних акцій номінальною вартістю 0,25 грн. Товариство може змінювати розмір статутного фонду.

Прибуток товариства утворюється з надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних і прирівняних до них витрат і витрат на оплату праці. З балансового прибутку товариства сплачуються відсотки за кредитами, а також вносяться передбачені законодавством України податки.

Порядок розподілу чистого прибутку та покриття збитків визначається відповідно до чинного законодавства України. Товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» створює: резервний фонд; фонд дивідендів (прибутку, що розподіляється); фонд виробничого розвитку; фонд соціального забезпечення.

Резервний фонд створюється у розмірі не менше 25% статутного фонду шляхом щорічного відрахування не менше 5% чистого прибутку.

Фонд сплати дивідендів створюється за рахунок чистого прибутку. Фонд виробничого розвитку створюється за рахунок чистого прибутку шляхом щоквартальних відрахувань встановлених зборами акціонерів відсотків чистого прибутку.

Фонд соціального забезпечення створюється за рахунок чистого прибутку шляхом щоквартальних відрахувань встановлених зборами акціонерів відсотків чистого прибутку.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, а також веде статистичну звітність та подає її у встановленому порядку до державної статистики та до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства.

Відтак необхідно систематично, детально і в динаміці аналізувати фінанси підприємства, оскільки від поліпшення фінансового стану підприємства залежить його економічна перспектива.

Фінансова стійкість підприємства характеризується достатньою фінансовою забезпеченістю безперервності основних видів діяльності, фінансовою незалежністю від зовнішніх джерел фінансування, здатністю маневрувати власними коштами, достатнім забезпеченням матеріальних оборотних засобів власними джерелами покриття, станом виробничого потенціалу (табл. 3.2.).

Коефіцієнт фінансової залежності – валюта балансу ділиться на власний капітал (підсумок розділу 1 пасиву). Цей коефіцієнт є оберненим до коефіцієнта автономії. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. Якщо його значення наближається до одиниці (або 100 %), то це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство, якщо перевищує одиницю – навпаки.

Аналіз фінансової стійкості товариства з обмеженою відповідальністю
«Мрія Фармінг Буковина»

Показники, методика розрахунку	На початок 2017 р.	На кінець 2017 р.	Відхилення, +/-
1.Коефіцієнт фінансової незалежності, автономності, концентрації (частка власного капіталу в загальній сумі капіталу)	0,65	0,69	0,04
2.Коефіцієнт фінансової залежності (відношення валюти балансу до власного капіталу)	1,52	1,44	-0,08
3.Коефіцієнт фінансової стабільності (частка власного капіталу і довгострокових зобов'язань у валюті балансу)	0,65	0,69	0,04
4.Коефіцієнт заборгованості (відношення позикового капіталу і власного капіталу)	0,34	0,30	-0,04
5.Коефіцієнт фінансування (відношення власного капіталу до позикового)	1,89	2,25	0,36
6.Коефіцієнт фінансової маневреності (відношення власних оборотних коштів до власного капіталу)	0,92	0,93	0,01
7.Коефіцієнт інвестування (відношення власного капіталу до необоротних активів)	1,65	1,98	0,33

Значення цього коефіцієнта у 2016 році – 1,52, то це означає, що в кожній 1,52 грн, вкладеній в активи підприємства, 52 коп. позичено. У 2017 році – 1,44, що є позитивним і свідчить про те, що товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» в динаміці зменшує свою залежність від кредиторів (на 0,8 пунктів), а тому в 1,44 – лише 44 коп. – є позиченими.

Коефіцієнт маневрування власного капіталу – власні кошти (2-й розділ активу) діляться на власний капітал (підсумок розділу 1 пасиву балансу). Цей коефіцієнт показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку частину вкладено в оборотні кошти, а яку – капіталізовано. Значення цього показника може змінюватися залежно від структури капіталу і галузевої належності підприємства (норматив – 0,4... 0,6). За даними аудиторського дослідження його величина у 2017 році становить 0,93, а у 2016 році – був 0,92. Нормальним напрямком позитивних змін фінансового стану підприємства є його збільшення, тому в досліджуваному аналізі даного показника свідчить про збільшення можливості товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» вільно маневрувати власними коштами.

Зниження рівня коефіцієнта заборгованості свідчить про посилення незалежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про підвищення фінансової стійкості.

Проілюструємо динаміку коефіцієнтів фінансової стійкості товариства на рисунку 3.5.

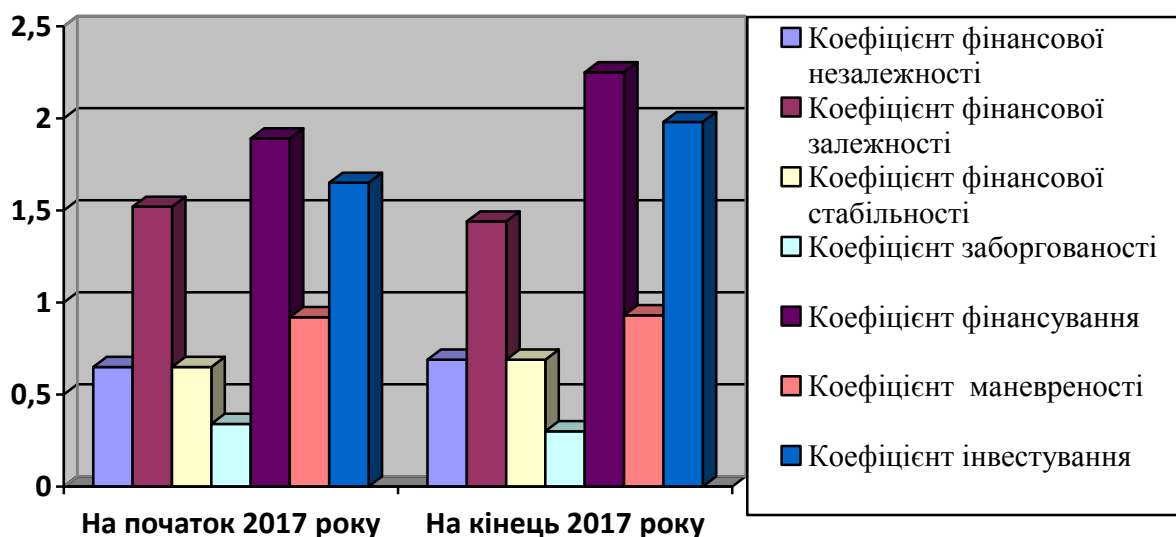

Рис. 3.5. Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості товариства «Мрія Фармінг Буковина» у 2017 році.

Як видно з рисунка 3.5., більшість показників фінансової стійкості засвідчують її зміцнення протягом року, що слід розцінити позитивно.

Доцільно також проаналізувати сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності (табл. 3.3). Основними з них є коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності. Знаменник в усіх наведених показників один – поточні пасиви, тобто термінові невідкладні зобов'язання.

Значення показника загальної ліквідності (покриття) показує, скільки грошових одиниць обігових коштів припадає на кожен грошову одиницю короткострокових, тобто невідкладних зобов'язань. Критичне значення цього коефіцієнта – 1, значення 1 – 1,5 означає, що підприємство вчасно ліквідує борги. В досліджуваного підприємства цей показник на рівні 2,11, що є на нормальному рівні.

Таблиця 3.3

Аналіз показників ліквідності та платоспроможності товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» за 2017 рік

Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення
1. Загальний коефіцієнт ліквідності	1,75	2,11	0,36
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,08	0,11	0,03
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,01	0,01	0,00
4. Коефіцієнт маневреності функціонального капіталу	0,95	0,94	-0,01
5. Питома вага оборотних коштів в активах	0,60	0,65	0,05

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності повинно перебувати в межах 0,2 – 0,35. Він характеризує здатність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість. Аналіз показника абсолютної ліквідності товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» свідчить про те, що він становить 0,01, що свідчить про те, що підприємство не в змозі погасити термінові зобов'язання. А це що свідчить про його недостатню спроможність задовільнити термінові вимоги кредиторів.

Проілюструємо динаміку показників ліквідності підприємства на рисунку 3.6.

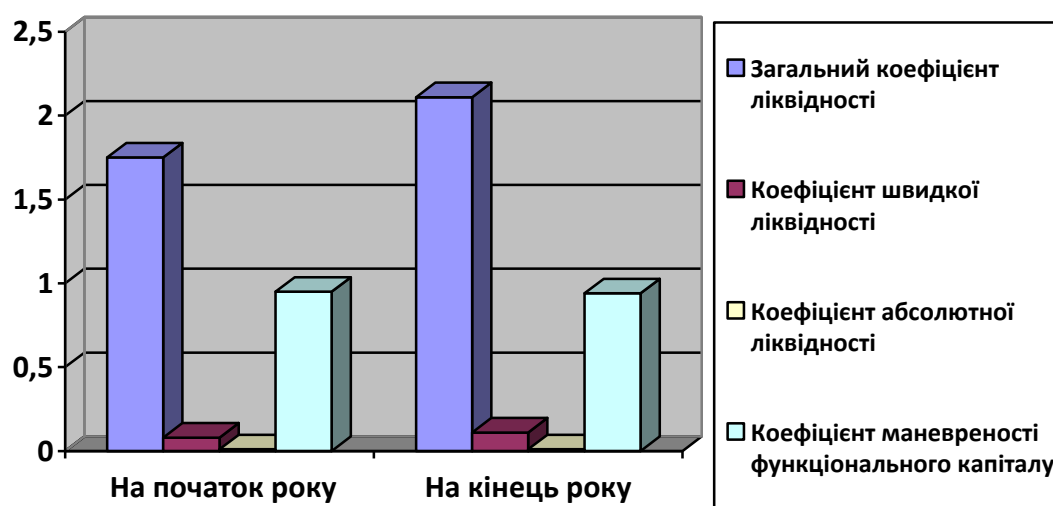

Рис. 3.6. Динаміка коефіцієнтів ліквідності Товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» за 2017 рік.

Дані діаграми на рисунку 3.6. свідчать про зростання переважної кількості індикаторів ліквідності активів підприємства і їх наближення до теоретично прийнятного значення, однак, значення коефіцієнта абсолютної ліквідності все ще перебуває на неприйнятно низькому рівні, що свідчить про нестачу у нього абсолютно ліквідних коштів.

Ліквідність підприємства є важливим критерієм оцінки його фінансового стану акціонерами, банками, постачальниками та іншими партнерами. Ліквідність є одна з найважливіших умов стійкого фінансового стану нашого підприємства товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина».

Ліквідність підприємства – це його спроможність перетворювати активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів по мірі настання їх строку. Розрізняють показники загальної і термінової ліквідності. Загальна ліквідність визначається на початок і кінець року як відношення поточних активів до поточних зобов'язань, тобто цей показник ідентичний коефіцієнту платоспроможності.

Високоліквідними засобами сільськогосподарських підприємств виступають грошові засоби в касі і на поточних рахунках в банку, так як вони у будь-який час можуть бути використані для оплати заборгованості. Наступними за ступенем ліквідності активами є цінні папери і дебіторська заборгованість за відвантажені товари і надані послуги. Менш ліквідними є прострочена заборгованість за відвантажені товари, що не оплачені в строк покупцями за розрахунковими документами, термін оплати якої невідомий.

Залежно від ступеня ліквідності, швидкості перетворення у кошти, активи підприємства поділяються на такі групи: активи найбільш ліквідні; активи, які швидко реалізуються; активи, що повільно реалізуються; активи, що важко реалізуються. Пасиви балансу аудиторі групують за строками їх оплати: негайні пасиви; короткострокові пасиви; довгострокові пасиви; постійні пасиви. Зіставлення найбільш ліквідних коштів і швидко реалізованих активів з негайними пасивами дає змогу визначити поточну ліквідність. Порівняння

активів, які повільно реалізуються з довгостроковими пасивами відображає перспективну ліквідність. Поточна ліквідність свідчить про платоспроможність підприємства на найближчий період. Перспективна ліквідність є прогнозом платоспроможності на підставі порівняння майбутніх надходжень і платежів.

Ліквідність балансу – це рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

Для визначення ліквідності проведемо перегрупування майна та джерел його утворення та узагальнимо дані у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Ліквідність балансу товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» за 2017 рік, тис. грн.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Платіжний надлишок або нестача	
						На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Найбільш ліквідні активи (А1)	6,1	1,2	Негайні пасиви (П1)	463,5	489,6	-457,4	-488,4
Активи, що швидко реалізуються (А2)	47,2	51,1	Короткострокові пасиви (П2)	187,2	83,9	140,0	32,8
Активи, що повільно реалізуються (А3)	1086,8	1162,5	Довгострокові пасиви (П3)	-	-	1086,8	1162,5
Активи, що важко реалізуються (А4)	745,6	651,2	Постійні пасиви (П4)	1235,0	1292,5	-489,4	-641,3
Баланс	1885,7	1866,0	Баланс	1885,7	1866,0	x	x

На підставі розрахованих в табл. 3.4 показників ми бачимо, що товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина за рахунок найбільш ліквідних активів не може погасити негайні пасиви, внаслідок чого на кінець року утворюється платіжна нестача на суму 488,4 тис. грн. Внаслідок цього наше підприємство є неплатоспроможним на найближчий період.

Проте позитивним є те, що за рахунок активів, що швидко реалізуються ми можемо покрити короткострокові пасиви, і навіть з надлишком, тому ці

кошти (140,0 тис грн. на початок і 32,8 тис грн. на кінець року) можна спрямувати на покриття інших потреб підприємства. Покриття довгострокових пасивів забезпечується активами, що реалізуються повільно в повній мірі (платіжний надлишок 1162,5 тис грн. на кінець року). Проте постійні пасиви не забезпечені активами, що важко реалізуються (платіжна нестача 4537 тис грн. на кінець звітного періоду).

У разі, якби виконувались всі чотири умови, баланс вважався б абсолютно ліквідним. Найбільш суттєвим є порівняння підсумків за трьома першими групами. Результати порівняння перших двох груп свідчать про поточну ліквідність, третьої групи – про перспективну ліквідність. Товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» є лише частково ліквідним, оскільки виконуються дві з чотирьох умов порівняння активу та пасиву. Проте в перспективі досліджуване підприємство, якщо брати до уваги порівняння третьої групи, має значний запас ліквідності.

Проілюструємо динаміку показників, що характеризують ліквідність балансу, на рисунку 3.7.

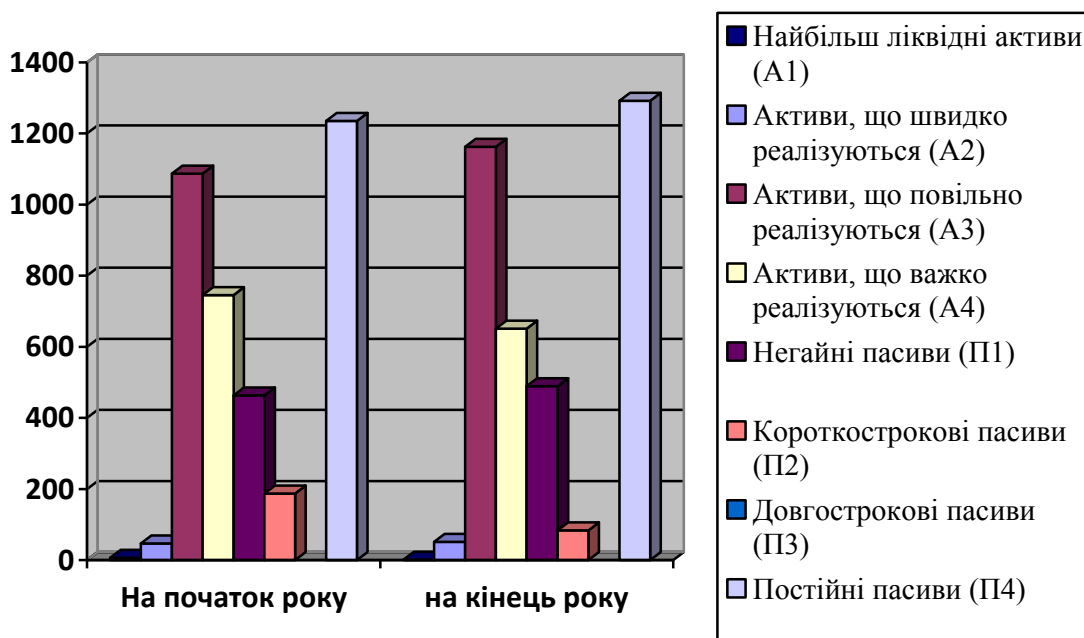

Рис. 3.7. Динаміка груп активів і пасивів балансу, які використовуються для оцінки його ліквідності

Як впливає з рисунку 3.7., у підприємства, як на початок року, так і на кінець, відсутні постійні пасиви. Найбільш ліквідні пасиви, як скоротилися до кінця року, є незіставно малими у порівнянні з негайними пасивами. Сума і частка активів, що важко реалізуються знизилася, а сума і частка активів, що повільно реалізуються, зростають. Таким чином ліквідність балансу у цілому стає достатньо проблемною.

Узагальнюючим показником роботи підприємства є отримання прибутку, який характеризує ефективність його діяльності. Тому аналіз фінансового стану підприємства є складною роботою. Слід зауважити, що нормативно-правові акти України з фінансових питань виділяють два види прибутку: чистий та прибуток, який є об'єктом оподаткування. Оскільки основним джерелом для аналізу фінансового стану підприємства є форми звітності, першою з яких як за номером, так і за значенням є баланс.

Основним джерелом чистого прибутку є фінансові результати від операційної діяльності, яку розглядають як основну діяльність підприємства, а також від інших видів діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.

Визначається фінансовий результат від операційної діяльності як сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшена на собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), витрат на збут, адміністративних та інших операційних витрат. Основні дані про фінансові результати досліджуваного підприємства відобразимо у табл. 3.5.

Дані таблиці свідчать, що протягом аналізованого періоду товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» погіршило фінансові результати, отримавши в 2017 році прибуток 57,4 тис грн., що є менше на 54,5 тис. грн. порівняно з попереднім роком. Головним чинником спаду прибутковості досліджуваного підприємства стало збільшення собівартості реалізації продукції, і разом з тим, практично зіставне незначне підвищення доходу (виручки) від реалізації продукції. Це свідчить про те, що діяльність підприємства в аналізованому періоді була менш ефективна, ніж в 2016 році.

Таблиця 3.5

Фінансові результати діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина», тис. грн.

№ п/п	Найменування статей	Роки		Відхилення за 2016 ± 2017 роки
		2016	2017	
1	2	3	4	5
1	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1062,9	1692,6	629,7
2	Непрямі податки та інші вирахування з доходу	177,1	282,1	105,0
3	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	885,8	1410,5	524,7
4	Інші операційні доходи	-	-	-
5	Інші доходи	103,7	4,1	-99,6
6	Разом чисті доходи	989,5	1414,9	747,7
7	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	667,2	1139,2	472,0
8	Інші операційні витрати в тому числі Фіксований сільськогосподарський податок	210,4 1,4	217,3 1,4	6,9 0,0
9	Разом витрати	877,6	1357,2	479,6
10	Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	111,9	57,4	-54,5
11	Податок на прибуток	-	-	-
12	Чистий прибуток (збиток)	111,9	57,4	-54,5

Динаміку визначальних факторів прибутковості підприємства зобразимо на рис. 3.8.

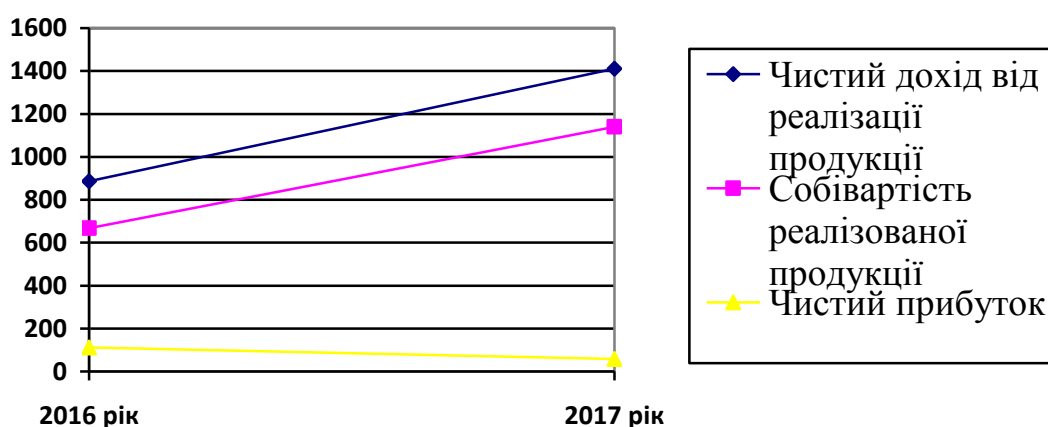

Рис. 3.8. Динаміка фінансових результатів Товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» у 2016 -2017 рр., тис. грн.

Також можна констатувати про значне зростання непрямих податків з доходів від реалізації продукції на 105 тис. грн., і, разом із тим, зниження інших доходів на 99,6 тис. грн. Все це вплинуло на зменшення удвічі чистого прибутку порівняно із 2016 роком.

Рентабельність є основним показником ефективності діяльності суб'єкта господарювання різних форм власності, які характеризують інтенсивність їх роботи та успішну життєдіяльність в умовах ринку та планування конкуренції.

Показник рентабельності показує, скільки гривень прибутку одержує підприємство від 1 грн. вкладеного в його діяльність капіталу, або при понесених витратах у розрахунку на 1 грн.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина в цілому, прибутковість різних напрямів діяльності, окупність витрат. Вони більш повно, ніж прибуток характеризують остаточні результати господарювання. Таким чином, рентабельність характеризує ефективність роботи підприємства, дає уявлення про спроможність підприємства збільшувати свій капітал.

Важливими факторами, що забезпечують зростання прибутку і рентабельності підприємства, є підвищення продуктивності праці, фондівіддачі, економія матеріальних ресурсів, рівень технічного прогресу. Урахування товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина таких факторів дасть змогу підвищувати ефективність його діяльності.

Наведемо показники рентабельності у табл. 3.6., для розрахунку яких скористаємося формами фінансової звітності 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина».

Як впливає з результатів аналізу за даними таблиці 3.6., всі без винятку показники рентабельності за аналізований період знизилися, що є небажаним. Аналіз показників рентабельності на товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина», що характеризує ефективність проведеної

діяльності.

Таблиця 3.6

Аналіз показників рентабельності товариства з обмеженою відповідальністю
«Мрія Фармінг Буковина %

Показники	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+,-)
1. Рентабельність активів	0,05	0,03	-0,02
2. Рентабельність власного капіталу	0,09	0,04	-0,05
3. Рентабельність основних засобів	0,15	0,08	-0,07
4. Рентабельність продукції	1,11	1,00	-0,11
5. Рентабельність продажу	0,10	0,03	-0,07

Коефіцієнт рентабельності активів у 2017 р. становить 0,03 грн., що припадає на 1 грн. вкладених активів. Даний коефіцієнт порівняно з 2016 р. зменшився на 20 %, що є негативним. У 2017 р. зменшується показник рентабельності основних засобів на 70 %. Даний показник показує, яка величина валового прибутку припадає на кожну гривню основних засобів.

Рентабельність товарної продукції розраховується як відношення чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) до собівартості і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності.

Рентабельність продажів є одним з найважливіших показників ефективності діяльності компанії. Цей коефіцієнт показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції. В товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина» він становить 0,10 та 0,03 в 2016 та 2017 роках відповідно.

На основі вище розрахованої таблиці можна зробити висновок, що оскільки показники рентабельності за 2016-2017 рр. значно знизилися, це свідчить про зменшення прибутковості та зниження ефективності роботи підприємства.

Отже, ми здійснили аналіз фінансового стану товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина», метою діяльності якого є отримання прибутку на основі найбільш повного задоволення потреб суспільства та народного господарства в його продукції, роботах і послугах шляхом об'єднання матеріальних,

трудових і фінансових ресурсів його учасників для здійснення господарської діяльності, збільшення виробництва, підвищення якості продукції та удосконалення технології.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що підприємство є прибутковим, однак його прибутковість знизилася порівняно з 2016 роком, що було передумовою для зниження рентабельності діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «Мрія Фармінг Буковина».

Традиційно використовують два методи розрахунку показників чистого грошового потоку за цим видом діяльності: прямий; непрямий.

За прямим методом для визначення суми чистого надходження застосовують послідовне наведення всіх основних статей надходжень та витрат, різниця яких показує збільшення або зменшення коштів. Тобто аналізуються валові грошові потоки за їх видами: виторг від реалізації, оплата рахунків постачальників, виплата заробітної плати, закупівля устаткування, залучення й повернення кредитів, виплата відсотків за ними і тощо. Джерелом інформації для складання такого звіту є дані бухгалтерського обліку. Обороти за відповідними рахунками (реалізація, розрахунки з постачальниками, короткострокові кредити тощо) коригуються на зміну залишків запасів, дебіторської й кредиторської заборгованості й у такий спосіб доводять до сум, що відображають тільки ті операції, які оплачені «живими грошми». У використанні прямого методу зацікавлені насамперед кредитні організації, яких турбує здатність підприємства генерувати грошові потоки, достатні для погашення позик. Однак він не дозволяє простежити трансформацію чистого прибутку у чистий грошовий потік.

Переваги прямого методу розрахунку: дозволяє показати за абсолютною величиною основні джерела: притоку й напрямки відтоку коштів; дає можливість робити оперативні висновки щодо достатності коштів для платежів за поточними зобов'язаннями; встановлює взаємозв'язок між реалізацією й грошовим виторгом за звітний період.

Узагальнений алгоритм розрахунку чистого грошового потоку від

операційної діяльності прямим методом відображається формулою:

$$\text{ЧГПОД} = \text{Вгр} + \text{ДЗ} + \text{Авогр} + \text{ІНОД} - \text{РП} - \text{ЗП} - \text{Пркр} - \text{ППФ} - \text{ІВОД},$$

де ЧГПОД – чистий грошовий потік від операційної діяльності;

Вгр – грошова виручка від реалізації продукції у відповідному періоді; ДЗ – оплачена дебіторська заборгованість у відповідному періоді;

Авогр – отримані аванси;

ІНОД – інші надходження грошових коштів у процесі операційної діяльності;

РП – оплачені рахунки постачальників та підрядників, що надійшли в поточному та попередніх періодах (кредиторська заборгованість);

ЗП – виплачена заробітна плата, нарахована у відповідному та попередніх періодах;

Пркр – сплачені відсотки за використання залученого капіталу, нараховані у відповідному та попередніх періодах;

ПДП – сплачені податки та платежі у позабюджетні фонди у відповідному періоді, нараховані у відповідному та попередніх періодах;

ІВОД – сума інших виплат грошових коштів у процесі операційної діяльності.

Непрямий метод визначення суми чистого грошового потоку в результаті операційної діяльності – це визначення через послідовне коригування показника фінансового результату від звичайної діяльності дооподаткування, наведеного у звіті про фінансові результати.

Відповідно до побудови Звіту про фінансові результати, в якому подано розрахунок від виручки чистого прибутку, вважають, що: прямий метод виходить із принципу «згори-униз» – від виручки до чистого грошового потоку; непрямий метод базується на принципі «знизу-нагору» – від прибутку (збитку) до чистого грошового потоку.

Алгоритм розрахунку чистого грошового потоку з операційної діяльності подано формулою (з метою кращого розуміння в поясненнях до формули в дужках у скороченому вигляді наводиться інформація щодо джерел інформації

відповідних складових):

$$\text{ЧГПОД} = \text{ЧП(З)} + \text{АНА} \pm \Delta\text{ЗНВП} \pm \text{П(З)КР} \pm \text{П(З)НД} + \text{ПВ} \pm \Delta\text{ОБА} \pm \Delta\text{ПЗ} \\ \pm \Delta\text{ВМП} \pm \Delta\text{ДМП} - \text{СВ} - \text{ППР},$$

де ЧГПОД – чистий грошовий потік від операційної діяльності;

ЧП(З) – прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування (Звіт про фінансові результати);

АМОЗ – сума амортизації необоротних активів (оборот за кредитом рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», або Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);

$\Delta\text{ЗНВП}$ – зміна забезпечень інших витрат і платежів (збільшення (зменшення) за період (Балансу у частині операційних витрат);

П(З)КР – сума прибутку (збитку) від нереалізованих курсових різниць (різниця між оборотом за дебетом рахунка 945 «Втрати від операційної різниці» та кредитом рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці» в кореспонденції рахунком грошових коштів в іноземній валюті);

П(З)НД – сума прибутку (збитку) від неопераційної діяльності (різниця між сумою надходжень (Звіт про фінансові результати, собівартість оборотних активів, переданих в обмін на необоротні) та видатків (Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та дохід (без ПДВ) від реалізації запасів в обмін на необоротні активи);

ПВ – сума нарахованих витрат на сплату відсотків (Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)). Відзначимо, що в Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) вони відображаються в частині фінансової діяльності, а у Звіті про рух грошових коштів – операційної;

$\Delta\text{ОБА}$ – зменшення (збільшення) оборотних активів (різниця між значеннями на кінець та початок періоду (Баланс (Звіт про фінансовий стан));

$\Delta\text{ПЗ}$ – збільшення (зменшення) суми поточних зобов'язань (різниця між значеннями на початок та кінець періоду (Баланс (Звіт про фінансовий стан));

$\Delta\text{ВМП}$ – зменшення (збільшення) суми витрат майбутніх періодів (зміна за період (Балансу (Звіт про фінансовий стан));

ΔДМП – збільшення (зменшення) суми доходів майбутніх періодів (зміна за період (Баланс(Звіт про фінансовий стан));

СВ – сума сплачених відсотків (кореспонденція дебету рахунка 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками та кредитом рахунка грошових коштів»);

ППР – сума сплаченого податку на прибуток (оборот за дебетом рахунка 641 «Розрахунки за податками» (у частині податку на прибуток) у кореспонденції з кредитом рахунка грошових коштів).

Таким чином, при розрахунку чистого грошового потоку за непрямим методом виникає можливість визначити різницю між ним та фінансовим результатом роботи підприємства як головними критеріями оцінки діяльності компанії. Оскільки основний прибуток формується в результаті операційної діяльності, окремо для інших видів діяльності підприємства непрямий метод зазвичай не застосовується.

Величина чистого грошового потоку від інвестиційної діяльності визначається як різниця між валовими грошовими надходженнями та відтоками за цим видом діяльності.

Її розрахунок здійснюється за формулою:

$$\text{ЧГПД} = \text{РФІ} + \text{РНА} + \text{РМК} + \text{ПрД} + \text{ІНІД} - \text{ПрФІ} - \text{ПрНА} - \text{ПрМК} - \text{ІВІД},$$

де ЧГПД – величина чистого грошового потоку підприємства за інвестиційною діяльністю в періоді, що розглядається;

РФІ – величина грошових надходжень від реалізації довгострокових фінансових інструментів у відповідному періоді, у тому числі раніше викуплених власних акцій(аналіз кредитового обороту за субрахунком 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»);

РНА – отримані грошові кошти від реалізації основних засобів, нематеріальних та інших необоротних активів (окрім фінансових інвестицій) у періоді, що розглядається (аналіз кредитового обороту за субрахунком 742 «Дохід від відновлення корисності активів»);

РМК – сума грошових коштів від продажу дочірніх підприємств за

відрахуванням коштів та їх еквівалентів, реалізованих у складі майнових комплексів, у періоді, що розглядається (аналіз кредитового обороту за субрахунком 742 «Дохід від відновлення корисності активів»);

ПрД – сума дивідендів (відсотків), отриманих підприємством за фінансовими інструментами інвестиційного портфеля у відповідному періоді (аналіз кредитового обороту за субрахунком 373 «Розрахунки за нарахованими доходами»);

ІНД – сума повернення авансів та позик, наданих іншим сторонам, надходження коштів від ф'ючерсних та форвардних контрактів, опціонів, контрактів «своп» у відповідному періоді (аналіз кредитових оборотів за субрахунками 371 «Розрахунки за виданими авансами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», 681 «Розрахунки за авансами одержаними» у розрізі інвестиційної діяльності);

ПрФІ – величина сплачених коштів на придбання акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток участі у спільних підприємствах, у періоді, що розглядається (аналіз дебетових оборотів за рахунками 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 35 «Поточні фінансові інвестиції», у випадку передоплати – рахунків 371 «Розрахунки за виданими авансами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», у випадку погашення кредиторської заборгованості за одержані раніше фінансові інвестиції – рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»);

ПрНА – сума сплачених коштів для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів (крім фінансових інвестицій) у розрахунковому періоді (аналіз дебетових оборотів за рахунками 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні активи», 12 «Нематеріальні активи», 15 «Капітальні інвестиції, у випадку передоплати – рахунків 371 «Розрахунки за виданими авансами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», у випадку погашення кредиторської заборгованості за одержані раніше необоротні активи – рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»);

ПрМК – величина сплачених грошових коштів на придбання майнових

комплексів у відповідному періоді (аналіз дебетових оборотів за рахунками придбаних активів, у випадку передоплати – рахунків 371 «Розрахунки за виданими авансами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», у випадку погашення кредиторської заборгованості за одержані раніше майнові комплекси – рахунка 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»);

ІВІД – сума наданих грошових авансів і позик за період, що розглядається (аналіз дебетових оборотів за рахунками 371 «Розрахунки за виданими авансами», 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», 681 «Розрахунки за авансами одержаними в розрізі інвестиційної діяльності»).

За фінансовою діяльністю сума чистого грошового потоку розраховується як різниця між сумою надходження та використання грошових коштів у процесі фінансової діяльності підприємства за відповідний період.

Формула, за якою здійснюється розрахунок цього показника, має вигляд:

$$\text{ЧГПФД} = \text{НВК} + \text{НБЗ} + \text{ІНФД} - \text{ВБЗ} - \text{ВДспл} - \text{ІВФД},$$

де ЧГПФД – величина чистого грошового потоку підприємства за фінансовою діяльністю в періоді, що розглядається;

НВК – сума отриманих грошових коштів від збільшення власного капіталу в розрахунковому періоді (аналіз кредитових оборотів за рахунками 46 «Неоплачений капітал», 421 «Емісійний дохід, 41 «Пайовий капітал»);

НБЗ – сума коштів, отриманих у результаті утворення боргових зобов'язань у відповідному періоді (аналіз кредитових оборотів за рахунками 50 «Довгострокові позики», 521 «Зобов'язання за облігаціями», 55 «Інші довгострокові зобов'язання», 60 «Короткострокові позики»);

ІНФД – сума інших грошових надходжень від фінансової діяльності в періоді, що розглядається;

ВБЗ – сума виплат (погашення) основної частини боргу за борговими зобов'язаннями у розрахунковому періоді (аналіз дебетових оборотів за рахунками 50 «Довгострокові позики», 521 «Зобов'язання за облігаціями», 55 «Інші довгострокові зобов'язання», 60 «Короткострокові позики», 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»);

ВДспл – сума дивідендів (відсотків), виплачених власникам підприємства (акціонерам) на вкладений капітал (акції, паї) у відповідному періоді (аналіз дебетового обороту рахунка 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»);

ІВФД – величина інших виплат грошових коштів у процесі фінансової діяльності (викуп акцій, фінансова оренда тощо) (аналіз дебетових оборотів за субрахунками 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті», 672 «Розрахунки за іншими виплатами», 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» в розрізі фінансової діяльності).

Таким чином, грошовий потік є комплексною категорією із власною структурною характеристикою, яка містить сукупність окремих складових елементів, серед яких можна розглядати такі:

1) причина формування грошового потоку – визначає як джерело формування грошового потоку (господарська операція суб'єкта господарювання або їх сукупність, виконання якої пов'язано із відповідним формуванням руху грошових коштів), так і фактори формування грошового потоку;

2) форма узгодження грошового потоку – процедура ідентифікації та структурування грошового потоку, забезпечення його зіставності, а також групування та зведення грошових потоків з метою формування інформаційної бази для аналізу руху грошових коштів; напрямок руху грошових коштів як характеристики впливу грошового потоку на фінансовий стан суб'єкта господарювання та основні фінансові показники його діяльності, зокрема, зменшення або збільшення абсолютної величини грошових коштів та їх еквівалентів;

3) кількісна оцінка грошового потоку передбачає ідентифікацію абсолютної величини руху грошових коштів у межах як одного грошового потоку, так і сукупності грошових потоків.

В зв'язку з тим, що підприємство не подає Звіту про рух грошових коштів, ми проілюструємо аналіз грошових коштів на умовному прикладі.

Таблиця 3.7

Рух грошових коштів підприємства за 2015-2016 рр.

(тис. грн.)

Назва показників	2015 р.		2016 р.		Динаміка	
	надходження «+»	видаток «-»	надходження «+»	видаток «-»	абсолютна	відносна, %
Залишок грошових коштів на початок року	50	x	195	x	+145	290,00
Чистий рух коштів від операційної діяльності	300	-	450	-	+150	50,00
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-	100	-	90	+10	-10,00
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-	60	30	-	90	-150,00
Чистий рух коштів за звітний період	140	-	390	-	250	178,57
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	5	-	4	-	-1	-20,00
Залишок грошових коштів на кінець року	195	x	589	x	394	202,05
Зміна залишку грошових коштів за період	145	-	394	-	249	171,72

Оскільки між показниками таблиці існує детермінований адитивний зв'язок, то для факторного аналізу доцільно застосувати балансовий прийом і прийом абсолютних відхилень.

З поч. року $\pm$ Чистий рух коштів за рік $\pm$ Вплив валютних курсів = З кін. року
 Зміна зал. (З кін. року – З поч. року) = $\pm$ Чистий рух коштів за рік $\pm$ Вплив валютних курсів

$$\text{У (2016) році:} \quad 589 - 195 = 390 + 4 \quad \text{або} \quad 394 = 390 + 4$$

$$\text{У (2015) році:} \quad 195 - 50 = 140 + 5 \quad \text{або} \quad 145 = 140 + 5$$

$$\text{Динаміка за період:} \quad 394 - 145 = 250 - 1 \quad \text{або} \quad 249 = 250 - 1$$

Як впливає з результатів проведених розрахунків, грошові кошти підприємства на кінець 2016 року зросли в порівнянні із сумою на початок року на 394 тис. грн., або на 202,1%, тоді як за 2015 рік внаслідок фінансово-господарської діяльності залишок грошових коштів зріс на 145 тис. грн., або на 290 %.

Висновки до розділу 3

Метою контролю операцій з грошовими коштами є отримання достатніх доказів впевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації згідно з діючими принципами та твердженнями подання фінансової звітності, підтвердження достатності вільних грошових коштів для подальшої діяльності підприємства.

Аудит звіту про рух грошових коштів вимагає чіткої та обґрунтованої технології, що ґрунтується на знанні та використанні методики складання звіту про рух грошових коштів.

Звіт про фінансові результати містить інформацію про діяльність підприємства за певний період, зокрема, про його рентабельність, що необхідно для оцінки потенційних змін у складі економічних ресурсів та прогнозування здатності підприємства генерувати грошові потоки від тієї ресурсної бази, що є в наявності. Крім того, цей звіт дає змогу формувати судження про ефективність, з якою підприємство може використовувати додаткові ресурси. Тому перед науковцями і розробниками облікових стандартів постає завдання у створенні такої моделі звіту, яка б найкращим чином задовольняла зазначеним цілям. Важливими питаннями при цьому є: принципи визнання компонентів прибутку, структура звіту та порядок представлення його елементів. З одного боку, звіт має бути легким для розуміння, а з іншого – результати від усіх операцій мають бути розкриті, адже він повинен забезпечити зрозумілу, доречну, достовірну та порівнянну інформацію.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Результати дослідження дали підстави зробити такі висновки:

1. На основі узагальнення та вивчення теоретичних підходів провідних науковців визначено грошовий потік підприємства як процес надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів за визначеними часовими інтервалами, що генерується його звичайною й надзвичайною діяльністю і який пов'язаний із зовнішніми та внутрішніми факторами простору, структури, ризику й ліквідності.

2. Під грошовими потоками розуміється виявлення грошей у русі. Грошовий потік враховує рух грошових коштів, які не враховуються при розрахунку прибутку: амортизацію, капітальні витрати, податки, штрафи, боргові виплати і чисту суму боргу, позикові і авансовані кошти. В умовах інфляції і неплатежів управління грошовими потоками є однією з найбільш важливих задач підприємства. Слід чітко розуміти, що прибуток за звітний період і грошові кошти, отримані підприємством протягом періоду не одне і те ж. Наявність прибутку не завжди означає наявність у підприємства вільних грошових коштів, доступних для використання.

3. Звіт про рух грошових коштів розкриває вплив різних операцій на грошові потоки. Грошові кошти як найліквідніші активи повинні забезпечувати постійну платоспроможність підприємств, тому грошові потоки мають бути під постійним контролем бухгалтерів та керівників. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» передбачає два методи розкриття інформації про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності – прямий і непрямий. Причому в міжнародній практиці прямий метод вважають основним, а непрямий – альтернативним, тобто застосовувати рекомендують саме прямий метод.

4. Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни,

що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентних за звітний період.

5. Метою контролю операцій з грошовими коштами є отримання достатніх доказів впевненості в ефективності їх використання, достовірності відображення та розкриття інформації згідно з діючими принципами та твердженнями подання фінансової звітності, підтвердження достатності вільних грошових коштів для подальшої діяльності підприємства.

6. Фінансовий стан підприємства – це важлива умова його безперервного й ефективного функціонування. Для його досягнення необхідно забезпечити постійну платоспроможність суб'єкта, високу ліквідність його балансу, фінансову незалежність і високу результативність господарювання. Для цього необхідно вивчати численні показники, які характеризують всі сторони діяльності підприємства (виробництво, його потенціал, організацію, реалізацію, фінансові операції, рух грошових потоків) для виявлення глибинних причин зміни фінансового становища. Застосування багатобічного комплексного аналізу фінансового стану підприємства створює реальні передумови для керування окремими показниками, і відповідно і для посилення їхнього впливу на поліпшення фінансового клімату.

7. Стійка діяльність підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, від ефективного використання всіх існуючих в його розпорядженні ресурсів, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносять податкову, кредитну, цінову політики держави та ринкову кон'юнктуру. Через це в якості інформаційної бази аналізу фінансового стану повинні виступати звітні дані підприємства, деякі задані економічні параметри і варіанти, при яких змінюються зовнішні умови його діяльності, котрі потрібно враховувати при аналітичних оцінках та прийнятті управлінських рішень.

8. Стійке фінансове становище підприємства залежить насамперед від поліпшення таких якісних показників, як продуктивність праці, рентабельність виробництва, фондоддача, а також виконання плану по минулому. Рациональному розміщенню засобів підприємства сприяє гарна організація

матеріально-технічного забезпечення виробництва, оперативна діяльність по прискоренню грошового обігу. У той же час фінансові утруднення підприємства, відсутність засобів для своєчасних розрахунків можуть вплинути на стабільність постачань, порушити ритм матеріально-технічного постачання. У зв'язку з цим підприємство може стати збитковим та неплатоспроможним. У цьому випадку підприємство повинне розробити стратегію виходу з кризи, яка у разі ефективної реалізації допоможе підприємству повернути собі фінансову стабільність та конкурентоспроможність.

9. При проведенні аналізу руху грошових коштів в першу чергу здійснюється горизонтальний аналіз грошових потоків: вивчається динаміка об'єму формування позитивного, негативного і чистого грошового потоку підприємства у розрізі окремих джерел, розраховуються темпи їх росту і приросту, встановлюються тенденції зміни їх об'єму. Паралельно проводиться і вертикальний (структурний) аналіз позитивного, негативного і чистого грошових потоків. Результати горизонтального і вертикального аналізу слугують базою проведення фундаментального (факторного) аналізу формування чистого грошового потоку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алісов Є. О. Грошовий обіг як базова фінансово-правова категорія / Є. О. Алісов // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Вип. 23. – 2012. – С. 196–207.
2. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки економічних агентів : методологія та організація управління : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Галина Михайлівна Азаренкова – Суми, 2007. – 383 с.
3. Атамас П. Класифікація грошових потоків за видами діяльності як основа складання звіту про рух грошових коштів / П. Атамас, О. Атамас // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 13-18.
4. Афанасьєв М. В. Гроші та кредит / М. В. Афанасьєв. – Х. : ХНЕУ, 2005. – 197 с.
5. Базилевич В. Д. Історія економічних учень : підручник : У 2 ч. – Ч. 1 ; за ред. В. Д. Базилевича. – [3-тє вид., випр. і доп.] – К. : Знання, 2006. – 582 с.
6. Бізнес словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessdictionary.com/terms-by-subject.php?subject=3#c>.
7. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. «Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит». К, 2005р. – 888с.
8. Бардин О. Я. Додатковий інвестиційний грошовий потік аграрних підприємств в умовах міжнародної інтеграції / О. Я. Бардин // Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. та П'ятнадцятих річних зборів Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників «Сучасні проблеми та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки України», м. Київ, 14 трав. 2015 р. – К. : ННЦ «ІАЕ». – С. 22–25.
9. Бардин О. Я. Методологічні засади управління грошовими потоками підприємств / О. Я. Бардин // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 4(4). С. 105–109.
10. Бардин О. Я. Розподіл грошових потоків в економіці України / О. Я. Бардин // «Прикладна економіка – від теорії до практики» : матеріали Першої

Всеукр. наук. – практ. конф., 15 жовт. 2015 р. - Т. : ВПЦ «Економічна думка», 2015. – С. 6–8.

11. Бардин О. Я. Управління грошовими потоками аграрних підприємств / О. Я. Бардин // «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України» : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. З міжнародною участю, 28 жовтн. 2015 р. – Т. : ВПЦ «Економічна думка», 2015. – С. 33–35.

12. Белова І.М. Організація стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства / Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємства в умовах інституційних трансформацій: монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентейло [та ін.] – Тернопіль: Вектор, 2017. – 260 с.

13. Белова І.М. Теоретичні основи облікової політики / І.М. Белова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – № 2, Т. 1 (222). – С. 84-90.

14. Белова І.М. Тенденції гармонізації та стандартизації обліку до міжнародних стандартів обліку та звітності / І.М. Белова // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання. Миколаїв, 2015. – Вип. 3. – С. 821-826.

15. Белова, Ірина. Історичний огляд правового забезпечення розвитку обліку та контролю [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 9-13.

16. Біломістна І. І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І. І. Біломістна. – 2012. – № 6. – С. 305–307.

17. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : монография / И. А. Бланк. – К. : Ника – Центр, Эльга, 2001. – 592 с. – [Т. 1].

18. Большой экономический словарь. – 2-е изд., доп. и перераб. / под. ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Ин-т новой экономики, 1997.

19. Боярова О. А. Проблемні аспекти формування звіту про рух грошових коштів за Н(П)СБО 1 // зб. тез та доповідей I Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції (21 лютого 2013 р.; м. Київ). Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці. - К. : ТОВ «Всеукраїнський інститут права і оцінки», 2013. – С. 111-119.
20. Бочаров В. В. Управление денежным оборотом предприятий и корпораций / В. В. Бочаров. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 269 с.
21. Бочаров В. В. Финансовый менеджмент / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
22. Братчук Л.М. Нові вимоги Податкового кодексу та завдання бухгалтерського обліку для їх вирішення / Л.М. Братчук // Економіка АПК. -2011. - №4. С. 62-65.
23. Бруханський Р.Ф. “Адаптація бухгалтерського обліку до сучасних потреб управління”. The genesis of genius: scientific and educational periodical journal of economists and jurists. – Geneva: Consilium, 2017. – № 8. – P. 10-16.
24. Бруханський Р.Ф. “Взаємодія облікового забезпечення тактичного, оперативного і стратегічного управління”. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства». – Львів : В-во Львівської політехніки, 2017. – С. 26-27.
25. Бруханський, Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник / Р. Ф. Бруханський. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 480 с.
26. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : навч. посіб. / Р. Ф. Бруханський, О. П. Скирпан. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 444 с.
27. Бруханський Р. Ф. Варіанти взаємодії облікового забезпечення різних рівнів управління підприємством: стратегічний аспект / Р. Ф. Бруханський // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2. (м. Кам'янець- Подільський). – Тернопіль: Крок, 2014. – С. 13-16.

28. Бруханський, Р. Ф. Обліково-соціальні параметри диференціації та забезпечення стратегій аграрних підприємств / Р. Ф. Бруханський, С. К. Шандрук // Науковий вісник Полісся. – 2016. – №4 (8), Ч. 2. С. 247- 252.

29. Бруханський Р.Ф., Шандрук С.К. “Обліково-соціальні параметри диференціації та забезпечення стратегій аграрних підприємств”. Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 4 (8), ч. 2. – С. 247-252.

30. Бруханський Р. Ф., Фурман О.Є. “Accounting information positioning of agrarian business socio-economic strategy”. Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 1 (9), ч. 1. – С. 72-79.

31. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ПП «Рута», 2000. – 640 с. 11.

32. Бухгалтерський облік та оподаткування : [навч. посібник / за ред. Р.Л. Хом'яка, В.І. Лемішовського]. – Львів : Бухгалтерський центр «Ажур», 2008. – 1112 с.

33. Бухгалтерський облік. Методи та порядок складання Звіту про рух грошових коштів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/buh_ob/buhg_2/1433.htm. - Частина II.

34. Вінник О. М. Інвестиційне право : навч. посіб. / О. М. Вінник – К. : Атіка, 2000. – 263 с.

35. Войтенко Т. Звіт про рух грошових коштів: складаємо прямим методом / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 7. – С. 40-46.

36. Гальчинський А. Теорія грошей : навч. посіб. / А. Гальчинський. – К. : Основи, 1998. – 415 с.

37. Горбунов А. Р. Управление финансовыми потоками / А. Р. Горбунов. – М. : Изд-во Глобус, 2004. – 240 с.

38. Грищенко О. В. Щодо вдосконалення первинного обліку реалізації готової продукції підприємств / О. В. Грищенко. [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://ev.nuos.edu.ua/content/shchodo-vdoskonalennyapervinnogo-obl%D1%96kureal%96zats%D1%96i-gotovoiprodukts%D1%96imolokopererobnikh-p%D1%96>.

39. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський учет по міжнародним стандартам: приклади і коментарії : практичне посібник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Либра, 2001. – 840 с.
40. Гроші та кредит : підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
41. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: навч. посіб. / Л.В. Гуцаленко, М.М. Коцупатрий, У.О. Марчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014. –496 с.
42. Дацко, Тетяна. Генезис облікової політики в Україні [Текст] / Тетяна Дацко, Ірина Белова // Розвиток аграрного бізнесу в умовах глобалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. за участю іноз. студ. [м. Тернопіль, 15-17 квіт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.], відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Астон, 2016. - С. 65-67.
43. Дідоренко Т.В., Коробій І.П. “Облік і аналіз організації використання основного і оборотного капіталу в сільськогосподарських підприємствах”. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах Євроінтеграції та інноваційного розвитку. Матеріали тез доповідей. 2017. – Тернопіль. С.19-21.
44. Дем’яненко М. Я. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств України : теорія і практика : монографія / М. Я. Дем’яненко, О. І. Зуєва. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2010. – 190 с.
45. Дерій М.В. Дефініції «грошові кошти» і «грошові потоки»: відмінності та взаємозв’язок / М.В. Дерій // Економічний аналіз. Зб. наук. праць кафедри економічного аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. – Тернопіль, 2010. – Вип.6. – С. 60-64.
46. Дерій М.В. Контроль за відповідністю вкладених грошових коштів якості об’єкту будівництва / М. В. Дерій // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки : Серія: Економічні науки. – 2012. – Вип. 3 (69), Том. 2. – С. 51-56.

47. Джонс Э. Деловые финансы: пер. с англ. – М.: «Олимп-Бизнес», 1998. – 231 с.
48. Дружиловская Т. Отчеты о прибылях и убытках и о совокупном доходе в российских и международных стандартах: вопросы соотношения и формирования / Т. Дружиловская // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Экономические науки. – 2012. – № 3 (1). – С. 235–242.
49. Доманцевич Н. І. Сертифікація товарів і послуг / Н. І. Доманцевич, А. П. Закусілов, І. В. Плеша. – Львівд: Вид-во Львівської комерційної академії, – 2002. – 96 с.
50. Жмур Н.М. Удосконалення обліку готової продукції та її реалізації / Н.М. Жмур // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2007. – № 2. – С. 301–304.
51. Завитій, Ольга. Аудиторський ризик і оцінювання системи внутрішнього контролю і аудиту [Текст] / Ольга Завитій // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 121-122.
52. Завитій, Ольга. Аудит операцій з грошовими коштами [Текст] / Ольга Завитій, Ілона Завитій // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 65-70.
53. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року (з врахуванням змін і доповнень) .
54. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47.
55. Заревчацька Т. В. Аналіз руху грошових потоків у процесі управління ефективністю діяльності малих підприємств / Т. В. Заревчацька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 7/8. – С. 141-145 /7.

56. Заремба Є.М. Системавнутрішнього контролю операцій з грошовими коштами / Є.М. Заремба // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки – 2012. – № 4 (62). – С. 89–92.

57. Зарубіжний досвід з управління якістю продукції : зб. наук. праць / наук. ред. Р. І. Лимачівський. – Кіровоград: КДТУ, 2002. – 388с

58. Івахненко С.В. Організація бухгалтерського обліку в умовах застосування комп'ютерної техніки (на прикладі підприємств Житомирської області): Автореферат дисертації канд. екон. наук: 08.06.04) Національний аграрний ун-т. – К., 2009. – 19 с.

59. Ивашкевич В. Б. Бухгалтерский управленческий учет : Учебник для вузов / В. Б. Ивашкевич. – М. : Экономистъ, 2004. – 638 с.

60. Інструкція про організацію роботи готівкового обігу установами банків України: Постанова НБУ від 19.02.01 р. № 69.

61. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затверджена постановою Правління НБУ від 12.11.03 р. № 492, [Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.

62. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 № 291 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapravo.net/data/akt450/page1.htm>.

63. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег / Д. Кейнс ; пер. с англ. – СПб. : Лениздат, CEV Press, 1996. – 702 с.

64. Клименко О. В. Теоретичне визначення та класифікація грошових потоків підприємства / О. В. Клименко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» – 2013. – № 9. – С. 115–117.

65. Кропивницький В. Електронні гроші: бухгалтерський та податковий облік / В. Кропивницький // Все про бухгалтерський облік. – 2012. – № 67. – С. 11-13.

66. Лагутін В. Д. Гроші та грошовий обіг : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Знання, КОО, 1999. – 181 с.
67. Лишиленко О. В. «Бухгалтерський облік» : Підручни. – 3 –тє вид., перероб і доп. – Київ: Видавництво «Центр учбової літератури», 2011. – 670с.
68. Лісова Д. В. Аналіз моделей управління грошовими потоками / Д. В. Лісова // Економічні проблеми розвитку аграрного виробництва в регіоні : Збірник наукових праць студентів. – 2010. – Вип. 8. – С. 224-225.
69. Любасюк Т. В. Необхідність складання звіту про рух грошових коштів / Т. В. Любасюк // Матеріали І Регіональної науково-практичної конференції «Проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством». – 2011. – . – С. 173-174.
70. Магдич І. П. Сутність та роль грошових потоків інвестиційної діяльності підприємства / І. П. Магдич // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2013. – Вип. 28, т. 1. – С. 376–382.
71. Маренич Т. Г. Бухгалтерський облік в агроформуваннях: Підручник. / За ред. В. Я. Ламбросова. – 2-е видання, доповнене і перероблене. – К.: ВД «Професіонал», 2011. – 896с.
72. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
73. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
74. .Методологічні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 29.01.00 р. №356 [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
75. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Державного комітету промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pro-u4ot.info/index.php?section=browse&CatID=154&ArtID=421>

76. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є. В. Мних, Н С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.
77. Мойсеєнко І. П. Інвестування : навч. посіб. / І. П. Мойсеєнко. – К. : Знання – 2006. – 490 с.
78. МСА 230 «Аудиторська документація»: Міжнародні стандарти контролю, якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2010 р., част. 1.
79. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності»: Міжнародні стандарти контролю, якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2010 р., част. 1.
80. МСА 520 «Аналітичні процедури»: Міжнародні стандарти контролю, якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2010 р., част. 1.
81. МСА 530 «Аудиторська вибірка»: Міжнародні стандарти контролю, якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2010 р., част. 1.
82. Мушинський Р. Звітність за МСФЗ: якщо буде затверджено наказ / Р. Мушинськи, С. Токар // Бухгалтерія. – 2012. – № 3 (1042). – С. 60–63.
83. Нагайчук В. В. Управління грошовими потоками підприємства / В. В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 1 (52). – С. 245–249.
84. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
85. Носов О. Ю. Державне регулювання грошової системи в трансформаційній економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / О. Ю. Носов. – Л., 2011. – 50 с.
86. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій [Текст] : колект. моногр. /

Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло, І. М. Белова [та ін.]. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 388 с.

87. Олійник О. О. Грошові потоки в аграрній сфері економіки : науково-організаційні основи формування і розвитку : монографія / О. О. Олійник, Т. І. Олійник. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 228 с.

88. Основи фінансового обліку: Навч. посіб. / Ред. В. Ф. Максимової. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 481 с.

89. Палюх М.С. “Роль бухгалтерського обліку в системі управління підприємством”. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Крок, 2017. 220 с. – С. 42-44.

90. Палюх М.С. “Контрольна функція бухгалтерського обліку”. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 27 жовтня 2017 р.]. –Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 276 с. (С. 155-158).

91. Пархомець М.К. “Теоретично-методичні засади дохідності – основа підвищення конкурентоспроможності підприємств”. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 27 жовтня 2017 р.]. –Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 276 с. (С. 119-123).

92. Петіна Л. В. Управління фінансовими потоками сільськогосподарських підприємств / Л. В. Петіна // Облік і фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 117-122.

93. План рахунків, П(С)БО: нормативний довідник бухгалтера / Редакційна колегія: Позов А.Х., Кузьмінський Ю.А., Воронова М.О. – Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2012. – 303 с.

94. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затв. наказом Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 зі змінами і доповненнями.

95. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Доходи»: Затв.наказом Мінфіну від 29.11.99р. №290. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx>

96. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Затв.наказом Мінфіну від 31.12.99р. №318. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx>

97. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» Затв.Наказом Мінфіну від 10.08.00р.№193 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx>.

98. Про затвердження спеціалізованих форм реєстрів журнально- ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств та методичних рекомендацій щодо їх застосування [Електронний ресурс] / затв. Наказом М-ва аграр. політики України від 4 черв. 2009 р. № 390. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN48748.html.

99. Пуцентейло П.Р. “Теоретичні і прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України”. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 20 жовтня 2016 р.]. – Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 191-193.

100. Рагуліна І.І. Методика аудиту дотримання облікової політики на підприємстві / І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков, М.М. Рагуліна // Облік і фінанси АПК. – 2011. - № 4. – С. 85-88.

101. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М., 1999 – 479 с.

102. Рогачев А. Ю. Преимущества комплексного подхода к управлению рисками предприятия / А. Ю. Рогачев // Управление финансовыми рисками. – 2008. – № 1 (13). – С. 66-71.

103. Савицкая Г. В. Экономический анализ : Учебник / Г. В. Савицкая. – 11-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с.

104. Скирпан О.П., Палюх М.С. Фінансовий облік: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 407 с.
105. Сороківська М. В. Фінансовий менеджмент (математичний інструментарій) : навч. Посібник / М. В. Сороківська, О. І. Юсупович. – Львів. : «Новий Світ-2000», 2011. – 284 с.
106. Сопко В. Бухгалтерський облік: [навчальний посібник] / В. Сопко.– [2 вид., перероб. і доп.] – К.: КНЕУ, 2010. –500 с.
107. Спільник І.В “Аналіз в обґрунтуванні товарно-асортиментної політики підприємства”. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Крок, 2017. С. 138 – 140.
108. Спільник І.В “Аналіз грошових потоків підприємства за даними фінансової звітності підприємства: значимість, мета, завдання”. Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Крок, 2017. С. 138 – 140.
109. Стащук О. В. Грошові потоки підприємства : сутність та необхідність управління / О. В. Стащук, А. М. Хандучка // Молодий вчений. – 2014. – № 6(09). – С. 45-47.
110. Стецюк П. А. Грошові потоки в декомпозиції фінансування економічного розвитку агроформувань / П. А. Стецюк // Вісник Сумського НАУ. Серія «Фінанси і кредит». – № 1. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agrofin.com.ua/files/spa_15.pdf.
111. Стецюк П. А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств : монографія. / П. А. Стецюк. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – С. 231–236.
112. Сучасні концепції менеджменту : навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. І. Федулової. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 536 с.

113. Тихомиров Е. Ф. Финансовый менеджмент: Управление финансами предприятия : учеб. для студ. вузов / Тихомиров Е. Ф. – М. : ИЦ «Академия», 2006. – 384 с.

114. Ткачук І.В. Аспекти оптимізації грошових потоків сільськогосподарських підприємств / І.В. Ткачук // Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. [«Запровадження МСФЗ в Україні: проблеми та перспективи для аграрного сектора»], (Київ, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, 25 лист. 2011 р.) : зб. тез та виступів / відповід. за вип. Б. В. Мельничук. – К. : Юр-Агро-Веста, 2011. – С. 420-423.

115. Усоскин В. М. Теории денег / В. М. Усоскин. – М. : Мысль, 1976. – 228 с.

116. Фінансовий облік [Текст]: Навч. посіб. / Л. К. Сук, П. Л. Сук. - 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2012. – 647 с.

117. Фінансовий менеджмент : підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.

118. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П. Т. Саблук, В. М. Скупий та ін. ; за ред. М. Я. Дем'яненка. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с

119. Фінанси в трансформаційній економіці України: [навч. посібник] ; за ред. М. І. Крупки. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 614 с.

120. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах : підруч. – 5-те вид., переробл. і допов. / [М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М.І. Беленкова та ін.] ; під ред. проф. М. Ф. Огійчука. – К. : Алерта, 2009. – 1056 с.

121. Харламова О. МСФЗ-звітність: новації в розкритті інформації / О. Харламова // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – № 33 (2030). – С. 42–47.

122. Шайкан А. В. Фінансові інструменти стратегічного управління підприємством / А. В. Шайкан / Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Вип. 8 (29). – Ч. 4. – 2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En_oif/2011_8_4/55.pdf.

123. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало ; за ред. І. О. Школьник. – Суми : Університетська книга, 2009. – 301с.

124. Экономическая психология ; под ред. И. В. Андреевой. – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.

125. Ясишена В.В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств // Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 16. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 123 - 131.

126. Ястребов А. Л. Богатство и бедность : Поэзия и проза денег / А. Л. Ястребов – М. : Аграф, 1999 . – 525 с.